

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ



GEOGRAPHICAL
CHRONICLES

ΔΕΛΤΙΟ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

BULLETIN OF THE CYPRUS GEOGRAPHICAL ASSOCIATION

VOL. IX-X, No. 18-19, JULY 1980-JUNE 1981

ΕΤΟΣ ΙΑ * ΑΡ. 18-19 * ΙΟΥΛΗΣ 1980-ΙΟΥΝΗΣ 1981

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΒΔΟΜΗΝΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ
ΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

ΕΤΟΣ 11ο — ΤΕΥΧΟΣ 18-19

ΙΟΥΛΗΣ 1980—ΙΟΥΝΗΣ 1981

GEOGRAPHICAL CHRONICLES

ISSUED BY THE CYPRUS
GEOGRAPHICAL ASSOCIATION
EVERY SIX MONTHS

VOL. IX-X — No. 18-19

JULY 1980 — JUNE 1981

Διεύθυνση:

Τοχ. Κιβ. 3656

Λευκωσία, ΚΥΠΡΟΣ

Address:

P.O.Box 3656

Nicosia, CYPRUS

Έγκριμένο από το Υπουργείο Παιδείας για τις Σχολικές και Κοινωνικές Βιβλιοθήκες.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Γιώργος Καδής

Παναγιώτης Αργυρίδης

Ειρήνη Παναγιώτου

Γιαννάκης Κουμίδης

Φίλιππος Φιλίππιδης

PUBLICATION COMMITTEE:

George Kadis

Panayiotis Argyrides

Irene Panaghiotou

Yiannakis Koumidis

Philippos Philippides

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ — CONTENTS

Γ. Καδής, 'Η Άνθρωπογεωγραφία και το Δημογραφικό πρόβλημα της Κύπρου	8
A. Saphocleous, Geographical Factors which Influence the Solution of the Cyprus Problem	20
Γ. Κουμίδης, 'Ο Ρόλος της Γεωγραφίας στην Τουριστική Ανάπτυξη της Κύπρου	37
N. Rossides, Japanese Cities—The Cultural Dimensions of Planning	51
A. Στεφάνη, 'Η Σύγχρονη Αντίληψη για τη Γεωγραφία	57
P. Ioannides, Energy Use and Conservation in the World	63
Γεωγραφικά Νέα	74

Τιμή Τεύχους	2.000 μίλες
ΕΠΗΞΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ:	
Μέλη Γ.Ο.Κ.	Δωρεάν
Μη μέλη Γ.Ο.Κ.	2.000 μίλες
Όργανοισμοί—Βιβλιοθήκες	2.500 μίλες
Έξωτερικοί \$10 \$4.00	3.000 μίλες

Price per issue	2,000 mills
ANNUAL SUBSCRIPTION	
Members of C.G.A.	Out of charge
Non-Members of C.G.A.	2,000 mills
Organisations—Libraries	2,500 mills
Abroad \$10 \$4.00	3,000 mills

Τα έντυπα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων τους.

Copyrights Reserved

Όποια: Τύπογραφοί ΚΥΠΡΙΑΣ ΛΤΔ., Λευκωσία

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ



**GEOGRAPHICAL
CHRONICLES**

**ΔΕΛΤΙΟ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ**

BULLETIN OF THE CYPRUS GEOGRAPHICAL ASSOCIATION

VOL. IX—X, No. 18—19, JULY 1980—JUNE 1981

ΕΤΟΣ ΙΑ

*

ΑΡ. 18—19

*

ΙΟΥΛΗΣ 1980—ΙΟΥΝΗΣ 1981

Η ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ*

Γιώργου Μ. Καδή, Β.Μ., Μ.Α. Geography College Teaching,
Προέδρου του Γεωγραφικού Όμιλου Κύπρου

Τò περιεχόμενο και ó ρόλος τής 'Ανθρωπογεωγραφίας

Ἡ Ἀνθρωπογραφία εἶναι τὸ μέρος τῆς γεωγραφίας ποὺ ἐρευνᾶ, ἀνακαλύπτει, αἰτιολογεῖ καὶ προβλέπει, τὴ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν δραστηριοτήτων τοῦ ἀνθρώπου (οἰκονομικῶν, πολιτιστικῶν, ἱστορικῶν, κοινωνικῶν, πολιτικῶν) στὸ γεωγραφικὸ χῶρο, ποὺ εἶναι τ' ἀποτέλεσμα τῶν ξεχωριστῶν δεσμῶν, ποὺ δημιουργεῖ ἓνος λαὸς μὲ τὸ δικό του περιβάλλον (φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο), ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλους λαούς.

Ἡ γεωγραφικὴ ἐπιστῆμη εἶναι συνθετικὴ. Υἱοθετεῖ καὶ συνθέτει στοιχεῖα τῶν ἄλλων κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἐρμηνεύει τὶς ἀλλαγές ποὺ γίνονται συνεχῶς στὸ γεωγραφικὸ τοπίο καὶ ποὺ εἶναι ἀνάλογες μὲ τὸ ἐπίπεδο ἀνάπτυξης καὶ τὸν τρόπο ζωῆς μιᾶς ομάδας ἀνθρώπων. Ἐκεῖνο ποὺ διακρίνει τὴ γεωγραφία, ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐπιστῆμες, εἶναι ἡ συνθετικὴ τῆς προσέγγιση στὴν ἐρμηνεία τοῦ τοπίου, εἴτε ἡ προσέγγιση οὕτῃ γίνεται μέσα ἀπὸ τὸ συμβολισμὸ τοῦ χάρτη, μέσα ἀπὸ διάφορα πρότυπα (models), μέσα ἀπὸ πίνακες στατιστικῆς, ἀπὸ διάφορες θεωρίες ὀργάνωσης τοῦ χώρου, εἴτε μὲ ἐπιτόπιες ἐρευνες.

Ἡ ἀνθρωπογραφία δὲν εἶναι καινούργιο εὔρημα, παρ' ὅλο ποὺ στὸν αἰῶνα μας κατέχει ξεχωριστὴ θέση, τόσο μέσα στὰ πλαίσια τῆς γεωγραφικῆς ἐπιστῆμης, ὅσο καὶ μέσα στὰ ὄρολογία καὶ Ἀναλυτικὰ Προγράμματα ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς ἐκπαίδευσης τῶν ἀναπτυγμένων χωρῶν. Ἡ Ἀνθρωπογεωγραφία ξεκίνησε ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο, τὸν πέμπτο αἰῶνα π.Χ., ποὺ προσπάθησε νὰ ἐρμηνεύσει τὸν τρόπο ζωῆς «τῶν ἐλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων». Δυστυχῶς ὅμως, ὅπως στὰ χρόνια τοῦ Ἡροδότου, ἔτσι καὶ σήμερα, οἱ Ἕλληνες ταυτίζομε ἀκόμα τὴ γεωγραφία μὲ τὴν ἀπομνημόνευση ἀχρηστῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων γιὰ κάθε γωνιὰ τοῦ πλανήτη μας, ἀγνοώντας ἀκόμα καὶ τὴ γεωγραφία τῆς ἰδιαίτερῆς μας πατρίδας καὶ ἔχουμε ἀφαιρέσει ἀπὸ τὰ σχολικὰ μας προγράμματα τὸ μονόωρο μάθημα τῆς Ἀνθρωπογεωγραφίας, τὴν ὥρα ποὺ στὶς εὐρωπαϊκὲς χώρες, μὲ ἐξαίρεση τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀλβανία, διδάσκεται ἀπὸ δυὸ μέχρι καὶ τέσσερες ὥρες τὴν ἐβδομάδα. Πάνω σ' αὐτὸ ἀναφέρεται χαρακτηριστικὰ ὁ διαπρεπὴς ἀμερικανὸς γεωγράφος Roger Kaspersen, ποὺ σὲ μιὰ κριτικὴ του γιὰ τὸν «Οἰκονομικὸ καὶ Κοινωνικὸ Ἄτλαντα τῆς Ἑλλάδας»

* Ἡ διάλεξη αὐτὴ δόθηκε στὸ Λαϊκὸ Πανεπιστήμιο, στὶς 7.4.1981.

(πού κατασκεύασαν άμερικανοί και γάλλοι γεωγράφοι) και πού δημοσιεύεται στο περιοδικό "Economic Geography", γράφει: «Πραγματικά, άποταλεί ειρωνία τó γεγονός ότι ή γεωγραφία ούσιαστικά άπουσιάζει από τή χώρα πού πρωτοεμφανίστηκε. Γιατί δέν διδάσκεται στα έλληνικά πανεπιστήμια και προσφέρεται από μη ειδικούς σαν μιá συσσώρευση έγκυκλοπαιδικών γνώσεων στα άλλα επίπεδα τής ελληνικής εκπαίδευσης».¹

Μέχρι τó δέκατο έβδομο αιώνα, ή γεωγραφία ταυτιζόταν με τήν άπλή περιγραφή τής επιφάνειας τής γής και ή άνθρωπογεωγραφία με τίς ταξιδιωτικές έντυπώσεις. Τόν 18ο αιώνα, ό γερμανός φιλόσοφος Έμμανουήλ Κάντ θέτει τά θεμέλια τής γεωγραφικής επιστήμης μέσα στα πλαίσια τής φιλοσοφίας τής επιστήμης, διαχωρίζοντας τίς επιστήμες σε Συστηματικές, Ιστορικές και Γεωγραφικές.

Τόν 19ο αιώνα, ή άνθρωπογεωγραφία άντικρύζεται από τρείς διαφορετικές σκοπιές και έτσι δημιουργούνται τρείς διαφορετικές Σχολές Γεωγραφίας. Η πρώτη Σχολή ένστερνίζεται τόν περιβαλλοντικό όντερεμμισμό, τή φυσική αίτιοκρατία, όπως παρουσιαζόταν στη θεωρία του Δαρβίνου, και πού άποδεχόταν ότι τó φυσικό περιβάλλον είναι άπόλυτος ρυθμιστής τής ζωής του άνθρώπου. Δυστυχώς, οι ιδέες του περιβαλλοντικού ντετερμινισμού, όπως, για να άναπτυχθεί μιá χώρα ή μιá περιοχή πρέπει όπωςδήποτε να έχει καλό κλίμα, εύφορη γή και πλούσιο όρυκτό πλούτο, είναι ακόμα διάχυτες σε πολλά έγχειρίδια γεωγραφίας πού χρησιμοποιούνται στα δημοτικά μας σχολεία και στα έγχειρίδια γεωγραφίας τής πρώτης και τής δεύτερας τάξης των γυμνασίων μας.

Η δεύτερη Σχολή δεχόταν τó γεγονός ότι ό άνθρωπος είναι ό άπόλυτος ρυθμιστής του φυσικού περιβάλλοντος. Η πρώτη «σύνθεση», παρουσιάστηκε στην Τρίτη Σχολή, με κύριο έκπρόσωπο τó γάλλο γεωγράφο Vidal de la Blache² πού πιστεύει ότι τó φυσικό περιβάλλον προσφέρει δυνατότητες στον άνθρωπο και τίς άξιοποιεί ανάλογα. Αποφασιστική καμπή στη σύγχρονη άντίκρουση τής άνθρωπογεωγραφίας, ήταν οι έρευνες και τά δημοσιεύματα του άμερικανού άνθρωπογεωγράφου Carl Sauer,³ στο πρώτο τέταρτο του αιώνα μας. Ο Sauer εισάγει πρώτος τó ρόλο τής κοουλτσούρας, του ιδιαίτερου τρόπου ζωής των ανθρώπων, στην άξιοποίηση των φυσικών πόρων. Η πλαστικότητα και ή μεγάλη διαφοροποίηση στην προσαρμογή ανθρώπων διαφορετικής κουλτούρας σε ίδια σχετικά περιβάλλοντα, έχει σαν άποτέλεσμα διαφορετικές οικονομικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, διαφορετικούς ρυθμούς και επίπεδα άνάπτυξης. Τó πνεύμα και τó νόημα τής σύγχρονης άντίκρουσης τής άνθρωπογεωγραφίας ταυτίζεται άπόλυτα με τó πνεύμα και τó νόημα τής κυριακής παροιμίας «ό άνθρωπος έν ό τόπος, τζι' ό τόπος άς έν γέρημος», με τήν έννοια ότι ή λέξη «άδρωπος» σημαίνει τόν ιδιαίτερο τρόπο ζωής μιás ομάδας ανθρώπων.

Τις ιδέες του Sauer αποδέχτηκαν και ανέπτυξαν τα Τμήματα Γεωγραφίας πλειίστων πανεπιστημίων, σύμφωνα βέβαια με τις κοινωνικοοικονομικές αντιλήψεις των χωρών που βρίσκονται. Η ανθρωπογεωγραφία κατέχει σήμερα ξεχωριστή θέση μέσα στη γεωγραφική επιστήμη και τις ανθρωπολογικές και έθνολογικές έρευνες, ο ρόλος της μάλιστα στην περιφερειακή ανάπτυξη θεωρείται σημαντικός. Χαρακτηριστικό είναι αυτό που αναφέρεται στο Τριμηνιαίο περιοδικό «Επιθεώρηση Κοινωνικών Έρευνών», που εκδίδεται στην Αθήνα: «Η προσπάθεια διευθετήσεως του ελληνικού χώρου, που έχει αναληφθεί από τις ελληνικές Υπηρεσίες Περιφερειακής Αναπτύξεως, είναι στην ουσία μιὰ προσπάθεια έφηρμοσμένης γεωγραφίας. Η προσπάθεια όμως αυτή, δέν γίνεται κατά τρόπο συστηματικό, γιατί ή γεωγραφία και ειδικότερα ή ανθρωπογεωγραφία, δέν έχει ακόμα καταλάβει τή θέση της στην Ανώτατη Έκπαίδευση τής χώρας».⁴

Πιό συγκεκριμένα, ή μελέτη τής ανθρωπογεωγραφίας μιās χώρας ή μιās περιοχής, μάς υποβοηθεί νά αντιληφθούμε ότι:

α) Τα έργα περιφερειακής ανάπτυξης πρέπει ν' αρχίζουν με τήν έπισήμανση και προσπάθεια επίλυσης προβλημάτων ανθρωπογεωγραφίας, νά προϋποθέτουν δηλαδή μιὰ πληθυσμιακή πολιτική ίαπό μέρος του Κράτους.

β) Η κατανόηση τών πολιτιστικών και κοινωνικών δομών διαφορετικών έθνικών ομάδων ή περιοχών τής ίδιας τής χώρας, μάς οδηγεί στην αντίκριση τών ιδιαίτερων αύτών προβλημάτων, με συμπάθεια και περίσκεψη.

γ) Η λειτουργική απομόνωση μιās έθνικης ομάδας ή μιās περιοχής, αποτέλεσμα του ιδιαίτερου τρόπου ζωής, τής έλλειψης ευκαιριών, ανεπαρκούς περιφερειακού προγραμματισμού, ίδιας πρωτοβουλίας ή έξαναγκασμού (βίαιας μετακίνησης), οδηγεί στην καθυστέρηση και σπάζει συγχρόνως τούς δεσμούς συνεργασίας και αμοιβαίας έμπιστοσύνης.

Η πληθυσμιακή σύνθεση τής Κύπρου

Το πληθυσμιακό υπόβαθρο τής Κυπριακής Δημοκρατίας θά έξετασθεί με βάση τα πληθυσμιακά δεδομένα του 1973, για τόν ακόλουθο λόγο: Τα πληθυσμιακά δεδομένα του 1973 παραδέχτηκε και ο υπεύθυνος για θέματα πληθυσμού τών τουρκοκυπρίων Αχμέτ Σαμή, σε επίσημη έκθεσή του, που δημοσιεύτηκε στον τουρκοκυπριακό τύπο, στις 24.10.1974. Τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά τής ανθρωπογραφίας του νησιού μας θά έξετασθούν στη συγκριτική παρουσίαση τής δημογραφίας. Και τούτο, γιατί τα στοιχεία που θά παρουσιαστούν στη δημογραφία, αποτελούν μέρος τής ανθρωπογεωγραφίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Η ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΤΟ 1973

	Αριθμός κατοίκων	%
Έλληνες	490,808	78
Τουρκοί	116,000	18
Βρεττανοί κλπ.	12,320	
Μαρωνίτες—Λατίνοι	8,250	4
Αρμένιοι	4,000	

ΣΠ η γ ή: Τμήμα Στατιστικής και Έρευνών της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα σύνθεσης του πληθυσμού, η Κύπρος έφθανε το 1973 στις 631,778 κατοίκους. Οι Έλληνες αντιπροσωπεύαμε τότε, και όπως θα φανεί στη συνέχεια, αντιπροσωπεύουμε και σήμερα, το 78% του πληθυσμού, οι Τουρκοί το 18% και οι Μαρωνίτες, Αρμένιοι, Λατίνοι και άλλοι ξένοι, που είχαν τη συνήθη διαμονή τους στην Κύπρο (ντε γιούρε πληθυσμός), το 4%. Τήν εργασία αυτή δεν θα άπασχολήσει ή προέλευση των διαφόρων εθνικών κοινοτήτων του νησιού μας, γιατί έχουν προηγηθεί σχετικές εισηγήσεις πάνω σ' αυτό το θέμα. Αν εξετάσουμε όμως, τη γεωγραφική κατανομή των εθνικών κοινοτήτων της Κύπρου, όπως παρουσιαζόταν πριν τα γεγονότα του 1963—64 (όταν δημιουργήθηκαν τουρκοί θύλακες), μπορούμε να επισημάνουμε τα ακόλουθα χαρακτηριστικά, που θα μς βοηθήσουν να βγάλουμε χρήσιμα συμπεράσματα:

α) Ο έλληνοκυπριακός πληθυσμός είναι διασκορπισμένος σ' όλες τις φυσιογραφικές περιοχές της Κύπρου, ορεινές, ημιορεινές, πεδινές, παράκτιες, με διαφορετική θέταση ένταση (πυκνοκατοικημένες και αραιοκατοικημένες περιοχές). Οι παράκτιοι αγροτικοί οικισμοί είναι ελάχιστοι και νεώτεροι.

β) Ο τουρκοκυπριακός πληθυσμός βρίσκεται κυρίως στις πόλεις και σέ πεδινούς αγροτικούς οικισμούς (τό ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση των μικτών χωριών).

γ) Οι περισσότεροι Μαρωνίτες ζούν στα χωριά Κορμακίτη, Καρπάσια, Ανώματα, Αγία Μαρίνα Σκυλούρας, στη βόρεια περιοχή της Κύπρου, με μικρό ποσοστό αστικού πληθυσμού.

δ) Οι Αρμένιοι και οι Λατίνοι ζούν σχεδόν όλοι στις πόλεις, σαν ελεύθεροι επαγγελματίες.

Τα χαρακτηριστικά της γεωγραφικής κατανομής που προαναφέρθηκαν, οφείλονται σέ λόγους ιστορικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς και γενικά στη διαφορετική κουλτούρα, στο διαφορετικό τρόπο ζωής κάθε έθνι-

κῆς κοινότητας. Βέβαια, αἱ διαφορές αὐτές δὲν ἐπηρέασαν ἀρνητικὰ τὴ συνεργασία καὶ τὴν εἰρηνικὴ συνύπαρξη.

Οἱ οἰκισμοὶ τῶν ἐλλήνων, ὡς οἱ πολυαριθμότεροι καὶ οἱ ἀρχαιότεροι, εἶναι διεσπαρμένοι ἐν ὅλῃ τῇ ἐπιφάνειᾳ τῆς Κύπρου. Ἱστορικοὶ λόγοι (ὅπως οἱ ἐπιδρομῆς), κράτησαν τοὺς οἰκισμοὺς, γιὰ λόγους ἀσφάλειας, μακριὰ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Ἀκόμα καὶ χωριὰ μὲ ὀνομασίες ὅπως Κῶμα τοῦ Γαλοῦ, βρίσκονται ἐν ἀρκετῇ ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θάλασσης. "Ὅταν οἱ λόγοι ἀσφάλειας ἐπαψαν νὰ ὑπάρχουν, παρατηροῦμε νὰ δημιουργοῦνται νέοι παράκτιοι ἀγροτικοὶ οἰκισμοὶ (Ζύγι, Βασιλικό) καὶ ἄλλοι κοντινοὶ πρὸς τὴ θάλασσα νὰ ἐπεκτείνονται πρὸς τὴν ἀκτὴν.

Οἱ τουρκοκύπριοι ζοῦν ἰστίς πόλεις καὶ σὲ σχετικὰ κεντρικὰ καὶ εὐφραρες πεδινὰς περιοχάς. Ἡ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν ἀγροτικῶν τοὺς οἰκισμῶν ὀφείλεται ἐν λόγους ἱστορικοὺς (διαδοχὴ ἰδιοκτησίας ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας), ἀλλὰ καὶ στὸν ἰδιαιτέρου τοὺς τρόπο ζωῆς. Στὴν περίπτωσιν αὐτῇ, ἴσως νὰ μὴν εἶναι ἄσχετο τὸ γεγονός ὅτι τὸ 70% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τουρκίας ἀπασχολοῦνται ἐν γεωργίᾳ καὶ κτηνοτροφίᾳ. Ὁ καθηγητὴς John Tenzel ἐν ἀρθρῷ του ἀναφέρει καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Οἱ τουρκοκύπριοι συναίσθάνονται τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς περισσότερο ὡς ἀγρότες, ἐργάτες καὶ ὑπαλλήλους, ἐνῶ οἱ ἐλληνοκύπριοι ὡς ἐλεύθερους ἐπαγγελματίες. Οἱ τουρκοκύπριοι ἀναγνωρίζουν τὴν κουλτοῦραν τῶν ἐλληνοκυπρίων ἀνώτερον ἀπὸ τὴ δικήν τους, ἀντικρύζουν τοὺς ἐλληνοκυπρίους δραστηρίους, ἀλλὰ καὶ ἀπατηλοὺς».⁵

Τὰ τέσσαρα Μαρωνίτικα χωριὰ εἶναι κατάλοιπα τῶν 60 Μαρωνίτικων χωριῶν, ποὺ βρίσκονταν ὅλα ἐν τῇ βόρειᾳ Κύπρῳ καὶ ποὺ τὸ δωδέκατο αἶμα, ἐν τῇ χρονίᾳ τῶν Λουζινιανῶν, εἶχαν πληθυσμὸν ποὺ ἐφθανε ἐν τῇ 80,000 κατοίκους.

ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Δημογραφία εἶναι ἡ μελέτη καὶ ἡ πρόβλεψη τῆς σύνθεσης καὶ τῶν γεωγραφικῶν μεταβολῶν (βιολογικῶν, κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν) τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας ἢ μιᾶς περιοχῆς. Τὰ κυριότερα στοιχεῖα, ποὺ ἀπασχολοῦν κυρίως τὴν δημογραφίαν καὶ ἀποτελοῦν συγχρόνως κοινὸν ἔδαφος μὲ τὴν Ἀνθρωπογραφίαν, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

- 1) Ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς αὔξεσιν τοῦ πληθυσμοῦ.
- 2) Τὰ ποσοστὰ γεννητικότητος καὶ θνησιμότητος.
- 3) Τὸ ποσοστὸ γονιμότητος.
- 4) Ἡ σύνθεσις τῶν ἡλικιῶν (πυραμίδας πληθυσμοῦ).
- 5) Τὸ ποσοστὸ ἀρρένων καὶ θηλέων.
- 6) Ἡ σχέσις μεταξὺ ἀστικοῦ καὶ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ.

- 7) Ἡ μετακίνηση καὶ ἡ μετανάστευση τοῦ πληθυσμοῦ.
- 8) Τὸ εἶδος καὶ ἡ ἔκταση τῆς ἀπασχόλησης.
- 9) Τὸ μορφωτικὸ καὶ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο (περισσότερο ἢ κατανομή του.

Ἡ μελέτη τῶν δημογραφικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας ἔχει ἰδιαίτερη σημασία, γιατί ἡ πληθυσμιακὴ σύνθεση σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴ φύση καὶ τὴν ἔκταση τῶν πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν προβλημάτων καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὰ ἐπίπεδα καὶ τοὺς ρυθμοὺς ἀνάπτυξης, γιὰ δυὸ κυρίως λόγους:

α) Τὸ ἐπίπεδο καὶ ὁ ρυθμὸς αὔξεσης τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ παραγωγικότητα, τόσο στὸν πρωτογενῆ (γεωργία, κτηνοτροφία κλπ.), ὅσο καὶ στὸ δευτερογενῆ τομέα (βιομηχανία), ἐξαρτῶνται ἄμεσα ἀπὸ τὴν ποιότητα καὶ τὴ διαθεσιμότητα τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ποὺ θ' ἀξιοποιήσει τοὺς κεφαλαιουχικοὺς καὶ τοὺς φυσικοὺς πόρους.

β) Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἰσυχρόνως παραγωγοὶ καὶ καταναλωτές. Ἐπομένως τὸ εἶδος, ἡ ποιότητα καὶ ἡ παρότητα τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, σχετίζονται μὲ τὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ λαοῦ γενικότερα καὶ ἐιδικότερα μὲ τὸ ἰσύστημα κατανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ πλοῦτου. Τόσο ὁ βαθμὸς ὅσο καὶ ὁ ρυθμὸς ἀξιοποίησης τῶν οἰκονομικῶν πόρων στήριζονται στὰ δημογραφικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ στοὺς ἰδιαίτερους δεσμούς, ποὺ ὁ ἴδιος ὁ λαὸς δημιουργεῖ—μὲ τὸ φυσικὸ καὶ τὸ κοινωνικὸ του περιβάλλον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν παγκόσμια κοινότητα.

Τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα ἄρχισε νὰ ἐμφανίζεται στὴν Κύπρο τὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια καὶ στὴν Ἑλλάδα τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια, παρ' ὅλο ποὺ πολὺ πρόσφατα παρουσιάζεται σὰν θέμα προβληματισμοῦ σὲ διάφορες συγκεντρώσεις καὶ μὲ διάφορες ἀνακοινώσεις. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ὁ λόγος ποὺ γιὰ τόσα χρόνια ὁ ἑλληνισμὸς ἀγνοοῦσε τὸ δημογραφικὸ του πρόβλημα, ἓνα θέμα ποὺ σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴν ἰδιά του τὴν ἐπιβίωση, εἶναι ἡ παραμέληση τῆς διδασκαλίας τῆς γεωγραφίας σ' ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς ἐκπαίδευσης (πράγμα ποὺ ὅλοι παραδέχονται, μὰ κανένας μέχρι σήμερα δὲν προσπάθησε νὰ βελτιώσει), τόσο στὴν Κύπρο, ὅσο καὶ στὴν Ἑλλάδα. Γιατί οἱ ἄλλοι λαοὶ εἶναι στὸ μάθημα τῆς γεωγραφίας καὶ ἰδιαίτερα τῆς ἀνθρωπογεωγραφίας ποὺ προβληματίζονται πάνω στὰ δημογραφικὰ τους χαρακτηριστικὰ. Καὶ τοῦτο γιατί εἶναι ἡ σχολικὴ ἀγωγή ποὺ δημιουργεῖ στοὺς αὐριανοὺς πολίτες τὶς σταθερὲς καὶ ἀναγκαῖες θετικὲς στάσεις πάνω στὰ κοινωνικο-οικονομικὰ προβλήματα τοῦ τόπου.

Ἴσως οἱ λόγοι ποὺ μᾶς ἔσπρωξαν τὰ τελευταῖα χρόνια νὰ στραφοῦ-

με και να μελετήσουμε το πληθυσμιακό μας υπόβαθρο να είναι οι ακόλουθοι:

α) Ἡ πληθυσμιακή ἔκρηξη στήν Τουρκία σέ συσχετισμό μέ τόν τουρκικό ἐπεκτατισμό: Τελευταία ἀκούγεται πολλές φορές, ὅτι ἡ Τουρκία ἔφθασε τὰ 44 ἑκατομμύρια κατοίκους, μέ ἡμερήσια καθαρὴ αὔξηση πληθυσμοῦ γύρω στούς 3.250 κατοίκους (2.7% μέση ἐτήσια αὔξηση) καί μέ 22 ἑκατομμύρια ψυχές κάτω τῶν 25 χρόνων. Ὅπως ἐπίσης ὅτι ἡ πληθυσμιακή ἔκρηξη στήν Τουρκία σχετίζεται ἄμεσα μέ τόν τουρκικό ἐπεκτατισμό.⁶

β) Οἱ βαρεῖες ἀπώλειες τῆς Κύπρου σέ ἔμψυχό ὑλικό, ἀποτέλεσμα τῆς προδοσίας καί τῆς βαρβαρότητας τοῦ 1974, καί ἡ μαζικὴ μετανάστευση πού ἔφθασε τὸ 1975 στίς 5½ χιλιάδες.

γ) Τὸ μεγάλο ρεῦμα μετανάστευσης τῆς Ἑλλάδας πού στὰ χρόνια τῆς χούντας ἔφθασε τὴ φυσικὴ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ (τὸ 1967 τὸ πσοστὸ τῆς μετανάστευσης ἔφθασε στὰ 98% τῆς φυσικῆς αὔξησης τοῦ πληθυσμοῦ).

δ) Ἡ προειδοποίηση τοῦ Δημογραφικοῦ Συμποσίου, πού ἔγινε στὸ Ἐλσίνκι τῆς Φινλανδίας μεταξὺ τῆς 28ης Αὐγούστου καί τῆς 1ης τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1978, ὅτι ἂν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδας συνεχίσει νὰ αὐξάνεται μέ τὸ σημερινὸ ρυθμὸ, ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας τὸ πολὺ σέ δύο γενιές καταρρέει...

ε) Οἰκονομικοὶ λόγοι: Ἡ ἰσυνειδητοποίηση ἀπὸ τὸ λαὸ τοῦ διευρυνόμενου οἰκονομικοῦ χάσματος, τόσο μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου καί τῶν κατοίκων τῶν ἀστικῶν περιοχῶν, ὅσα καί μεταξὺ τῶν ἐργατοῦπαλλήλων καί τοῦ ἐμποροβιομηχανικοῦ κόσμου.

στ) Κοινωνικοὶ λόγοι: Ἡ παλυτέλεια καί ἡ χλιδὴ, πού κατὰ παράδοξο τρόπο συνυπάρχουν μέ τίς συνεχεῖς καί παντοειδεῖς δοκιμασίες τοῦ ἑλληνισμοῦ (ἀποτέλεσμα ἴσως μιᾶς κάποιας ἀνασφάλειας καί σύγχυσης) καί ἡ ἔντονη κοσμικὴ Ζωὴ πού τῆς δόθηκε «κοινωνικός» μανδύας. Τραγικὴ συνέπεια ὅλων αὐτῶν εἶναι ἡ ἀντίκρουση τῶν παιδιῶν σάν ἑνὸς προβλήματος πού ἀντιμάχεται τὴν «ἐλευθερία» τῶν συζύγων, ὅπως οἱ ἴδιοι βέβαια τὴ νιώθουν.

ζ) Ἐκπαιδευτικοὶ λόγοι: Ἡ συνεχὴς ἐλάττωση τοῦ μαθητόκοσμου τῶν δημοτικῶν σχολείων, γύρω στίς 2.000 τὸ χρόνο, σέ συσχετισμὸ μέ τὴν ἀνεργία, πού ἔχει γίνεи δραματικὴ ἰδιαιτέρα στίς τάξεις ὅσων κουράστηκαν ν' ἀναμένουν διορισμὸ στὴ Μέση Ἐκπαίδευση. Αὐτὸ βέβαια μᾶς ἐπιβάλλει ποιοτικὲς ἀλλαγές στὴν ἐκπαίδευση.

Σκοπὸς τῆς ἐργασίας αὐτῆς εἶναι νὰ προβληματίσει, μελετώντας συγκριτικὰ τὰ δημογραφικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Κύπρου καί τῆς Ἑλλάδας

και να τονίσει τη σημασία που έχει ή σχολική αγωγή και ή κρατική μέριμνα στην ανάπτυξη του δημογραφικού προβλήματος. Γιατί, όπως θα φανεί στη συνέχεια, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά μιας χώρας αποτελούν τη λυδίαν λίθον των εκπαιδευτικών, κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που επικρατούν την τελευταία γενεά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

Η Πληθυσμιακή ανέλιξη της Γης μέχρι το 1978

Χρόνος	Έκατομμύρια	Μέση Ετήσια Αύξηση %
8,000 π.Χ.	10	0.06
1 μ.Χ.	256	0.04
1,750 μ.Χ.	731	0.30
1,900 μ.Χ.	1,668	0.70
1,965 μ.Χ.	3,308	1.90
1,978 μ.Χ.	4,250	2.00

Πηγή: Broek Jan and Webb John, A Geography of Mankind (N.Y.: McGraw-Hill, 1979), p.p. 451-457.

Μιά από τις απότομες αλλαγές του είκοστού αιώνα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, ήταν και ή απότομη αύξηση του πληθυσμού της Γης.⁷ Πριν 8,000 π.Χ., ο άνθρωπος ζούσε με το κυνήγι, το ψάρεμα και τη συλλογή καρπών. Η πρώτη «πληθυσμιακή έκρηξη» παρουσιάστηκε γύρω στο 8,000 π.Χ., όταν ο άνθρωπος άρχισε να ένασχολεύεται με τη γεωργία και να συγκεντρώνεται στους πρώτους οικισμούς. Οι άνθυγιεινές και αντίξοες συνθήκες διαβίωσης και ή αδυναμία του ανθρώπου στις άρρώστιες κράτησαν μέχρι το 18ο αιώνα μ.Χ. χαμηλούς τους ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού. Στα μέσα του 18ου αιώνα μ.Χ., όταν άρχισε ή βιομηχανική επανάσταση και οι κοινωνικές αλλαγές, ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού της Γης γίνεται μεγαλύτερος, 03% (δηλαδή τρία άτομα κάθε χίλια). Μεταξύ του 1900 και του 1965, ο πληθυσμός της Γης διπλασιάστηκε. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του παγκόσμιου πληθυσμού κυμαίνεται τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια γύρω στο 2.0% (20 άτομα στα χίλια).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.

Ἡ πληθυσμιακὴ ἀνέλιξη τῆς Κύπρου

Χρόνος	Πληθυσμός	Μέση Ἐτήσια Αὔξηση %
1891	209,286	1.2
1946	450,114	1.7
1960	573,566	1.7
1973	631,778	0.8
1974	623,000	-2.4
1975	613,300	-1.6
1976	612,600	-0.9
1977	613,800	0.2
1978	618,300	0.7

Πηγή: Τμήμα Στατιστικῆς καὶ Ἐρευνῶν, Δημογραφικὴ Ἐκθεσίς 1978 (Τυπογραφεῖον τῆς Κυπρ. Δημοκρατίας), σελ. 2.

Ἡ πληθυσμιακὴ ἀνέλιξη τῆς Κύπρου, ὅπως φαίνεται στὸν Πίνακα 3, ἦταν ὁμαλὴ καὶ θετικὴ τὰ τελευταῖα ὀγδόντα χρόνια. Ἡ μεγαλύτερη αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ σημειώθηκε τὴν εἰκοσαετία 1946—1966, ποὺ ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς αὔξεσης τοῦ πληθυσμοῦ ἦταν 1.7%. Ἀπὸ τὸ 1966 μέχρι τὸ 1973, ὁ μέσος ἐτήσιος ρυθμὸς αὔξεσης ἔπεσε περίπου στὸ μισό καὶ ἦταν 0.8%, ἀποτέλεσμα κυρίως τῆς πτώσης τοῦ ποσοστοῦ τῶν γεννήσεων (ἀριθμὸς τῶν γεννήσεων γιὰ κάθε 1000 κατοίκους), ποὺ ἀπὸ 32.2 ποὺ ἦταν τὸ 1946 ἔπεσε στὸ 18.6 τὸ 1972. Τὸ μεγάλο κύμα μετανάστευσης τοῦ 1960 (14,589 ἄτομα) καὶ τοῦ 1961 (13,489 ἄτομα) δὲν φαίνεται νὰ εἶχε ἐπηρεάσει τὴν αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τὰ χρόνια ἐκεῖνα, μὰ καὶ τὸ ποσοστὸ αὔξεσης τοῦ πληθυσμοῦ παρέμεινε πολὺ μεγάλο (1.7%). Ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου ἄρχισε νὰ παίρνει δραματικὴ τροπὴ, μετὰ τὸ 1974, ἀποτέλεσμα τῶν ἀπωλειῶν κατὰ τὰ θλιβερά γεγονότα τοῦ 1974, καὶ τῆς μαζικῆς μετανάστευσης. Ἡ μετανάστευση ἀπὸ τὰ 1,318 ἄτομα τὸ 1973 ἀνέβηκε στὶς 3,346 ἄτομα τὸ 1974 καὶ στὶς 5,500 ἄτομα τὰ ἐπόμενα δύο χρόνια. Ἡ μετανάστευση τὸ 1978 ἔπεσε στὰ ἐπίπεδα τῶν ἐτῶν 1972 καὶ 1973 καὶ ἦταν 1,835 ἄτομα. Ἐπειδὴ πολλοὶ τελευταῖα ταυτίζουσι τὸ χαμηλὸ ποσοστὸ αὔξεσης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου μόνον μετὰ τὴν «υπογεννητικότητα», θὰ πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι ἡ γεννητικότητα τὸ 1978 ἦταν 19.3, δηλαδὴ ψηλότερη ἀπὸ τὸ 1972 καὶ τότε δὲν εἶχαμε τόσο χαμηλοὺς ρυθμοὺς αὔξεσης ποὺ ἔχουμε τὰ τελευταῖα πέντε χρόνια. Ὁ ρυθμὸς αὔξεσης ἑνὸς πληθυσμοῦ δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς θετικῆς διαφορᾶς μεταξὺ γεννήσεων καὶ θανάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς συγκράτησης τοῦ πληθυσμοῦ στὴν ἰδιαίτερὴ του πατρίδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.

Οι έγγραφες μαθητών στη Στοιχειώδη Έκπαίδευση

Σχολική χρονιά	Άριθμός μαθητών
1965—66	71,462
1973—74	62,221
1974—75	56,059
1979—80	49,286

Πηγή: Τμήμα Στατιστικής και Έρευνών, Στατιστικές Στοιχειώδους Έκπαιδεύσεως 1979—80, σελ. 2.

Στόν Πίνακα 4 φαίνεται η δραματική μείωση του μαθητόκοσμου της Κύπρου. Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια οι μαθητές των δημοτικών σχολείων της Κύπρου μειώθηκαν κατά 30.9%, ενώ ο πληθυσμός μειώθηκε μόνο κατά 4.3% κατά τα ίδια χρόνια. Αυτό δείχνει τον αύξημένο γεροντισμό, το μαρμαισμό του πληθυσμού. Ή κατά 2,000 περίπου μείωση των μαθητών που οφείλεται στην αύξηση της ηλικίας πρώτης έγγραφης από 5 χρόνια που ήταν πριν, σε 5 χρόνια και τρεις μήνες, δεν έπηρεάζει το προηγούμενο θλιβερό συμπέρασμα.

Ή σύνθεση των ηλικιών, όπως φαίνεται στο συγκριτικό πίνακα 5 που ακολουθεί, δείχνει για την περίπτωση τόσο της Κύπρου όσο και της Ελλάδας το γεροντισμό και τη βαθμιαία κατάρρευση του πληθυσμού.

ΠΙΝΑΚΚΑΣ 5.

Κατανομή του πληθυσμού της Κύπρου, της Ελλάδας και του Κόσμου κατά ομάδες ηλικιών (%)

Όμάδας Ήλικίας	Κύπρος		Ελλάδα		Κόσμος	
	1946	1976	1976	1976	1976	1976
0—14	33.9	25.4	23.9	34		
15—29	25.4	29.0	24.1	29		
30—49	23.8	22.7	24.8	22		
50 και άνω	16.5	22.9	27.2	15		

Πηγή: α) Τμήμα Στατιστικής και Έρευνών, Δημογρ. Έκθεση, 1978, σελ. 27.

β) Διάφορες Στατιστικές των Ήνωμένων Έθνών.

Στην περίπτωση της Κύπρου τα παιδιά κάτω των 14 χρόνων αντιπροσώπευαν το 1946 ποσοστό 33.9% (όσο και του Κόσμου σήμερα), έπεσαν στο 25.4 το 1976. Αντίθετα οι υπερήλικες από το 16.5% το 1946, έφθασαν

στο 22.9% τὸ 1976. Ἡ περίπτωση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδας φαίνεται νὰ εἶναι περισσότερο δραματικὴ ἀπὸ τὴν περίπτωση τῆς Κύπρου. Γιατὶ τὰ παιδιά κάτω τῶν δεκαπενθάρων χρόνων ἀντιπροσωπεύουν μόνο τὸ 23.9% καὶ οἱ ὑπερήλικες ἀντιπροσωπεύουν τὸ 27.2% τοῦ πληθυσμοῦ.

Τὸ ποσοστὸ ἀρρένων καὶ θηλέων τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου εἶναι περίπου τὸ ἴδιο. Συγκεκριμένα, τὸ 1976, στὸ σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ πού ἔφθανε τίς 612,600 ἄτομα, ὑπῆρχαν 306,144 ἄρρενες καὶ 306,456 θήλειες καὶ τοῦτο παρ' ὅλο πού τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τῶν μεταναστῶν εἶναι ἄνδρες καὶ τὴ μεγαλύτερη φθορὰ ἀ' ἓνα πόλεμο τὴν παθαίνουν οἱ ἄνδρες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.

Σχέση μταξὺ τοῦ Ἀγροτικοῦ καὶ τοῦ Ἀστικοῦ
πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου

Χρόνος	% Ἀγροτικοῦ	% Ἀστικοῦ
1881	83.1	16.9
1946	74.0	26.0
1960	65.0	35.0
1970	57.5	42.5
1978	47.5	52.5

Πηγή: Τμήμα Στατιστικῆς καὶ Ἐρευνῶν, Δημογρ. Ἐκθέσεις.

Ὁ ἐξαισιμὸς, δηλαδὴ ἡ μετακίνηση πληθυσμῶν ἀπὸ τὴν ὑπαίθρο στὶς ἀστικές περιοχὲς εἶναι παγκόσμιον φαινόμενο. Ὅσο περισσότερο εἶναι μάλιστα τὸ ποσοστὸ τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ, τόσο καὶ πλεῖ ἀναπτυγμένη εἶναι ἡ οἰκονομία τῆς χώρας. Γιατὶ στὶς πόλεις ὑπάρχουν ψηλότερα καὶ σταθερότερα εἰσοδήματα καὶ μεγαλύτεροι ρυθμοὶ ἀνάπτυξης (βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη). Ὅταν ὅμως ὁ ἐξαισιμὸς ἐρημώνει τὴν ὑπαίθρο ἀπὸ τὸ ἀναγκαῖο ἐργατικὸ δυναμικὸ, ὅπως στὴν περίπτωση τῆς Κύπρου, τότε ἀντιμάχεται κάθε σχέδιον ἀνάπτυξης τῆς ὑπαίθρου καὶ ξεθεμελιώνει τὴν οἰκονομία τῆς χώρας.

Ὅπως φαίνεται στὸν Πίνακα 6, ἡ μετακίνηση πληθυσμοῦ ἀπὸ τὴν ὑπαίθρο στὶς πόλεις ὑπῆρξε δραματικὴ τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια στὴν Κύπρον. Ἡ μετακίνηση αὐτὴ, διαδέχθηκε τὴ μετανάστευση γιὰ νὰ συνεχίσει τὸ ἔργο τῆς ἐρήμωσης.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν χωριῶν τῆς Κύπρου, ἀπὸ 642 τὸ 1946 ἔπεσε στὰ 597 τὸ 1973 καὶ μὲ ἄλλα 30 χωριά ὑπὸ διάλυση. Ὁ πληθυσμὸς σχεδὸν ὅλων τῶν χωριῶν τῆς Κύπρου, μὲ ἐξαίρεση ἐκεῖνα πού βρισκόνταν σὲ μικρὴ ἀχτίνα ἀπὸ τίς πόλεις, ὄχι μόνο ἐλαττώθηκε ἀριθμητικὰ ἀλλὰ, τὸ χειρότερον αὐξήθηκε δραματικὰ τὸ ποσοστὸ τῶν ὑπερηλικῶν, ὥστε ἡ ὑπαίθρος μας νὰ γίνεταί, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, καταφύγιον ἀπόμαχων. Σὲ σχε-

τική έρευνα του Τμήματος Γεωργίας του Πανεπιστημίου της Τουλούζης⁸ στα τριάντα άμπελοχώρια της Λεμεσοῦ τὸ 1973, φάνηκε ὅτι ὅλα τὰ χωριά ἔχασαν τὰ 20% μέχρι τὰ 90% τοῦ πληθυσμοῦ τους καὶ τὸ ποσοστὸ τῶν ὑπερλίκων κυμαινόταν μεταξύ 24% καὶ 32%.

Ἔτσι τὰ πρὸ πάνω δείχνουν καθαρά πὼς ἡ ὑπαιθρος τῆς Κύπρου παραμελήθηκε στὰ χρόνια τῆς ἀποικιοκρατίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ 1960 δὲν ἔγιναν σχέδια ἐναΐας ἀνάπτυξης (οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς, πολιτιστικῆς), ὅπως τὸ Σχέδιο Πιτσιλιάς πού γίνεται σήμερα.

ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα τῆς Ἑλλάδας ἄρχισε νὰ ἐμφανίζεται τὰ τελευταῖα τριάντα χρόνια, ὅμως πολὺ πρόσφατα παρουσιάζεται μὲ διάφορες ἀνακοινώσεις. Χαρακτηριστικὸ δείγμα προσπάθειας συνειδητοποίησης τοῦ προβλήματος εἶναι περιέχεται μεταξύ τῶν τεσσάρων βασικῶν στόχων τοῦ Πενταετοῦς Προγράμματος Ἀναπτύξεως (1978—82), πού εἶναι ἡ προστασία τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἡ περιφραύρηση τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος, ἡ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος καὶ ἡ ἐνίσχυση τῆς δημογραφικῆς εὐρωστίας τῆς χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.

Ἡ Γεωγραφικὴ καὶ Πληθυσμικὴ ἀνέλιξη τῆς Ἑλλάδας

Χρόνος	Ἔκταση σὲ τ. χλμ.	Πληθυσμὸς	Γεωγραφικὲς ἀλλαγές
1821	47,516	938,756	
1828	50,211	753,400	
1870	63,959	1,457,894	Προσάρτηση Ἐπτανήσου 1846
1889	63,211	2,187,208	Προσάρτ. Θεσσα/νίκης, Ἄρτας 1881
1907	150,170	2,631,952	Ἐκχώρηση ἐδάφους τὸ 1897
1920	129,281	5,531,474	Προσάρτηση Μακεδονίας, Ἡπείρου, Κρήτης, Νησιῶν Αἰγαίου (1914), Θράκης, Ἰμβρου, Τενέδου 1919—20
1928	131,990	6,204,684	1.3% αὐξηση πληθυσμοῦ Ἐκχώρηση Ἀνατ. Θράκης, Ἰμβρου—Τενέδου
1951	131,990	7,632,801	0.3% αὐξηση πληθυσμοῦ Προσάρτηση Δωδεκανήσου 1974
1971	131,990	8,768,641	1.1% αὐξηση
1978		9,360,000	0.7% αὐξηση

Πηγή: Δελτίον Ε.Β.Ε.Α. 64 (836), Σεπτέμβριος 1978, σελ. 64.

Κατά την πρώτη απογραφή του πληθυσμού της Ελλάδας, Πίνακας 7, που έγινε από τον Καποδίστρια το 1828, ο πληθυσμός έφθανε στα 753,400 άτομα. Οί αναδρομικοί υπολογισμοί που έγιναν τότε, ανέβαζαν τον πληθυσμό της Ελλάδας σε 938,765 άτομα το 1821. Η μείωση του πληθυσμού στο διάστημα 1821—1828 δείχνει το τίμημα στον αγώνα της απελευθέρωσης της Ελλάδας.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 7, η γεωγραφική ανέλιξη της Ελλάδας πέρασε από σοβαρές αύξομειώσεις. Η πληθυσμιακή ανέλιξη γινόταν με πολύ βραδύ ρυθμό, ώστε χρειάστηκαν πενήντα χρόνια για να διπλασιαστεί ο πληθυσμός και να φτάσει στα επίπεδα του 1978. Οι απώλειες της Ελλάδας στον Α΄ και Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο έφθασαν στις 75,000 νεκρούς.

Η μέση ετήσια αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας σήμερα είναι 0.7% (7 άτομα στα χίλια). Όμως η αύξηση αυτή έξανεμίζεται αν ληφθεί υπόψη το μεγάλο ρεύμα της μετανάστευσης. Η μετανάστευση το 1963 ξεπέρασε την αύξηση και αντιστοιχοῦσε με τὰ 124% της αύξησης και το 1967 με τὸ 98% της αύξησης. Η γεννητικότητα τὰ τελευταία πέντε χρόνια έπεσε στο 16.0 και 1978 έφτασε στο 15.7 (της Κύπρου ήταν 19.2).

Τὸ μεγαλύτερο ίσως δημογραφικό δράμα της Ελλάδας, βρίσκεται ὅπως και στην περίπτωση της Κύπρου, στη γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού της. Η ύπαιθρος γίνεται μέρα με τὴ μέρα ἕνα γηροκομείο. Ένας χώρος ἀπομάχων, πού του ζητᾶται μάλιστα ν' ανταγωνιστῆ τὴν ἀναπτυγμένη ύπαιθρο τῶν ἑννιά χωρῶν της Ε.Ο.Κ.

Ο καθηγητὴς Ι. Πίντος, ἀναφέρει χαρακτηριστικά: «Τὸ μέτωπο τῆς ἐπαρχίας ἔσπασε κι' αὐτοὶ πού μένουν εἶναι γιατί ὄδεν μποροῦν νὰ φύγουν... Η διαπεριφερειακὴ ἀνισορροπία ἐκδηλώνεται σὲ δυὸ κατευθύνσεις. Στὴν ἐξαφάνιση τοῦ ἐπαρχιακοῦ χώρου καὶ συνάμα τὴ μείωση τῆς παραδοσιακῆς παραγωγῆς καὶ στὴ δημιουργία ἀστικῶν ὄγκων πού δὲν ἔχουν ἀκόμα τίς στοιχειώδεις προϋποθέσεις γιὰ μιὰ ἀξιοπρεπὴ ἀνθρώπινη διαβίωση».⁹

Σὲ ἔρευνα πού ἔκαναν Ζώγιας καὶ Γαζέλας, μὲ θέμα «Τὸ ἐργατικὸ δυναμικὸ τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας»¹⁰ ἐπισημαίνουν ὅτι μεταξὺ 1961 καὶ 1971 σημειώθηκε:

α) Μείωση τοῦ ἐνεργοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ελλάδας κατὰ 683,000 άτομα χωρὶς νὰ λιγοστεύσουν ἢ νὰ μεγαλώσουν οἱ γεωργικοὶ κληροί.

β) Αὐξηση τοῦ πασοστοῦ ἀγροτῶν ἄνω τῶν 65 χρόνων κατὰ 6.6%.

γ) Αὐξηση τῶν εἰσοδητικῶν διαφορῶν ἀνάμεσα στοὺς γεωργούς καὶ στὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα (οἱ μεγαλύτερες τῆς Εὐρώπης).

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.

Σχέση μεταξύ του Άστικού και του Άγροτικού πληθυσμού
της Κύπρου και της Ελλάδας

Χρόνια	ΚΥΠΡΟΣ		ΕΛΛΑΔΑ	
	Άγροτικός %—Άστικός %	Άγροτικός %—Άστικός %	Άγροτικός %—Άστικός %	Άγροτικός %—Άστικός %
1881	83.1	16.9		
1946	74.0	26.0	67.8	32.3
1960	65.0	35.0	56.2	43.8
1973	57.5	42.5	46.8	53.2
1978	47.5	52.5	38.4	61.6

Πηγή: α) Τμήμα Στατιστ. και Έρευνών, Δημογραφ. Έκθέσεις.
 β) Άλεξοπούλου Χ., «Η Ανάπτυξη της Γτανάπτυκτης Ελλάδας», Τό Β ή μ α
 τ ή ς Κ υ ρ ι α κ ή ς, 25.11.1979, σελ. 6.
 γ) Κοινωνικός και Οικονομικός Άτλαντας της Ελλάδας, 1984.

Η γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού της Ελλάδας ήταν διαφορετική στα χρόνια της τουρκοκρατίας και μετά την άπελευθέρωση. Ιστορικοί λόγοι έπιβίωσης, στα χρόνια της τουρκοκρατίας, είχαν ένισχύσει τή συγκέντρωση του πληθυσμού στις όρεινες περιοχές και στα νησιά. Μέχρι τó 1946 μάλιστα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 8, ó άγροτικός πληθυσμός της Ελλάδας ήταν διπλάσιος του άστικού. Όμως μεταξύ του 1946 και 1978 ή συγκέντρωση στις πόλεις ήταν δραματική, ώστε ó άστικός πληθυσμός από 32.3% νά φθάσει στο 61.6% του πληθυσμού. Η κατάσταση αυτή γίνεται πιό σοβαρή, αν συσχετισθεί με τήν έρευνα που προαναφέρθηκε. Δηλαδή ή πληθυσμιακή σύνθεση (σύνθεση ήλικιών) του 38.4% του πληθυσμού που παραμένει στην ύπαιθρο είναι έντελώς διαφορετική από εκείνη του 61,6% που κατοικεί στις πόλεις. Γιατί ó πληθυσμός της ύπαιθρου χαρακτηρίζεται στην περίπτωση της Ελλάδας, από μεγάλο ποσοστό γερόντων και άπομάχων.

Σήμερα, ή άστική περιοχή της Άθήνας συγκεντρώνει τó 33% του όλικού πληθυσμού της Ελλάδας. Μιά σύγκριση με άλλες πρωτεύουσες της Εύρώπης, τονίζει άκόμη περισσότερο τó μέγεθος του άστικού όγκου της Άθήνας. Για παράδειγμα ή Ρώμη συγκεντρώνει τó 10% του πληθυσμού της Ιταλίας, τó Βελιγράδι και τó Βουκουρέστι τά 7%, ή Σόφια τó 2%. Αν μάλιστα συνεχιστεί ó ίσημερινός ρυθμός συγκέντρωσης του πληθυσμού της Ελλάδας στις πόλεις, μέχρι τó 1990 τó 80% του πληθυσμού θά κατοικεί στις πόλεις και ή ύπαιθρος θά είναι χώρος για όσους λόγω ήλικίας δέν θά μπορούν νά τήν έγκαταλείψουν.

Οι Έλληνες δέν πρέπει νά ξεχνούμε πώς τó δημογραφικό υπόβαθρο

ένος λαοῦ σχετίζεται ἄμεσα τόσο μὲ τὴν ἀνάπτυξή του, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἀντοχή του σὸ χρόνο. Ἕνα χαρακτηριστικὸ δείγμα τῆς ἱστορικῆς μας γεωγραφίας, ὅπου φαίνεται ὅτι ἡ δημογραφικὴ κατάρρευση τοῦ πληθυσμοῦ ὀδηγεῖ στὴ βαθμιαία του ἐξαφάνιση εἶναι αὐτὸ ποὺ ἀναφέρει ὁ Θεόδωρος Παπαδόπουλος γιὰ τὶς σχέσεις Μινωϊκοῦ καὶ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ «Ἐνόσω ὁ ποιοτικὸς παράγων ἠδύνατο νὰ ἀντισταθμίζη τὸ ποσοτικὸν πλεονέκτημα τῆς Μυκηναϊκῆς κοινωνίας, ὁ Μινωϊκὸς πολιτισμὸς, ἐξασφάλιζε τὴν αὐτόνομον αὐτοῦ ὑπαρξίν καὶ ἀπρόσκοπτον ἀνάπτυξιν. Ἄλλ' ἡ Μινωϊκὴ κοινωνία δὲν διέθετεν εἰμὴ περιωρισμένα περιθώρια ποσοτικῆς ἀναπτύξεως, γεωγραφικὰ καὶ δημογραφικὰ, αἱ δὲ μὴ ἀναπτυσσόμενα αὐτὰ δυνατότητες περιώριζαν καὶ τὰς ἰδυνατότητας οἰκονομικῆς ἐπεκτάσεως».¹¹

Συμπεράσματα — Εἰσηγήσεις

Ἄπο συγκριτικὴ ἐξέταση τῶν δημογραφικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἑλλάδας φάνηκε ὅτι καὶ στίς δυὸ περιπτώσεις ὑπάρχει σοβαρὸ δημογραφικὸ πρόβλημα. Κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ δημογραφικοῦ αὐτοῦ προβλήματος δὲν εἶναι τόσο οἱ χαμηλοὶ ρυθμοὶ τῆς μέσης ἐτήσιας αὐξησης τοῦ πληθυσμοῦ (0.7%, δηλαδὴ 7 ἄτομα ἰστὰ χίλια), ὅσο ἡ πυρραμίδα τοῦ πληθυσμοῦ (τὸ μεγάλο ποσοστὸ τῶν ὑπερηλικῶν) καὶ ἡ ἐρήμωση τῆς ὑπαίθρου. Τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα δὲν πρέπει νὰ ταυτίζεται μὲ τὴν «ὑπογεννητικότητα», γιατί ἡ πληθυσμιοκὴ εὐρωστία δὲν ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ τὸ ποσοστὸ τῶν γεννήσεων ἢ ἀκόμα τὴ θετικὴ διαφορὰ μεταξὺ γεννήσεων καὶ θανάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς συγκράτησης τοῦ πληθυσμοῦ ἰστὴν ἰδιαίτερὴ του πατρίδα καὶ τὴ γεωγραφικὴ του κατανομή.

Τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα τοῦ ἑλληνισμοῦ δημιουργήθηκε τὴν τελευταία γενεὰ καὶ εἶναι ὁ καθρέφτης τῶν πολιτικῶν, οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν ποὺ ἐπικρατοῦσον καὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς ἐκπαίδευσης. Ἡ πολιτικὴ ἀστάθεια (ἀπελευθερωτικοὶ ἀγῶνες, ἔξανα συμφέροντα, προδοσία, τὸ διευρυνόμενον χάσμα μεταξὺ τῶν εἰσοδημάτων τῆς ὑπαίθρου καὶ τῶν ἀστικῶν περιρῶν (ἢ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη ταυτίστηκε μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἀστικῶν κέντρων), ἡ αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργαζομένων γυναικῶν, ἡ ἀπουσία ἐνιαίων σχεδίων ἀγροτικῆς ἀνάπτυξης, ἡ ἐλλειψη τῶν ἀνογκαίων μηχανισμῶν στὴν ἐκπαίδευση γιὰ ἀλλαγές ἀνάλογες μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς κοινωνίας, ἡ παραμέληση τοῦ μαθήματος τῆς γεωγραφίας, μᾶς ἔφεραν μπρῆστὰ στὸ δημογραφικὸ πρόβλημα πολὺ ἀργοπορημένα. Τί χρειάζεται νὰ γίνει, ὥστε τὸ πρόβλημα ν' ἀπαμβλυνθεῖ;

- α) Τὸ Κράτος νὰ ἐφορμόσει μιὰ πληθυσμιακὴ πολιτικὴ.
- β) Τὰ ἐνιαία σχέδια ἀγροτικῆς ἀνάπτυξης (ὅπως τὸ Σχέδιο Ἀναπτύ-

Ξεως Πιτσιλιάς), να επεκταθούν και να καλύψουν και άλλες αγροτικές περιοχές τής Κύπρου.

γ) Να εφαρμοσθεῖ μιὰ πιό ὀρθολογιστική πολιτική στο θέμα τιμῶν και εἰσοδημάτων, ὥστε τὸ περιλάλητο θέμα τῆς δίκαιης κατανομῆς τοῦ ἔθνικου εἰσοδήματος νὰ τὸ νιώσουν κάποτε στὴν πράξη καὶ οἱ ἐργατοῦπάλληλοι.

δ) Μέσα στὰ πλαίσια τῶν τελευταίων προοδευτικῶν προσπαθειῶν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, νὰ γίνουν οἱ ἀναγκαῖες διαφοροποιήσεις, ὥστε ν' οὐξηθοῦν οἱ Τεχνικὲς Σχολὲς καὶ νὰ δημιουργηθοῦν ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, ποὺ νὰ προφαδοτοῦν τοὺς διάφορους τομεῖς τῆς οἰκονομίας μας μὲ τὸ ἀναγκαῖο ἐργατικὸ δυναμικὸ καὶ ἔτσι νὰ περιορισθεῖ ἡ ἐπιζήμια ἀντινομία τῆς οἰκονομίας μας (ἄλλου ὑπάρχει μεγάλη προσιφορά καὶ ἄλλου μεγάλη Ζήτηση ἐργατικῶν χειρῶν).

ε) Τὸ μάθημα τῆς γεωγραφίας νὰ πάρει τὴ θέση ποὺ κατέχει στὰ Ἀναλυτικὰ Προγράμματα καὶ στὰ Ὁρολόγια Προγράμματα τῶν ἄλλων χωρῶν. Γιατὶ εἶναι μεγάλη πρόκληση, γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἐκπαίδευσή μας, νὰ φορτώνομε στὴ ἀμφίβολη διαφώτιση καὶ νὰ ἀποξενώνομε ἀπὸ τὴν ἀποτελεσματικὴ κὴτητα τῆς ἐκπαίδευσης, καυτὰ σύγχρονα προβλήματα, ὅπως τὸ δημογραφικὸ, τὸ ἐνεργειακὸ, τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, τὴ στιγμή ποὺ οἱ ὑπόλοιπες χῶρες τὰ ἔχουν ἐμπιστευθεῖ στὸ μάθημα τῆς γεωγραφίας.

ABSTRACT

The present deals with the human geography of Cyprus and places much emphasis on the problems of demography. The pattern of population distribution in Cyprus reflects both physical and human factors. It has been found that the cultural background of the various ethnic groups in Cyprus, is closely related to their geographical distribution. An understanding of the cultural and geographical background of the human groups will enable us to interpret their economic and political activities and attitudes, and will ultimately lead to less distrust and greater unity among the groups, to greater co-operation and to a more peaceful co-existence. Population structure is analysed. Death rates have declined, but in the last twenty years the impact of industrialization, urbanization, the Turkish invasion and a rising standard of living has led to a decline in the birth rate. This results in an ever-increasing proportion of older people in the population and a shortage of workers. Rural depopulation is accompanied by mechanization of farming, but the island's districts often suffer from a decline in living standards. In conclusion it is suggested that the state should adopt a policy which will promote the development of a number of techniques and methods to confront the existing problems.

ΠΗΓΕΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

1. Roger Kasperson, "The Economic and Social Atlas of Greece" *Economic Geography*, Vol. 43, 1967, p. 94 και
Στυλιανός Πουλούπουλου, «Οι Γεωγραφικές Σπουδές και η Έθνική τους Σημασία για την Ελλάδα», *Γεωγραφικά Χρονικά*, Άρ. 5-6, Γενάρης 1974, σελ. 179.
2. Eric Fisher, Campbell, et al., *A Question of Place* (Arlington, Virginia: R. Beatty Ltd., 1964), pp. 371-372.
3. Carl Sauer, *The Morphology of the Landscape* (California: University of California Publ. in Geography, 1925), p.p. 19-27.
4. Michael, Slivignon, «Τὸ Περιεχόμενο καὶ οἱ Μέθοδοι τῆς Ἀνθρωπογεωγραφίας», *Ἐπιθεώρηση Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν*, Ἀθήνα, Τεύχος 1, σελ. 7.
5. John Tenzel, "Problems in Cross-Cultural Communication: Cyprus a Case Study", *The Fifth International Congress of Psychiatry*, December 1971.
6. Γιώργου Καδῆ, «Βίαιες Μετακινήσεις Πληθυσμῶν: Ὁ Ἐποικισμὸς τῆς Κύπρου μὲ Τούρκους», *Περιοδικὸ Σπουδὰς*, Ἀθήνα, Τόμος ΚΖ', Τεύχος 1, 1977, σελ. 202-213.
7. Paul Ehrlich, Anne, et al., *Ecoscience* (San Francisco: W. H. Freeman and Co., 1977), p.p. 181-228.
8. Pierre-yves Réchoux, "A Geographical Approach to the Krassokhorra", *Geographical Cal Chronicles*, Vol. 4, No. 7-8, 1975, p.p. 88-94.
9. Ι. Πίντου, «Τὸ Δημογραφικὸ Πρόβλημα», *Οικονομικὸς Ταχυδρόμος*, Φ. 1188, 1977, σελ. 15-32.
10. Ι. Ζιάγα, Γ. Γαζέλα, «Τὸ Ἐργατικὸ Δυναμικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας», *Σύγχρονη Γεωγραφία*, Τεύχος 3, 1975.
11. Θ. Παπαδόπουλου, «Ἀνθρωπολογικὰ Ζητήματα τοῦ Μινωικοῦ καὶ Μυκηναϊκοῦ Πολιτισμοῦ», Ἀθήνα, 1973, σελ. 211.

GEOGRAPHICAL FACTORS WHICH INFLUENCE THE SOLUTION OF THE CYPRUS PROBLEM

Andrea Cl. Sophocleous, B.A.,M.A.

Introduction

With the commencement of the new round of the Intercommunal Talks in Cyprus, new questions were raised again regarding the final form of the solution to be given to the Cyprus Problem. As regards the broad framework within which a solution will be sought, this is defined by the UN resolutions on Cyprus and specifically by the Makarios — Denktash and the Kyprianou—Denktash agreements of February 1977 and May 1979 respectively. It has been agreed by both sides (the Greek Cypriot and the Turkish Cypriot Communities) that the solution of the Cyprus question must be based on a federal system. That is, the solution at which we will hopefully arrive sometime, will abolish the Zurich—London Agreement for the establishment of the Republic of Cyprus as a unitary state and will establish a new Republic with two federal wings (districts, regions, or whatever their name will be).

Both sides have submitted their proposals on the constitutional issue. The Greek-Cypriot side submitted concrete constitutional proposals in April 1977 in Vienna. One year later i.e. in April 1978 the Turkish Cypriot side submitted a general constitutional framework which, however, did not envisage a genuine federal system but a veiled confederation which would later in an undefined period of time, develop into a federation. Professor Soysal characteristically described the system envisaged by the Turkish proposals of which he was the author as "federation by evolution"⁽¹⁾

Two and a half years since that time and with the commencement of the new round of Intercommunal Talks in September 1980, the Greek Cypriot side submitted more detailed constitutional proposals for the establishment of a federal system in Cyprus while the Turkish Cypriot side submitted a more detailed version of the April 1978 proposals. This means that on the constitutional issue some progress has been achieved and some basis for discussion has been found.

However, there is nothing clear so far on the territorial issue and things are not easy in this regard. In April, 1977, in accordance with the Makarios—Denktash Agreement, the Greek Cypriot side submitted con-

crete proposals on the territorial issue and even suggested on a map the areas to be put under the jurisdiction of each Federal Administration.⁽²⁾ The Turkish Cypriot side has not only failed so far to submit proposals on the territorial issue but has also evaded making clear its intentions on the issue. The Turkish occupation army is still occupying 37% of the territory of the Republic of Cyprus while another 3% is the buffer zone along the confrontation line. The Turkish side has only left it understood that it would accept "minor readjustments" of the "borders", that is, the line drawn by the Turkish invasion army by force of arms⁽³⁾. In the new round of talks which started in September 1980, the Turkish side has so far confined itself to discussing the criteria, included in the Makarios—Denktash Agreement, on which the delineation of the federal regions would be decided, that is, the criteria of economic viability, productivity, and land ownership.

It is in this framework that the role of Geography assumes great importance. The reason is that everything which refers to the land and to human activity on this land falls within the field of study of the science of Geography⁽⁴⁾.

Territorial Issue and Geography

As mentioned in the introduction, the problem to be dealt with is the delineation of the two geographic regions which, according to the provisions of a federal solution, will be administered by the two federal administrations: the Greek Cypriot and the Turkish Cypriot.

The delimitation of these two regions is not an easy job. On the contrary, it is an extremely complicated business, as it has to take into account many factors and data.

In order to understand the dimension of the problem, we have first to try an explanation of the concept of geographical "region" and then to examine the issue of drawing its borders.

Region is a *continuous* stretch of land. It is a homogeneous area either on the basis of its natural characteristics or because it has acquired compactness and homogeneity owing to human activity⁽⁵⁾.

There are innumerable criteria on which delimitation of a region can be based. A region may be distinguishable and differ from other neighbouring regions because it coincides with the presence of a particular topographical characteristic or because it is characterised by a peculiar

form of economic and industrial development, land use, racial, or religious structure.

For a number of reasons connected with regional planning, we have to distinguish and mark out the regions governed by these basic characteristics, which characteristics in turn are the criteria of their delimitation. This distinction is absolutely necessary because only then one would be able to efficiently analyse and study a geographic region so that to fully understand its physical infrastructure on which man lives and creates⁽⁶⁾.

On the basis of the criteria which we use to mark out the regions and on the basis of the main characteristics of the regions, we may describe them as Administrative, Physical, Ecclesiastical, Cultural, Economic, Agricultural, Industrial, Touristic, etc.

However, in order to make the right delimitation of regions, we have first to find out that particular element which gives to a region its homogeneity and its specific character and secondly to mark out the zones in which the characteristic features of the region gradually fade away (transitional) and are replaced by other elements or features which characterise another region.

Therefore, the most basic problem for a regional analysis is to find out that particular feature which makes up the specific character, in other words the "personality", of the region. It is only on the basis of this particular feature, that we will find it possible to draw in a satisfactory manner the lines which will separate the one region from the other.

The division of a country into regions and the study and analysis of these regions is undertaken by Geography. Geography deals with the distribution, synthesis, and analysis of phenomena on the surface of the earth which can be shown on a map. But it also deals with the analysis and interpretation of the interdependence of physical and human factors and with the study of geographical regions⁽⁷⁾.

The boundaries of geographical regions are not permanent nor immovable. They can change as a result of scientific and technological development or as a result of the appearance of new economic, political, or military factors which create new characteristics and new centres of attraction leading thus to the disappearance of regions and the creation of others. However, natural environment is relatively stable and, though its influence is differentiated by human activity, it helps preserving the coherence and continuity of the region.

So, the identification and classification of the regions is the object of the geographer's study, that is to say, the region itself is the main object of geographical study and research. The geographer's objective is to study and comprehend the correlations and interactions of physical and human factors in a given place, with the aim of marking out and analysing the regions which compose a large geographic unity (a continent or a country).

A comprehensive regional study covers analysis of all the geographical factors of a region, such as the population and its distribution, the type of settlements, the agricultural system and the land use, other natural resources, industry and commerce, transports and communications, the cultural heritage, etc.

The geographical factors of the Cyprus problem

In the case of Cyprus, all geographical factors (before the Turkish invasion of 1974) indicate that the small island of Cyprus, in spite of the diversity of its landscape, constitutes an inseparable geographical unity. This view is supported mainly by the distribution of population and settlements, the distribution of industrial and tourist development, the distribution of natural resources, and the administrative system which is concentrated in a capital situated in the centre of the island. There is not any single area in Cyprus which could live and thrive as a separate and selfsufficient economic entity. There is not either even distribution of natural resources (forests, water, minerals, etc) which might support economic selfsufficiency of any region. Cyprus constitutes a unified economic entity as all sectors of its economy are interdependent and interacting thus making up a compact whole⁽⁸⁾.

However, on the basis of the topographical characteristics of the landscape, we might divide Cyprus in the following geographical regions⁽⁹⁾.

1. The coastal plains of Kyrenia, Larnaca, Limassol, Paphos, Polis.
2. The Karpass Peninsula.
3. The Pentadaktylos range.
4. The central plane (Mesaoria and Morphou basin).
5. The Troodos massif.

Unfortunately, these regions do not coincide with the administrative regions (districts) of Cyprus. Cyprus' six administrative districts (Nicosia, Kyrenia, Famagusta, Limassol, Larnaca, Paphos) are marked out by arbitrary dividing lines which have no relation at all with geography. If

things were different, it would be much easier to draw the "borders" of the two Federal Regions of the Republic of Cyprus.

Apart from the geographical regions, the following geographical factors have to be taken into account in drawing up the two Federal Regions.

(a) *The geographical position of Cyprus*: The fact that Cyprus is situated only 40 miles to the south of Turkey and 500 miles to the East of Greece is an element which cannot be overlooked. The Turkish Cypriots want the area to be put under their administration in the north of the island; this is not accidental nor without significance from the strategic point of view.

(b) *The composition and distribution of the population*⁽¹⁰⁾: According to the official population census carried out by the British colonial administration of the island in 1946, there were then 361,932 Greeks (81.69%) and 81,137 Turks (18.31%). According to the first official census carried out by the Republic of Cyprus in 1960, the Greek inhabitants of the island were 442,696 or 81.13% and the Turks were 104,333 or 18.87%. Population data gathered by the authorities of the Republic in 1973 show the same percentages. The small communities of the Maronites, Armenians and Latins are included in the Greek population of the island as they were voluntarily incorporated in the Greek community in 1960.

So we have in Cyprus a majority of Greek Cypriots (81.13%) and a minority of Turkish Cypriots (18.87%).

The distribution of this population in the territory of the Republic of Cyprus (before the Turkish invasion of 1974) had no connection with its racial or religious composition, nor did it follow any system. Greeks, Turks, Maronites, and Armenians were dispersed throughout the island, in all districts, towns and villages, mountains and plains.

According to statistical data of 1973, the population of the island was distributed by district as follows⁽¹¹⁾:

Nicosia	:	Greeks	148,441 (80.09%)	Turks	45,837 (17.91%)
Kyrenia	:	"	28,828 (86.31%)	"	4,572 (13.69%)
Famagusta	:	"	106,112 (83.46%)	"	21,023 (16.54%)
Larnaca	:	"	48,568 (78.56%)	"	13,253 (21.44%)
Limassol	:	"	103,725 (87.46%)	"	14,875 (12.54%)
Paphos	:	"	48,020 (75.72%)	"	15,400 (24.28%)

An analysis of the population distribution according to the 1973 data

on the basis of urban and rural settlements shows only marginal changes to the above percentages.

Greek Cypriots

District	Towns	%	Villages	%
Nicosia	81,368	44.12	103,073	55.88
Kyrenia	3,108	10.78	25,720	89.22
Famagusta	31,781	29.95	74,331	70.05
Limassol	41,566	40.07	62,159	59.93
Larnaca	17,486	36.00	31,082	64.00
Paphos	6,912	14.39	41,108	85.61
Total	182,221	35.06	337,473	64.94

Turkish Cypriots

District	Towns	%	Villages	%
Nicosia	24,527	53.51	21,310	46.49
Kyrenia	772	16.89	3,800	83.11
Famagusta	6,788	32.29	14,235	67.71
Limassol	6,782	45.59	8,093	54.41
Larnaca	4,501	33.96	8,752	66.04
Paphos	3,162	20.53	12,238	79.47
Total	46,532	40.48	68,428	59.52

The above table shows that the Turkish Cypriots are mostly concentrated in the towns in contrast to the Greek Cypriots who are mostly concentrated in villages. The percentage of Turkish Cypriots who lived in towns was 40.48% and of those who lived in villages 59.52%. The respective percentages for the Greek Cypriots were 35.06% and 64.94%. However, there is no area in which the Turks constitute a majority.

(c) *The type and distribution of settlements:* The population distribution is directly connected with the form and distribution of settlements. In Cyprus there are 635 urban and rural settlements. Of these, 392 (61.73%) are Greek, 117 (18.42%) are Turkish, and 126 (19.85%) are mixed settlements, i.e. Greeks, Turks, and other minorities live in them. The last category includes also the six towns of Cyprus⁽¹²⁾.

These settlements are distributed by district as follows:

District	Greek	%	Turkish	%	Mixed	%
Nicosia	114	17.95	29	4.56	39	6.14
Kyrenia	30	4.73	7	1.11	11	1.73
Famagusta	55	8.66	25	3.93	18	2.83
Limassol	87	13.70	9	1.42	19	3.00
Larnaca	28	4.40	10	1.58	22	3.47
Paphos	78	12.29	37	5.82	17	2.68
Total	392	61.73	117	18.42	126	19.85

According to the above table, the Greek, Turkish, and mixed settlements are not concentrated in any region but they are more or less evenly distributed in all regions of the island. It is worth noting that the Kyrenia district (which the Turkish Cypriots want to be part of their own federal region) has the lowest percentage of Turkish (1.11%) and of mixed (1.73%) settlements.

(d) *Land ownership*: Cyprus has an excellent land ownership registration system because of the deep-rooted feeling of land ownership in Cyprus, which is carried on from generation to generation. This is quite natural as Cyprus has traditionally been a basically agricultural country. This is the reason why Cyprus has one of the most efficient systems of private ownership registration and a very well organised Lands and Surveys Department.

Land ownership has particular importance for determining the area of the two Federal Regions of the Republic of Cyprus, first because it is one of the criteria in the Makarios—Denktash Agreement of 1977 and secondly because the Turkish Cypriots claim that they own 32% of the land of Cyprus.

According to data given by the Lands and Surveys Department, the ownership of land, in Cyprus donums, is distributed as follows⁽¹³⁾:

Greek Cypriots	%	Turkish Cypriots	%	Armenians Maronites and others	%	State	%
4,123,711	59.6	852,455	13.3	91	1.4	1,847,820	26.7

If we consider only the privately owned land, the percentage of the Greek Cypriot owned land is 81.3%, that of the Turkish Cypriot owned

land is 16.82% and that of the land owned by other communities 1.81%. It is worth noting that the population percentages of the two main communities, 81.13% and 18.87%, are roughly the same as the land ownership percentages.

The distribution of Greek and Turkish Cypriot properties by district (always according to the data of the Lands and Surveys Department which are derived from land census during the British colonial rule) has as follows:

District	Greek Cypriot		Turkish Cypriot	
	Properties	%	Properties	%
Nicosia	1,251,318	61.6	222,819	11.0
Kyrenia	307,896	64.3	61,061	12.7
Famagusta	928,024	62.8	179,922	12.2
Larnaca	458,076	54.4	139,338	16.6
Limassol	711,078	68.3	99,702	9.6
Paphos	558,725	53.6	149,613	14.4
Total	4,215,117	61.0	852,455	12.3

If we add the state-owned land to the Greek Cypriot and Turkish Cypriot privately owned land according to their proportion, then the percentage of the Greek Cypriot and Turkish Cypriot land by district is as follows:

District	Greek Cypriot Properties	Turkish Cypriot Properties
Nicosia	84.9	15.1
Kyrenia	83.5	16.5
Larnaca	76.7	23.3
Limassol	87.7	12.3
Paphos	78.9	21.1
Famagusta	83.8	16.2

From the above tables it comes out clearly that the Turkish Cypriot properties are dispersed throughout the island and that in no case (after having added to them their portion of state land) can they exceed 16.8% of the total area of the island.

However, an analysis of the distribution of Greek Cypriot and Turkish Cypriot properties by geographical region (not district) shows that the

highest percentage of Turkish Cypriot owned land in one region falls in the Pentadaktylos range (40.88%) because in this area there are many Turkish and mixed villages.

(e) *Natural Resources*: As already mentioned, the island's natural resources (springs, rivers, underground water, minerals, forests, etc.), the productive flat lands, and the beaches are not evenly distributed throughout the island. There are areas poor in natural resources, dry and barren and there are areas fertile and productive. Most of the mines are found in the foot hills of the Troodos mountain range while most of the quarries in the Pentadaktylos range. The most and the best forests are in the Troodos range while the largest springs are in the Pentadaktylos area. The largest and most fertile flat lands are the Mesaoria and Morphou plains. However, there is no area or region which may constitute an independent economic unity and at the same time coincide with Turkish Cypriot predominance either in terms of population or in terms of land ownership.

(f) *Economic development*: Before the Turkish invasion, the various forms of economic development were distributed throughout the island with the exception of Paphos which remained relatively underdeveloped.

Industrial development was confined to the areas around the towns and mainly in the industrial zones of Nicosia, Famagusta, Limassol and Larnaca. Tourist development has concentrated primarily in Famagusta and Kyrenia (where the 70% of the tourist installations were found) and to a lesser degree in Limassol, Nicosia and Larnaca. The building industry was concentrated mainly in Famagusta, Nicosia and Limassol. Agriculture and farming was mainly concentrated in Famagusta, Mesaoria, Morphou, the Kokkinokhoria area, Limassol and Paphos.

The geographical features after the Turkish invasion

After the Turkish invasion of July, 1974, the occupation of 37% of Cyprus by the Turkish army and the displacement of 200,000 Greek Cypriots from their homes and properties, the Geography of Cyprus has suffered violent changes and the geographical features have been changed⁽¹⁵⁾.

The Attila dividing line, stretching from Tillyria in the west to Famagusta in the east, cuts Cyprus in two. The occupied part of Cyprus includes Kyrenia and its coastal strip, the Pentadaktylos mountain range, the biggest parts of the Mesaoria and the Morphou plains, parts of Tillyria, Solea and Marathasa, the peninsula of the Karpass and the town of Famagusta.

Within the occupied part of Cyprus (37% of the total area), 27.9% (compared to the total area) is private property, 8.3% is state land, and 0.9% belongs to municipalities, village authorities, or others. So, while before the invasion the Turkish Cypriots were the owners of only 16.8% of the total area of the island, after the invasion they have become by force of arms the owners of 37% of the total area of the island⁽¹⁶⁾.

As regards population and its distribution, the consequences were catastrophic. A total of 200,000 Greek Cypriots were uprooted from their ancestral lands and live now as refugees in the free areas of the island, while 2,196 disappeared and their fate has not yet been traced.

Three out of seven urban settlements, i.e. Famagusta, Morphou, and Kyrenia, and part of the capital, Nicosia, are under occupation. Regarding rural settlements, 196 (90 in the Famagusta district, 56 in the Nicosia district, 46 in the Kyrenia district, and 4 in the Larnaca district) are occupied by the Turkish army.

Of the 20,000 Greek Cypriots who were enclaved in the occupied areas only 1,200 have now remained.

It is also worth noting that 45,000 Turkish Cypriots who lived in the south were forcibly moved to the north while more than 50,000 settlers were brought from mainland Turkey by the Turkish authorities and were granted Cyprus citizenship by the Denktash regime.

It is clear that Turkey's designs were to consolidate the fait accompli in Cyprus and create the preconditions for the partition of the island.

Regarding the island's natural resources, under occupation are a great part of tourist beaches, the beautiful forested northern slopes of Pentadaktylos, a great part of underground and surface water (the biggest part of the two main rivers, Pedieos and Yialias, the famous springs of Kythrea, Lapithos, and Karavas, and the important aquifers of Famagusta and Morphou), the 56% of mineral wealth and the Pentadaktylos quarries which represented the 95% of Cyprus quarries. It is worth mentioning that the most important mine of Cyprus, Mavrovouni, and the ports of Xeros and Karavostasi from which the 85% of the mineral output were exported are under occupation⁽¹⁷⁾.

As regards the various sectors of economic development, under occupation are the rich and agriculturally developed regions of Mesaoria (wheat, cereals, farming), of the Karpass (tobacco), of Morphou (citrus, olives, vegetables, carrots). Overall, the 68% of the total cereal production, the 100% of tobacco, the 79 of citrus, the 86 of carrots, the

45% of olives, etc. were produced in the areas which are now under Turkish occupation⁽¹⁸⁾.

Furthermore, the 12 main fishing shelters and fishing centres remained in the occupied areas as well as the industrial areas of Mia Milia (Nicosia), Famagusta, Morphou, and Kyrenia, which produced 26% of the total industrial output and which employed 32% of the industrial labour. It is worth noting that only in the Mia Milia industrial estate there remained 60 modern industrial units and other 25 ones along the Nicosia—Famagusta road.

Regarding tourism, the most important tourist centres of Cyprus, Famagusta and Kyrenia and the resorts of Pentadaktylos which attracted the 75% of the tourists and had the biggest and most modern hotels and other tourist installations, are in the occupied areas. The 70% of the total number of tourist beds, remained in the occupied areas.

Under occupation is also the biggest harbour of Cyprus, that of Famagusta, which handled most of the island's imports and exports, and the 37% of the island's road network. The new and modern International Airport of Nicosia is out of operation since the invasion because the Attila line is on its perimeter.

In the occupied area remained also: the 26% of commercial units which employed 36% of the trade labour, commercial estates and a big number of buildings owned by the co-operative movement, two of the biggest hospitals of Cyprus, a big number of modern state, municipal, or communal buildings, and the 31% and 38% of primary and secondary schools respectively as well as two technical schools⁽¹⁹⁾.

Finally, in the occupied areas remained a substantial part of the archaeological treasures and the cultural heritage of the island.

From the information given above, it comes out clearly that the portion given to the Turkish Cypriots by force of arms, regarding both the area of the land and the distribution of natural resources and economic development, is far above the percentage of their population and of the private property belonging to them.

Therefore, the Attila dividing line is arbitrary and cannot become the "border" of the two federal geographical regions. The following reasoning makes it amply clear:

It does not follow a natural distinctive line, nor a border line between two geomorphological phenomena or structures but on the contrary it

cuts in half geographical regions. The area between the Attila line and the northern coast is devoid of homogeneity, compactness, or uniformity in its human and natural characteristics. It has not any characteristic feature or criterion which might justify its drawing up as a geographical region⁽²⁰⁾.

The physical geography of the occupied area consists of an amalgamation of topographical and geological characteristics which do not have homogeneity and therefore cannot constitute a compact geographical region.

As regards the point of view of human geography, again there is no human, economic, national or cultural factor to justify the acceptance of that region as a unified geographical region within the framework of a bi-regional federal state. The distribution, composition, and proportion of the population, the dispersion and mixture of the settlements, the ownership of land and the relevant percentages, the distribution of economic development and natural resources do not justify the drawing of the Attila line as a natural border of two federal geographical regions. Such a final settlement will not only be arbitrary and unreasonable but will also be contrary to all geographical concepts and to all concepts of morality and justice.

Criteria for making out the Turkish Cypriot Federal Region

The Makarios—Denktash Agreement of 12 February, 1977, stipulates that the territorial aspect of the Cyprus problem, within the framework of a federal state will be settled on the basis of the criteria of ownership, economic viability and productivity of the land.

In a genuine federal state with the Central Federal Government vested with those powers which will safeguard the unity of the state, the drawing up of the national economic policy and the economic development projects must be the task of the central government. That is, there must be one unified economy for the whole of the Republic of Cyprus and not two separate economies. This, after all, is more in the interest of the smaller Turkish Cypriot Community. Traditionally, the Turkish Cypriot Community contributed to the national income less than it benefited and the same will happen in the future.

With these thoughts in mind we see that the criteria of economic viability and productivity of the land are not of any particular importance since there will exist a national production and the national income will be equally distributed to all citizens without any discrimination (racial,

religious, or other). However, these criteria as well as the total area to be put under the Turkish Cypriot administration assume immense importance if the Turkish Cypriot leadership has in mind the creation in the future of such conditions which will allow or justify the annexation of the Turkish Cypriot region to Turkey.

The area of a region is not always related to its productivity and economic viability. These are peoples who live in boundless lands but their national income and their national production are very low. And there are peoples who live in small stretches of land but they have a very high standard of living and per capita income. Therefore, one should not consider as valid the argument that in order to attain happiness the Turkish Cypriot Community has to keep the wheat producing plain of Mesaoria, the orchards of Morphou, the hotels of Famagusta and the tobacco plantations of the Karpass. For six years all these are under its control but the Turkish Cypriots are not richer today than they were before the invasion of 1974. By employing technology and science, man is able today to transform deserts and mountains into fertile productive lands. One should not also overlook the fact that in a genuine federal state all citizens (Greek and Turkish Cypriots) will have the right to move freely, to own property and to exercise any profession. That is, Turkish Cypriots may prosper working in the Greek Cypriot region and vice-versa.

As regards the criterion of security of the Turkish Cypriots, which the Turkish side stubbornly insisted to include in the Makarios—Denktash Agreement after Makarios had died, it is not easy for one to justify. Can it be argued, in this regard, that the more extensive the Turkish Cypriot region is the more secure the Turkish Cypriots will feel? Or does this mean that if the Turkish Cypriots are to feel secure there must be dividing borders between the two regions? And does it also mean that these borders will be militarily guarded, i.e. that the presence of the Turkish army will still be necessary and that no freedom of movement across them will be allowed? If this is what they mean, then the principle of unity of the state, as stipulated in the Makarios—Denktash Agreement, is violated and no possibility is left for the establishment of one (not two) independent federal state.

There is also another crucial question which has to be considered regarding the "security of the Turkish Cypriots" and the way the Turkish side has connected it with the issue of determining the borderline between the two regions. It has persistently been argued by them that this line should be a "defensible" one. Bearing in mind the size and the physical Geography of Cyprus, one would readily answer that the only way to

have a physically "defensible" line—if the "border" will be a confrontation line—is to occupy the whole of Cyprus!

As it has repeatedly been declared, in case of a solution, Cyprus would be demilitarised and a UN Police Force might be stationed in the island for as long as would be considered necessary, until trust and confidence would be established between the two communities. Furthermore, within the framework of a federal solution it would be possible for each federal wing to have its own police force and have the responsibility of policing its own area. Therefore, the theory of "security of the Turkish Cypriots" cannot be taken seriously as a criterion for marking out the the Turkish Cypriot Federal Region.

So, the basic criteria to be taken into account for marking out the Turkish Cypriot Federal Region cannot be other than:

- (a) the population (composition, distribution, ratio),
- (b) the distribution of settlements, and
- (c) the percentage of land ownership.

CONCLUSION

It was not the aim of this brief paper to suggest any solution of the territorial aspect of the Cyprus problem. The solution will be found by the representatives of the two communities at the negotiating table.

Our aim was to indicate the geographical factors which in our opinion have to be taken into account in searching for a solution. We cannot really understand how we can deal with drawing up geographical regions without taking into account the geographical background of Cyprus. As Geography is a neglected science in all spheres of the political, economic and educational life of Cyprus, we thought it useful to examine the issue from the geographical point of view in order to show that the right approach to the territorial issue of the Cyprus problem has to take into account some basic geographical facts.

We do not overlook the fact that in many cases solutions are given to problems by political decisions, which are based not on scientific analysis but on expediencies related to interests⁽²¹⁾. However, the solution to be given to the territorial issue of the Cyprus problem is so immensely important, as far as the national and physical survival of the people of Cyprus is concerned, that it cannot overlook basic geographical factors.

In order that such a solution might be viable and might satisfy the

sense of justice, apart from the fact that it would be based on the two national communities of the island, it should depend on the following:

1. The population ratio,
2. The distribution of settlements (Greek, Turkish and mixed),
3. The percentages of land ownership by the two communities,
4. The drawing up of the geographical regions on the basis of geographical criteria (physical and human).

We have to admit that the map which was submitted by the Greek Cypriot side during the Vienna talks in 1977 for the solution of the territorial issue did not take seriously into account the geographical data of the island. The area which was proposed to become the Turkish Cypriot Federated Region of the Federal Republic of Cyprus does really fulfil and even generously, the first three of the above cited conditions, but it is not a homogeneous geographical region. In many cases it cuts in two natural geomorphological phenomena and does not also take into account the administrative borders between villages. That is, there are cases when the line drawn on the map leaves half the fields of a village in the Turkish Cypriot region and the other half in the Greek Cypriot one! Therefore, any future settlement should also take into account the administrative borders between villages.

Unfortunately, owing to lack of trust or goodwill proposals formally submitted cannot easily be either amended or withdrawn.

However, we do hope that the continuing intercommunal talks will create the necessary atmosphere of mutual understanding and trust, so that they might lead to a just and lasting solution to the benefit of all the people of Cyprus.

A right approach and settlement of the territorial aspect of the Cyprus problem will greatly contribute to the re-establishment of trust and the consolidation of peaceful co-existence between the two communities.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Briault, E.W.H.: *An Introduction to Advanced Geography*, Longmans, Green and Co. Ltd., London, 1988.
- Buckholts, Paul: *Political Geography*, The Ronald Press, New York, 1966.
- Cyprus Educational Research Association: *The Drama of Cyprus as it Affects Children and their Education*, Nicosia, 1974.
- Dickinson, Robert E.: *City, Region and Regionalism: A Geographical Contribution to Human Ecology*, Kegan Paul, London, 1974.

Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου:

- (α) Έκτασις Διακατεχόμενη υπό των Κοινοτήτων της Κύπρου.
- (β) Changes brought about in the Geography of Cyprus as a result of the Turkish invasion.
- (γ) Κατεχομένη υπό των Τουρκικών στρατευμάτων Έκτασις της Κύπρου.
- (δ) Έκατοστιαία αναλογία Έλλήνων και Τούρκων της Κύπρου από το 1921 μέχρι το 1970.
- (ε) Άριθμός Έλληνικών, Τουρκικών και Μικτών χωρίων της Κύπρου κατά Έπαρχίαν.
- (στ) Έπιθετική ανταλλαγή πληθυσμών βάσει της διαχωριστικής γραμμής, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, Έτος Δ', Άρ. 7-8, Έανουάριος-Δεκέμβριος, Λευκωσία 1975.
- (ζ) Proceedings of the International Symposium on Political Geography, Nicosia 1976.

Γραφείον Δημοσίων Πληροφοριών:

The Truth on the Turkish Invasion of Cyprus, Athens, December, 1974.

Economic Consequences of Turkish Invasion, Government Printing Office, Nicosia, October 1974.

The Cyprus Problem, Government Printing Office, Nicosia, 1974.

Cyprus in Brief, Government Printing Office, Nicosia 1979.

Cyprus Intercommunal Talks, Government Printing Office, Nicosia 1979.

Haggett, P.: Locational Analysis in Human Geography, Arnold, London 1966.

Hall, Peter: Theory and Practice of Regional Planning, Femberton Books, London 1969.

Institute of Certified Public Accountants (Cyprus): Federation and the Economy of Cyprus, Nicosia, November 1974.

Kaminarides, John E.: The Cyprus Economy: A Case in the Industrialization Progress, Socrates Publishing Co., Nicosia 1973.

Καρούλης, Γεώργιος: Η Γεωγραφία της Κύπρου, Έκδόσεις Στράβων, Λευκωσία 1979.

Καρούλης, Γεώργιος: Σχέδιον Δύσεως του Κυπριακού Προβλήματος, Έκδόσεις Στράβων, Λευκωσία 1979.

Lands and Surveys Department, Republic of Cyprus: "Who is What? The True Facts of Land Ownership in Cyprus", Cyprus Today, Vol. XII, No. 6, November-December, Nicosia 1974.

Ministry of Health, Republic of Cyprus, The Turkish Invasion of Cyprus and its effects on the Health and Welfare of the People of Cyprus, Nicosia, October 1974.

Ministry of Education, Republic of Cyprus: Facts about Cyprus, Nicosia, 1974.

Murphey, Rhoads: An Introduction to Geography, Rand McNally and Co., Chicago 1961.

Σοφοκλέους, Άνδρέας: Περιφέρειες και Περιφερειακή Διοίκηση, Λευκωσία, Φεβρουάριος 1975.

Σοφοκλέους, Άνδρέας: Political Geography and the Cyprus Problem, International Symposium on Political Geography, Cyprus Geographical Association Publications, Nicosia, 1976.

Σοφοκλέους, Άνδρέας: Είσαγωγή στη «Νέα Γεωγραφία» της Κύπρου, Γεωγραφικά Χρονικά, Έτος Θ', Άρ. 14-15, Έούλης 1978-Έούνης 1979, Λευκωσία, 1979.

Τορνάρης, Κρίτων: Cyprus and Federalism, Nicosia, 1974.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ο καθηγητής Σουζάλ ό οποίος συνέταξε τις τουρκικές συνταγματικές προτάσεις το 1978 περιέγραψε χαρακτηριστικά το σύστημα που προνοούσαν σαν «Έξλεκτική Όμοσπονδία»

- καί ἐπεξήγησε πὼς τὰ δύο «κράτη» θὰ ἔσμιγαν τελικὰ σὲ μιὰ ὁμοσπονδία διὰν θὰ ἀποκαθίστατο ἡ ἐμπιστοσύνη μεταξὺ τῶν δύο κοινοτήτων (Χαλκὶν Σελί, 9.2.78).
2. Public Information Office, 'C y p r u s I n t e r c o m m u n a l T a l k s , A p p e n d i x B , p p . 1 2 — 1 3 , A p r i l 1 9 7 7 .
 3. T u r k i s h N e w s B u l e t t i n (o f f i c i a l i n s t r u m e n t o f t h e T u r k i s h C y p r i o t A d m i n i s t r a t i o n) , 8 A u g u s t , 1 9 8 0 p . 4 — B O Z K U R T , 2 . 1 2 . 1 9 8 0 .
 4. Rhoads Murphey, 'A n I n t r o d u c t i o n t o G e o g r a p h y , p . 5 0 .
 5. E. W. Gilbert, "G e o g r a p h y a n d R e g i o n a l i s m " , C h a p . X C , G e o g r a p h y i n t h e T w e n t i e t h C e n t u r y , p . 3 4 4 .
 6. Robert E. Dickinson, 'C i t y , R e g i o n a n d R e g i o n a l i s m : A C o n t r i b u t i o n t o H u m a n E c o l o g y , L o n d o n 1 9 7 4 .
 7. P. Hage, 'L o c a t i o n a l A n a l y s i s i n H u m a n G e o g r a p h y , L o n d o n 1 9 6 6 .
 8. I n s t i t u t e o f C e r t i f i e d P u b l i c A c c o u n t s , F e d e r a t i o n a n d t h e E c o n o m y o f C y p r u s , N i c o s i a 1 9 7 4 .
 9. 'Ανδρέα Κλ. Σοφοκλέους, Π ε ρ ι φ έ ρ ρ ε ι ε ς κ α ι Π ε ρ ι φ ε ρ ρ ε ι α κ ή Δ ι ο ι κ η σ η , Σ ε λ . 3 5 .
 10. Τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ σύνθεση καὶ κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου πάρθηκαν ἀπὸ τῆς ἐξῆς ἐκθέσεως:
 - a) Report of the Census of 1931, prepared by C. H. Hart—Davis, Nicosia 1932.
 - b) Census of Population and Agriculture 1946, Report by D. Percival, Nicosia 1949.
 - c) Census of Population and Agriculture 1960, Government Printing Office, Nicosia 1962.
 11. 'Ο ὁπλολισμὸς ἐγινε μὲ βάση ἀνεπίσημη ἐρευνα τοῦ Τμήματος Στατιστικῆς καὶ Ἐρευνῶν καὶ τὸ ρυθμὸ ἀυξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ.
 12. Γ. Καρούζη, Σ χ έ δ ι ο ν Ἀ ύ σ ε ω ς τ ο ῦ Κ υ π ρ ι α κ ο ῦ Π ρ ο β λ ή μ α τ ο ς , Σ ε λ . 4 5 .
 13. Lands and Surveys Department, 'W h o s e i s W h a t ? T h e t r u e f a c t s o f L a n d O w n e r s h i p i n C y p r u s , " C y p r u s T o - D a y " , V o l . X I I , N o . 6 .
 14. Γ. Καρούζη, Σ χ έ δ ι ο ν Ἀ ύ σ ε ω ς τ ο ῦ Κ υ π ρ ι α κ ο ῦ Π ρ ο β λ ή μ α τ ο ς , Σ ε λ . 6 6 .
 15. 'Ανδρέα Κλ. Σοφοκλέους, « Ε Ἰ σ α γ ω γ ή σ τ ή « Ν έ α — Γ ε ω γ ρ α φ ί α » τ ή ς Κ ύ π ρ ο υ , Γ ε ω γ ρ α φ ι κ ά Χ ρ ο ν ι κ ά , " Ε τ ο ς Θ ' , " Α ρ . 1 4 — 1 5 , Σ ε λ . 1 0 4 .
 16. Cyprus Geographical Association, 'C h a n g e s B r o u g h t a b o u t i n t h e G e o g r a p h y o f C y p r u s a s a r e s u l t o f t h e T u r k i s h I n v a s i o n ,
 17. Ibid, p. 117.
 18. Γραφεῖο Δημοσίων Πληροφοριῶν, 'E c o n o m i c C o n s e q u e n c e s o f T u r k i s h I n v a s i o n , G o v e r n m e n t P r i n t i n g O f f i c e , N i c o s i a .
 19. Γ. Καρούζη, Γ ε ω γ ρ α φ ί α τ ή ς Κ ύ π ρ ο υ , Σ ε λ . 1 8 8 .
 20. 'Ανδρέα Κλ. Σοφοκλέους, Π ε ρ ι φ έ ρ ρ ε ι ε ς κ α ι Π ε ρ ι φ ε ρ ρ ε ι α κ ή Δ ι ο ι κ η σ η , Σ ε λ . 3 8 .
 21. A. Cl. Sophocleous, 'P o l i t i c a l G e o g r a p h y a n d t h e C y p r u s P r o b l e m , P r o c e e d i n g s o f I n t e r n a t i o n a l S y m p o s i u m o n P o l i t i c a l G e o g r a p h y , p . 9 4 .

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ*

Δρα Γιαννάκη Κουμίδη

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σ' αυτή τή διάλεξη θ' ασχοληθῶ με τήν εμφάνιση και διάδοση τοῦ τουριστικοῦ φαινομένου στό νησί μας, με μιὰ σχετική αἰτιολογία τῆς ανάπτυξης του ἐκεῖ πού ἐμφανίστηκε. Χρονικά υπάρχουν μερικοί σταθμοί οἱ ὁποῖοι και ἐπισημαίνονται: 1960, 1974 κλπ.

Θά καταπιστῶ ἰδιαίτερα με τήν ανάπτυξη σ' ὀρισμένους τόπους μιὰ κι ἐκεῖ κυρίως συντελεῖτο ἡ τουριστική ανάπτυξη τῆς χώρας. Θά δοθεῖ βάρος ἐπίσης στίς παραθαλάσσιες περιοχές ὅπου ἐμφανίζεται ἔντονα μερικές φορές τὸ τουριστικό στοιχεῖο.

Θ' ἀναφερθοῦν ἀκόμα τὰ πλαίσια μέσα στὰ ὁποῖα κινεῖται ἡ ἀξιοποίηση αὐτή.

Συχνά κατά τή διάρκεια παρουσίασης τόπων ἢ καταστάσεων γίνεται και μιὰ ἀρχή κριτικῆς γιά τὸ ἀποτέλεσμα και μιὰ διάθεση προβληματισμοῦ. Ἡ ὅλη παρουσίαση θά δημιουργήσει πιθανόν ἐρωτηματικά γιά τήν ἐξέλιξη ὀρισμένων φάσεων τῆς ανάπτυξης. Αὐτὸ γίνεται σέ πολλές περιπτώσεις σκόπιμα. Ἀρκετὰ θέματα ἢ ἀπόψεις ἀγγίχτηκαν ἐπιφανειακά ἢ και καθόλου. Αὐτές ἀφοροῦνε πτυχῆς πού και λόγω τοῦ περιορισμένου χρόνου δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν ἄμεσα.

Ἐλπίζω αὐτὴ ἡ ἐργασία ν' ἀποτελεῖ εὐκαιρία γιά μιὰ ἐνημέρωση και κατατόπιση γιά τήν κατανομή τοῦ τουριστικοῦ φαινομένου στόν κυπριακὸ χῶρο και γιά τίς σχέσεις πού υπάρχουν ἢ ἀναπτύσσονται μεταξύ χωρῶν προέλευσης και φύσης και εὐκολιών πού παρέχονται ἀπὸ τὴ φιλοξενούσα χώρα.

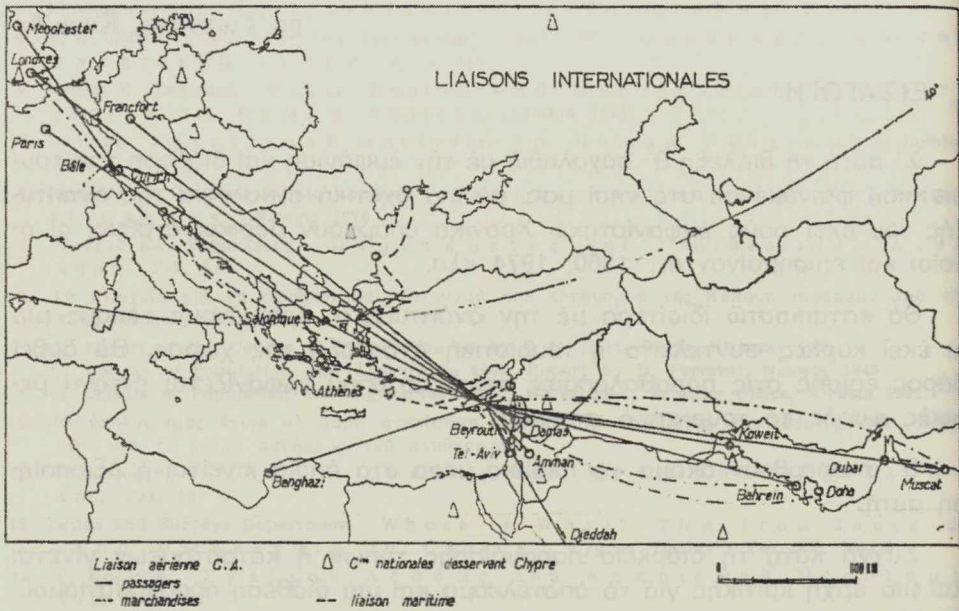
Θ' ἀρχίσω πρῶτα με μιὰ γενική και γρήγορη παρουσίαση τῶν γεωγραφικῶν γνωρισμάτων και πλεονεκτημάτων τῆς χώρας μας και μετὰ με τήν ἐξέλιξη τῆς τουριστικῆς ἀνάπτυξης.

II. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ἡ Κύπρος βρίσκεται στήν ἀνατολική λεκάνη τῆς Μεσογείου Θάλασ-

* Διάλεξη πού δόθηκε στό Λαϊκὸ Πανεπιστήμιο στίς 9.4.1981.

σας. Στα βόρεια της βρίσκονται τὰ τούρκικα παράλια, στὰ νότια ἡ Αἴγυπτος καὶ ἀνατολικά οἱ χώρες τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς Συρία, Λίβανος, Ἰσραήλ, Ἰορδανία.



Τὸ νησί μας ἐκτείνεται γεωγραφικὰ μεταξὺ 34°33' καὶ 35°41' βόρειο πλάτος καὶ 32°15' μὲ 34°35' ἀνατολικά τοῦ Γκρινουίτς. Στὸ ἴδιο γεωγραφικὸ πλάτος μὲ τὴ Λευκωσία θὰ βρῖσκαμε κατὰ προσέγγιση τὸ Λός Ἀτζελες, τὸ Γιβραλτάρ, τὸ Ἡράκλειο, τὴν Τεχεράνη, τὴν Ὄσακα. Ἡ ἔκταση τοῦ νησιοῦ ἰσοῦται μὲ 9251 Km² ἢ 3572 μίλια² πού τὸ κατατάσσει τρίτο μεταξὺ τῶν μεσογειακῶν νησιῶν.

Ἡ Κύπρος ἀποτελεῖ μέρος τῆς μεσογειακῆς κλιματικῆς ζώνης πού εἶναι τμῆμα τῆς ὑποτροπικῆς καὶ μάλιστα ἔχει κλίμα κατ' ἔξοχή μεσογειακό. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔχει ἴσους κύριες ἐποχές: τὸ χειμῶνα πού εἶναι ὑγρὸς, ἀσταθῆς καὶ ἥπιος ἐχτός (στὶς ὄρεινές περιοχές ὅπου εἶναι πιὸ τραχὺς καὶ διαρκεῖ 3 μῆνες καὶ τὸ καλοκαίρι πού εἶναι ἡ περίοδος τῆς ξηρασίας, τῆς ζέσης, τοῦ καλοῦ καιροῦ καὶ πού διαρκεῖ 5 μῆνες. Οἱ δύο αὐτὲς ἐποχές χωρίζονται ἀπὸ τὸ φθινόπωρο καὶ τὴν ἀνοιξη πού διαρκοῦν περίπου 2 μῆνες ἢ κάθε μιά καὶ πού ἔχουν τὴ δική τους ξεχωριστὴ ὀμορφιὰ κατὰ τόπους.

Οἱ θερμοκρασίες τῆς μέρας εἶναι οἱ ἑξῆς: Τὸ χειμῶνα κυμαίνεται γύρω στοὺς 13°C στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας, στοὺς 6°C στὰ ὄρεινὰ καὶ στοὺς

16°C στα παραθαλάσσια και τὸ καλοκαίρι κυμαίνεται γύρω στοὺς 35°C στὸ ἐσωτερικό, 21°C στὰ ὄρεινά καὶ 31°C στὰ παράλια.

Οἱ βροχὲς κατανέμονται κι αὐτὲς πολὺ ἄνισα. Τὰ 3/4 τῶν βροχῶν πέφτουν στὴ χειμερινή περίοδο καὶ τὸ 1/4 στὶς ἐνδιάμεσες ἐποχὲς.

Ἔτσι χάρις σ' αὐτὴ τὴ διαφορὰ καιροῦ καλοῦ καιροῦ, Ζεστοῦ, Ξηροῦ καὶ ἄσχημου καιροῦ (ἄσχημου κατ' ἐπίφαση), ὄροσεροῦ καὶ ὑγροῦ ἢ Κύπρος διαθέτει πολλὰς μέρες συνεχοῦς ἡλιοφάνειας ποὺ ξεπερνᾶ τις 1700 ὥρες στὸ πεντάμηνο Μάη—Σεπτέμβρη.

Ἐνα ἄλλο χαρακτηριστικό εἶναι ἡ θάλασσα. Τὰ θαλάσσια νερά μας εἶναι βασικὰ καθαρὰ, διαφανῆ καὶ ὄροσερὰ τὸ καλοκαίρι, ἰσχυρὰ ζεστὰ τὸ χειμῶνα καὶ ἄλμυρὰ. Ἡ διαφάνεια ἢ διαπερατότητά τους φτάνει εὐκόλα τὰ 30m καὶ ἡ θερμοκρασία ἐπιφάνειας κυμαίνεται μεταξὺ 15°C καὶ 17°C τὸ χειμῶνα καὶ 26°C μὲ 29°C τὸ καλοκαίρι. Τὰ ψυχρότερα νερά συναντοῦνται στὰ παράλια τῆς ἐπαρχίας Πάφου, τὰ ζεστότερα στὰ βόρεια καὶ ἀνατολικά παράλια. Δυνατὰ ρεύματα ὑπάρχουν μόνο τοπικὰ στὸ Ἀκρωτήρι Ἐπισκοπή, Κάβα—Γκρέκο, κόλπο Μόρφου, βόρεια τῆς Πάφου κλπ.

Οἱ ἄνεμοι ποὺ φυσοῦν στὴν Ἰκὺπρὸ εἶναι κυρίως δυτικὸι μεταπρεπόμενοι σὲ νότιους στὰ νότια παράλια, ἀνατολικοὺς στ' ἀνατολικά, βορειοδυτικοὺς στὰ βόρεια. Οἱ ἰσχυροὶ ἄνεμοι εἶναι στατιστικὰ λίγοι καὶ φυσοῦν συχνὰ σὲ περιοχὰς μὲ ἰσχυρὰ ρεύματα στὰ παράλια ἐνῶ τὸ ἐσωτερικό τοῦ νησιοῦ εἶναι πιὸ ἀπάνεμο.

Οἱ ἄχτες τῆς Κύπρου, αὐτὲς οἱ τόσο ὁμορφες, ἄλλοτε βραχώδεις, ἄλλοτε ἀμμουδερές, ψηλές ἢ χαμηλές, εἶναι τόσο ποικίλες σὲ ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικὰ ποὺ ἀεῖζουν τὴν προσοχή μας. Μπορεῖ κάποιος νὰ βρεῖ κάνοντας τὸ γύρο τῆς Ἰκὺπρὸ 123 τοποθεσίες μὲ πλάζ τῶν ὁποίων οἱ 62 στὰ νότια ἐλεύθερα παράλια. Ἀπὸ αὐτὲς οἱ 37 εἶναι ἀμμουδιές, οἱ ὑπόλοιπες μὲ κροκάλες ἢ χαλίκι ἢ μιχτές. Τὰ 2/3 τῶν πλάζ βρίσκονται στὶς βραχώδεις ἄχτες ποὺ διαθέτουν ταυτόχρονα καὶ ἕνα φυσικὸ περίγυρο πιὸ ἐνδιαφέρον.

Οἱ μεγάλες πλάζ βρίσκονται στοὺς κόλπους καὶ οἱ πιὸ ὠραίες ἀμμουδιές στὰ βόρεια καὶ ἀνατολικά παράλια. Ἀπ' αὐτὲς τις τελευταῖες χαιρόμαστε γιὰ τὴν ὥρα κείνες τῆς ἐλεύθερης ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου.

Δὲν θ' ἀναφερθῶ σὲ γεωγραφικὰ χαρακτηριστικὰ ἄλλως πως ἐνδιαφέροντα ὡς τὸ ἀνάγλυφο, τὴν ὑδρολογία, ὑδρογραφία, ἀνθρώπινη δραστηριότητα, δίκτυο συγκοινωνιῶν κλπ., λόγω ἔλλειψης χρόνου. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ πῶ δυὸ λόγια γιὰ τὸ τοπίο.

Τὸ τοπίο εἶναι πολὺ πλούσιο καὶ ποικίλο. Μποροῦμε ν' ἀπολαύσουμε

χιονισμένα δασώδη τοπία στο Τρόδος, ύγρὰ δάση στὴν ἐπαρχία Πάφου, χαμηλὴ πυκνὴ ἄγρια βλάστηση στὸν Ἀκάμαντα, Ξηρὲς βουνοπλαγιὲς ἀπὸ κιμωλία σταύς λόφους τῆς Λάρνακας, ἐλαιῶνες σὲ Ξηρὰ κοκκινωπὰ ἐδάφη, ἀχτὲς πολυσχιδεῖς ψηλὰς μὲ κρημνοὺς ἢ χαμηλὰς μ' ἄμμουδιὰ καὶ κρικάλια καὶ θύνες, ἄλμυρὲς λίμνες, χωριὰ χωμένα στὸ πράσινο καὶ τέλος τὶς κυπριακὲς πόλεις μὲ τὴν ἀναρχικὴ παραδοσιακὴ ἢ μοντέρνα ἀνάπτυξή τους κατὰ μῆκος τῶν ἀχτῶν.

III. ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

A. Χρονικὴ ἀναδρομὴ

Ἡ Κύπρος ἔχει τουριστικὴ παράδοση πολλῶν δεκαετιῶν. Ἐνῶ ὅμως ὁ ἐσωτερικὸς τουρισμὸς, δηλ. οἱ ἐσωτερικὲς μετακινήσεις τῶν κατοίκων τῆς χώρας, μέχρι τὴν Ἀνεξαρτησία ἦταν πολὺ λίγο ἀναπτυγμένες λόγῳ κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν καὶ κάποτε πολιτικῶν συνθηκῶν, ὁ ἐξωτερικὸς τουρισμὸς καὶ εἰδικὰ τὸ ρεῦμα πρὸς τὴν Κύπρον ἦταν περισσότερο ἀναπτυγμένο. Ἡ γειτνίαση τοῦ νησιοῦ πρὸς τὶς Ἀραβικὲς χώρες τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς καὶ ἡ βρετανικὴ στρατιωτικὴ παρουσία στὴ χώρα εἴτε μὲ βάσεις εἴτε μὲ διακυβέρνηση ἦταν οἱ δύο κύριοι παράγοντες ὑπαρξῆς τουριστικοῦ ρεύματος.

Ἡ πελατεία στίς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ '50 ἀποτελεῖτο ἀπὸ Ἀραβες εὐποροὺς ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὴ φεουδαρχικὴ τάξη τῆς Αἰγύπτου ἢ ἄλλων χωρῶν, ἀπὸ Ἕλληνες τῆς ἰσχυρῆς ἐλληνικῆς παροικίας τῆς Ἀλεξάνδρειας, ἀπὸ Βρεττανοὺς τῆς Μεγ. Βρετανίας ἢ ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Κύπρον σὰν πολῖτες ἢ σὰν στρατιωτικὸ προσωπικὸ, ἀπὸ Ἰσραηλίτες κλπ.

Πολιτικὰ γεγονότα λίγα χρόνια ἀργότερο ὅπως ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγῶνας στὴν Κύπρον, ἡ πτώση τῆς μοναρχίας στὴν Αἴγυπτον, ἡ ἔξοδος τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου κλπ. ἐπηρέασαν δυσμενῶς τὴν τουριστικὴ κίνηση.

Μὲ τὴν Ἀνεξαρτησία διανοίγονται νέες προοπτικὲς. Ἡ ἐπέλαση τοῦ τουριστικοῦ φαινομένου ἀπὸ τὴν Κεντρικὴ καὶ Βόρεια Εὐρώπη πρὸς τὶς μεσογειακὲς χώρες ἀρχίζει νὰ ἐπηρεάζει καὶ τὴν Κύπρον.

Τὸ 1959 ἐπισκέφθηκαν τὴν Κύπρον 21000 τουρίστες καὶ 45000 ἄλλοι μονοήμερη παραμονῆς ποὺ ἔδωσαν ἓνα εἰσόδημα 2 ἑκατ. λίρῶν ἢ περίπου 2% τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος. Φιλοξενήθηκαν σὲ 100 περίπου ξενοδοχειακὲς μονάδες 4000 κλινῶν. Ὀκτῶ χρόνια πρὶν, ὑπῆρχαν 86 μονάδες μὲ 3500 κλίνες περίπου.

Ἡ αὔξηση τοῦ τουριστικοῦ ρεύματος συνεχίστηκε πρὸς γοργὰ στὰ χρόνια τῆς ἀνεξαρτησίας. Στὰ πρῶτα 3 χρόνια τριπλασιάστηκαν οἱ τουρίστες

άλλά μειώθηκαν ελαφρά οι έκδρομείς. Οι κύριοι πελάτες ήταν οι Βρετανοί και Ισραηλίτες. Μετά από μια πτώση της κίνησης το 1964 έξι αίτιας των πραγματικών γεγονότων το ρεύμα συνέχισε την ανοδική πορεία του. Έδω ξεχωρίζουμε μια πρώτη περίοδο 1960—1967 όπου η χωρητικότητα σε ξενοδοχειακές κλίνες αν και αύξηθηκε κατά 52% και το τουριστικό ρεύμα κατά 62% έμποδίζει μια ραγδαία ανάπτυξη και σε απόλυτους αριθμούς. Μια δεύτερη περίοδος 1968—1973 χαρακτηρίζεται σαν εποχή μαζικής ά-νέγερσης ξενοδοχειακών καταλυμάτων και θεαματικής αύξησης στις ά-φίξεις τουριστών. Ο συνολικός αριθμός περιηγητών περνά από 140506 σε 432836, αυτός των κλινών από 6612 σε 12998 και το κερδαινόμενο εισόδημα από 4.3 σε 23.8 εκατ. λίρες.

Ξανά τα πολιτικοστρατιωτικά γεγονότα επηρεάζουν άρνητικά την κά-θοδο των τουριστών. Παράδειγμα το Ισραήλ μετά τον πόλεμο των 6 ή-μερών του 1967. Από την άλλη πάνω από τα 3/4 των τουριστών είναι εύρωπαϊκής καταγωγής ιδιαίτερα βρετανικής, βορειοευρωπαϊκής και έλ-ληνικής.

Το 1974 ήταν η μοιραία χρονιά όταν το πραξικόπημα και η τούρκικη εισβολή συσώρευσαν τα γνωστά δεινά στην πατρίδα μας. "Ένα μόνο ά-ριθμό θ' αναφέρω. Οι άφίξεις περιηγητών το 1975 ήταν χαμηλότερες άπ' ότι το 1960. Όστόσο μ' ένα γιγάντιο αίλημα φτάνουμε 5 χρόνια άργότερα νάχουμε 353000 τουρίστες, δηλ. 90000 περισσότερους από το 1973 χρο-νιά-ρεκόρ.

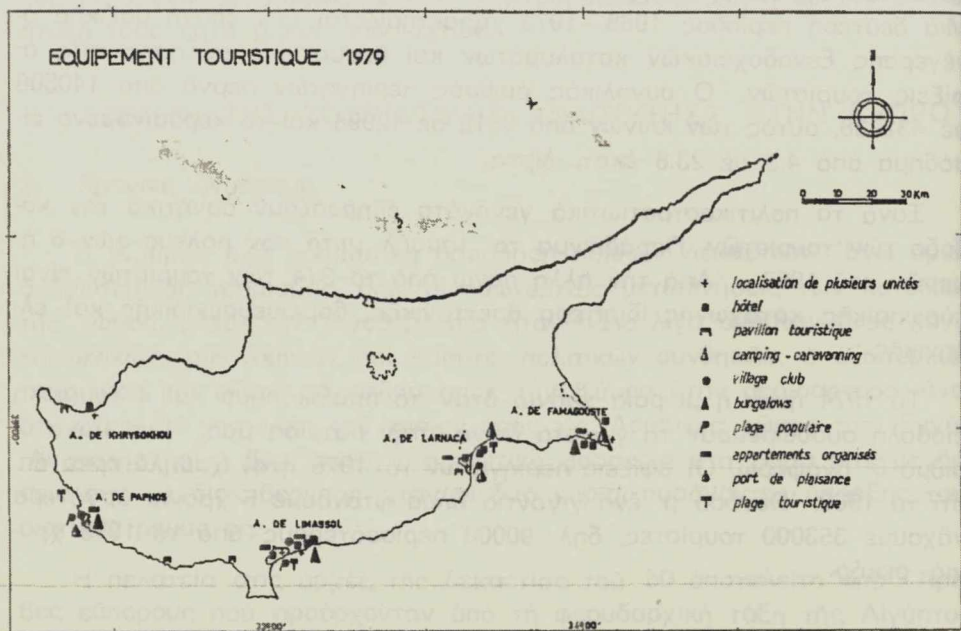
B. Γεωγραφικές απόψεις της τουριστικής ανάπτυξης.

1. Η τουριστική ανάπτυξη στη δεκαετία 1950—1960

"Έχουμε δει ότι η τουριστική πελατεία άποτελείτο από Αίγυπτίους, Ισραηλίτες, Βρετανούς κλπ. Έχουμε δει επίσης πώς η Κύπρος διάθετε δυο βασικά πλεονεκτήματα, το βουνό και τη θάλασσα.

Το σύμπλεγμα Τροόδους με τα θέρετρα Πλάτρες, Τρόοδος, Πεδουλάς, Πρόδρομος, Καλοπαναγιώτης κλπ. με τη δροσιά, τη σκιά του άφθονου πράσινου, τα καθαρά νερά, το ύγιεινό κλίμα τραβούσε τους γείτονες "Α-ραβες που στερεώνταν αυτά τα πλεονεκτήματα έξαιτίας της φειδωλής φύσης των χωρών τους. Έτσι έρχονταν έδω το καλοκαίρι από τον Ιούνη μέχρι τον Οχτώβρη και φεύγαν με τα πρώτα κρύα. Οι τουρίστες αυτοί μέναν σε ξενοδοχειακά καταλύματα τα πιο παλλά 20—30 δωματίων. Οι ντόπιοι έπισκέπτες που προέρχονταν βασικά από τη μεσαία και πλούσια τάξη κατάλυαν πιο συχνά σε σπίτια γνωστών ή συγγενών ή νοίκιαζαν. Αυτό το έπιπλέον δυναμικό υπολογιζόταν σε 1000 δωμάτια. Το δυναμικό

τῶν ὀρεινῶν θερέτρων ἰσοζύγιζε ἔτσι αὐτὸ τῶν παραθαλάσσιων περιοχῶν καὶ τῆς πρωτεύουσας. Ὅλα τὰ χωριά πού βρισκόνταν πάνω στους κύριους ἄξονες κυκλοφορίας μέχρι τὸ Τρόοδος δέχονταν ἐπισκέπτες στὴ διάρκεια τοῦ καλοῦ καιροῦ πού στὴ Μεσαορία σήμαινε τρομερὴ ζέστη τὴ μέρα καὶ στὴ Λεμεσό ὑγρασία.



Ἡ θάλασσα ἰδιαίτερα τὰ κέντρα τῆς Κερύνειας καὶ Ἀμμοχώστου ἔλκυαν περισσότερο τοὺς Εὐρωπαίους περιηγητές. Αὐτοὶ προτιμοῦσαν ἓνα ζεστὸ κλίμα, ἓνα δυνατὸ ἥλιο καὶ μιὰ ωραία θάλασσα, πράγματα πού ταῦς ἔλειπαν ἰδιαίτερα. Πέρα ἀπὸ τὴ διασκέδαση καὶ ξεκούραση ἡ Κερύνεια πρόσφερε καὶ τὴν εὐκαιρία γιὰ θαλάσσια λουτρά. Ἀρκετοὶ θὰ θυμοῦνται τὰ λουτρά στὰ Πάτρια. Ὁ Καλοπαναγιώτης σὰν ὀρεινὸ θέρετρο πρόσφερε καὶ αὐτὸς τὰ δικά του ἰαματικά λουτρά.

Οἱ ἄλλες πόλεις δὲν ἐλκύουν ἰδιαίτερα τοὺς τουρίστες παρ' ὅλες τὶς ὀμορφιές τους ἐξαιτίας τῆς ἀνεπάρκειας ὀδικοῦ δικτύου, διαφήμισης, ξενοδοχειακῶν κλινῶν καὶ τουριστικῆς παράδοσης. Πέρα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τόπους τὰ ἀκόλουθα χωριά διαθέτουν ξενῶνες ἢ πανδοχεῖα: Λεύκα, Καντάρια, Μπογάζι, Λεύκαρα, Πέρα-Πεδί, Κάμπος.

2. Ἡ τουριστικὴ ἀνάπτυξη στὰ χρόνια τῆς Ἀνεξαρτησίας

Ἀπὸ τὰ πρῶτα μελήματα τῆς νεαρῆς Δημοκρατίας ἦταν καὶ ἡ τουριστικὴ ἐκμετάλλευση τῶν πολυάριθμων καλλωνῶν καὶ προτερημάτων τῆς

Κύπρου. Ο τουρισμός είναι μία δραστηριότητα, μία βιομηχανία πρωτογενούς αν θέλετε που με λίγες επενδύσεις συγκριτικά με τη συνηθισμένη βιομηχανία μπορεί ν' αποδώσει σε σύντομο χρονικό διάστημα και ή απόσβεση να είναι και αυτή ταχεία. Σαν αποτέλεσμα έχουμε συνάλλαγμα και εύκαιρες απασχόλησης.

Στα πρώτα 7 χρόνια της νέας δεκαετίας ή εξέπλωση της τουριστικής δραστηριότητας ήταν σημαντική γεωγραφικά αλλά όχι από την άποψη μεγάλων τουριστικών συγκροτημάτων ή από έντατικοποίηση της τουριστικής ανάπτυξης έχτος από μιὰ-δυὸ ἐξαιρέσεις.

Τὰ βόρεια παράλια σ' ὅλο τους τὸ μῆκος ἀπὸ τὰ Πάναγρα καὶ τὸν Βαβυλᾶ μέχρι τὸ Δαυλὸ δαντελωτά, βραχώδη, μ' ὠραίες μοναχικὲς ἀμμουδιὰς καὶ πλούσια νερά σὲ θαλασσινὴ Ζωὴ καὶ μὲ τοὺς ὑπεραστικούς δρόμους νὰ τ' ἀκολουθοῦν ἀπὸ κοντὰ γέμισαν παραθαλάσσια κέντρα. Ὁ ἐσωτερικὸς τουρισμὸς αὐξήθηκε σημαντικά. Ἐν πρὶν λίγα χρόνια ἡ κύρια αἰτία μαζικῆς ἐξόρμησης ἦταν τὰ παιηγύρια καὶ οἱ γιορτὲς τῶρα ὁ κόσμος βγαίνει τὸ Σάββατοκυριακὸ, διαθέτει περισσότερο χρόνο καὶ χρήματα, μαθαίνει ν' ἀπολαμβάνει τὴ φύση καὶ τὴ θάλασσα. Τουριστικὴ κίνηση παρατηρεῖται καὶ σὲ περιοχὲς ποὺ διαθέτουν ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς, μνημεῖα, μεσαιωνικὰ χτίσματα ὅπως ἐκκλησίαι καὶ κάστρα. Οἱ παράχτιες περιοχὲς εἶναι οἱ πιὸ πλούσιαι: Λάμπουσα, Βουνί, Τάφοι τῶν βασιλέων, Κούριο, Ἀλάσια, Σαλαμίνα κι ἀκόμα τὰ κάστρα τοῦ Πενταδάχτυλου: Ἅγιος Ἰλαρίωνας, Βουφαβέντο, Καντάρια. Ἄς μὴ ξεχάσουμε τὸ ἀββαεῖο τοῦ Μπέλαπαῖς, τὸν Ἀπόστολο Ἀντρέα καὶ τὰ μοναστήρια τοῦ Τροόδου, Κύκκο, Μαχαιρά, Σταυροβούνι.

Οἱ δυὸ ἐξαιρέσεις ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πρὶν εἶναι ἀναμφίβολα ἡ Κερύνεια καὶ τὸ Βαρῶσι. Πρῶτῃ ἡ Κερύνεια μὲ τὴν Ξενοδοχειακὴ παράδοση βλέπει τὸ ὄμορφο ψαρολίμανο της νὰ μετατρέπεται σταδιακὰ ἀπὸ τὸ 1962 σὲ τουριστικὸ λιμανάκι. Πολλοὶ ξένοι ἐγκαθίστανται μόνιμα στὴν πόλη ἢ στοὺς γύρω πρόποδες τοῦ βουνοῦ. Τὰ ἀτοῦ τῆς πόλης ἦταν τὸ λιμανάκι ἀγκαλιά μὲ τὸ δυνατὸ της φρούριο, ὁ συνδυασμὸς βουνοῦ, πράσινου καὶ θάλασσας καὶ ἡ ὑπαρξὴ καλῶν σχετικὰ συγκοινωνιῶν ποὺ μεταφέρουν τοὺς τουρίστες στὶς ὠραίες ἀμμουδιὰς δυτικὰ ἢ ἀνατολικὰ τῆς «νύφης τοῦ βορρᾶ» ὅπως ἀποκαλέσθηκε ἡ Κερύνεια. Ἡ μικρὴ πόλη ἦταν καὶ τὸ ἐπίγειο τῆς πρωτεύουσας ποὺ ἀπεῖχε μισὴ ὥρα μόνο μ' αὐτοκίνητο.

Τὸ Βαρῶσι ἄρχισε πιὸ ἀργὰ ἀλλὰ πιὸ θεαματικά. Ὅλη ἡ ἀχτὴ ἀπὸ τὴ Γλώσσα μέχρι τὴν παραλία τοῦ Ἁγ. Μένωννα—ἡ χρυσὴ ἀχτὴ—ἄρχισε νὰ γεμίζει ἀπὸ πολυόροφες τουριστικὲς ἐγκαταστάσεις. Ἐν ἡ Κερύνεια διάθετε τὸ θαυμάσιο φυσικὸ περίγυρο, τὸ Βαρῶσι εἶχε μιὰ ἐχτεταμένη χρυσὴ ἀμμουδιά, πολλοὺς ἐπιχειρηματίες καὶ μπόλικα λεφτὰ ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τίς δυὸ βασικὲς δραστηριότητες τῆς πόλης: τὸ μεγάλο ἔμπο-

ρικό λιμάνι και την έντατική καλλιέργεια έσπεριδοειδών. Ο τουρισμός με άφετηρία την πόλη άρχισε σιγά-σιγά να προεκτείνεται προς τη Σαλαμίνα και τὸ Μπογάζι, τὸν Ἅγιο Βαρνάβα και τὸν Πρωταρά.

Ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἰστὴν ἀναπτυσσόμενη χώρα τῆς Κύπρου σημαντικά κρατικά κονδύλια και διαθέσιμα κεφάλαια τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας και τῶν ἐπιχειρηματιῶν άρχισαν νά προσανατολίζονται πρὸς τὸν τουρισμό και νά ἐπενδύονται μαζικά στὴν ἀνάγερση και ἐξοπλισμό συγχρόνων ξενοδοχειακῶν μονάδων, Ἐφεύγουμε ἀπὸ τὰ ξενοδοχεῖα τῶν 201—30 δωματιῶν οἰκογενειακῆς διαχείρησης και ἐρχόμαστε στὶς ξενοδοχειακές μονάδες τῶν 100, 200 και 300 ἰωματιῶν σ' ἐπιχειρηματική βάση. Ἐτσι φτάνουμε ἰσπὴ δεύτερη ἐφταετία ὅπου χαρακτηριστικό στοιχείο εἶναι ἡ μεγάλη ποιοτική και ἰδιαίτερα ποσοτική αὔξηση τῆς προσφοράς σὲ τουριστικά καταλύματα μαζί με μιὰ πιὸ συντονισμένη διαφήμιση στὸ ἐξωτερικό.

Ἐτσι τὰ μεγάλα τουριστικά πραχτορεῖα τῆς Δ. Εὐρώπης μᾶς ἀνακαλύπτουν, παραμερίζουν τούς δισταγμαούς τους πού ὠφείλονταν ἀκριβῶς σὲ τεχνικούς και ὀργανωτικούς λόγους και ἀρχίζει ἡ μαζική κάθοδος τῶν ξένων τουριστῶν.

Τὰ ὀρεινά θέρετρα περνοῦν κι αὐτὰ περίοδο ἀλλαγῆς. Ἐπесе ἡ κίνηση ἀπὸ τίς ἀραβικές χῶρες, αὐξήθηκε ἀπὸ τούς ντόπιους πού ἐκδράμουν γιὰ ψυχαγωγία και ἔξοκίραση. Τὰ θέρετρα μας καλύτερεύουν ποιοτικά τὴν προσφορά τους ἀλλὰ ποσοτικά λίγες ἀλλαγές συμβαίνουν. Περνοῦν μιὰ περίοδο κρίση σὲ σύγκριση με τίς παραθαλάσσιες περιοχές. Ὅπως και νᾶχει τὸ πρᾶγμα τὸ κύριο-στοιχεῖο τοῦ μεσογειακοῦ τουρισμοῦ εἶναι ὁ θαλάσσιος τουρισμός. Ὡστόσο τὰ τουριστικά χωριά παραμένουν τὰ ἴδια και σ' αὐτὰ προστίθενται τὸ Φοινὶ με σύνδεση με τὴ Λεμεσό και ὁ Ἄγρος πού βρίσκεται πάνω στὸ δεύτερο κύριο ἄξονα Λεμεσοῦ—Τροόδους—Λευκωσίας. Ἡ κίνηση στὴν καθαυτὴ περιοχή Τροόδους αὐξάνει μιὰ και ντόπιοι και ξένοι συνδυάζουν τίς χαρὲς τοῦ χιονιοῦ και τοῦ σκί. Μάλιστα γιὰ τούς βόρειους τουρίστες μπορεῖ νά σημαίνει σκί στὶς κορφές τοῦ βουνοῦ και θαλάσσιο μπάνιο στ' ἀκρογυάλια τῆς Λεμεσοῦ και τῆς Πάφου στὶς καλὲς μέρες τοῦ Φλεβάρη, Μάρτη ἢ Ἄπριλη.

3. Ἡ κατάσταση μετὰ τὸ 1974

Ἡ καταστροφή τοῦ '74 ἐπληξε καιρία τὸν τουριστικό τομέα μιὰ και οἱ πιὸ ἀναπτυγμένες τουριστικά περιοχές καταχτηθήκανε. Οἱ ἰδυὸ πόλεις τοῦ Βορρά ἀντιπροσώπευαν τὰ 70% τοῦ τουριστικοῦ δυναμικοῦ τῆς χώρας και τὴ στιγμή τοῦ πολέμου δὲν ὑπῆρχαν πραχτικά μονάδες τουριστικές ὑπὸ ἀνάγερση στὶς νότιες ἐλεύθερες περιοχές. Ἐτσι ἀφοῦ συμπιέστηκε γεωγραφικά ὁ διαθέσιμος χῶρος γι' ἀνάπτυξη ὁ τομέας τοῦ του-

ρισμού γαντζώθηκε στις 3 πόλεις του Νότου και ειδικά στη Λεμεσό.

Οι επιχειρηματίες, ιδιαίτερα του Βαρωσιού, διάλεξαν μια μεγάλη πόλη μακριά από τη γραμμή αντιπαράθεσης, με μια τουριστική υποδομή αρκετά σημαντική, με καλές συγκοινωνίες, με μεγάλη αγορά, με διάφορες ενδιαφέρουσες πολιτιστικές εκδηλώσεις και σημαντική λιμενική κίνηση. Έτσι άρχισε η έποικισή όλου του παράχτιου μετώπου από την πόλη μέχρι το Ξενοδοχείο «Αμαθούς» σ' ένα μήκος 7 μιλίων. Ή γη σ' αυτές τις περιοχές ήταν φτηνή, πράσινο υπήρχε μπόλικο με τη μορφή δασόματος όπως το γνωστό ΐδασούδι και σκόρπιων αλλά πολυάριθμων δένδρων ιδιαίτερα εύκαλύπτων και άκακιών. Το μόνο αρνητικό ήταν ή ΐδια ή θάλασσα συγκρινόμενη βέβαια μ' αυτές της Άμμοχώστου και της Κερύνειας. Πιο κρύα, λιγώτερο διαυγή νερά, περισσότερα ρεύματα και μαζί άνεμους. Ή άχτη είχε πλάζ από κροκάλες και μόνο κατά τόπους άμμο σκούρου χρώματος. Μάλιστα ή πλάζ αυτή ήταν στενόμακρη και άσυνεχής. Φυσικά το πρόβλημα δημιουργίας άμμουδιών λύθηκε άτομικά για κάθε τουριστική μονάδα με τη δημιουργία βραχιόνων καθέτων προς το μέτωπο της ΐρηας. Έτσι δημιουργήθηκε ή πρώτη σε μέγεθος τουριστική περιοχή της νότιας Κύπρου. Λιγώτερο από 6 χρόνια μετά ή περιοχή κόλπου της Λεμεσού διαθέτει 18 ΐξενοδοχεία, πριν διάθετε μόνο 12, από τα όποια τα περισσότερα μάλιστα άνακαινίστηκαν κι έπεχτάθηκαν, κι από τα 18 αυτά τα 6 πέρα από τα άστικά όρια. Τέσσερα άλλα μπαίνουνε σύντομα σε λειτουργία. Πέρα από την πόλη χτίστηκαν επίσης 13 συγκροτήματα στούντιο και τουριστικών διαμερισμάτων—άλλα 5 άποπερατώνονται σύντομα— και μιά μονάδα μπάγκαλους.

Έχτός από τη Λεμεσό ή Πάφος κι ή Λάρνακα γνώρισαν με τη σειρά τους μεγάλη άνάπτυξη. Οι περιοχές που έπηρεάστηκαν ήταν και πάλι οι παραλιακές λωρίδες. Στην Πάφο, ή Κάτω Πάφος και γύρω από το λιμανάκι στην άρχή, στην άνατολική ΐξοδο της πόλης και στο βορειοδυτικό της τμήμα κοντά στις αρχαιότητες άργότερα. Πέντε ΐξενοδοχεία και 2 μονάδες τουριστικών διαμερισμάτων δημιουργήθηκαν. Όπως και στη Λεμεσό ή άξιοποίηση πραγματοποιείται στο παραλιακό μέτωπο της πόλης κοντά στις διάφορες ύπηρεσίες, στις εύκολιες των συγκοινωνιών, σε όμορφες περιοχές με αρχαιολογικό ή παραδοσιακό περίγυρο.

Ή Λάρνακα με τη σειρά της δημιούργησε μιά τουριστική παράδοση ταχείας άνάπτυξης. Λόγοι όπως και στις άλλες πόλεις ΐσχυσαν αλλά ΐπίσης και ή ύπαρξη του ΐδιεθνούς άεροδρομίου, ή γεινίαση στην πρωτεύουσα, ή άλυκή, ο χαρακτήρας μεταβατικής Ζώνης προς τα Κοκκινοχώρια, την τέταρτη τουριστική περιοχή τοΐ Νότου. Ή άξιοποίηση του παραλιακού μετώπου χωρίζεται σε 3 μέρη: 1. Ο κόλπος της Λάρνακας, μιά ΐπιμήκης πλάζ στενή χωρίς όμορφο περίγυρο με 4 ΐξενοδοχεία, ένα κατασκη-

νωτικό χώρο και μιὰ τουριστική πλάζ αξιοποιημένη. 2. Τὸ μέτωπο τῆς πόλης με 2 ξενοδοχεῖα, μιὰ φημισμένη ἄν και μέτρια πλάζ τῶν φοιηκικοῦδων και με τὸ σύμπλεγμα τῆς μαρίνας πού διαμορφώνεται συνεχῶς. 3. Οἱ λαϊκὲς πλάζ νότια μέχρι τὸ Μακένζυ με τουριστικά διαμερίσματα και πο-λυἀριθμα παραδοσιακὰ καφεσσιατόρια φτιαγμένα πάνω στὴν παραλία.

Ἡ ἐπέλαση τοῦ παράλιου τουρισμοῦ εἶναι ἀδίαίτερα αἰσθητὴ και σὲ δυὸ ἀγροτικές περιοχές: Τὰ Κοκκινοχώρια ἢ Ν.Α. Μεσαορία και τὴν πε-διάδα τῆς Χρυσοχοῦς. Και οἱ δυὸ αὐτὲς περιοχές ἀξιοποιοῦνται βασικά για τὰ φυσικά τους χαρίσματα και για τὸ ὅτι ἡ ἀξιοποίησή τους δὲ συνε-πάγεται μεγάλα κόστα γῆς. Στὴν πρώτη περίπτωση ὀλόκληρη ἡ χερσό-νησος διαμορφώνεται σταδιακὰ και κλιμακωτά. Πόλος τῆς ἀνάπτυξης εἶ-ναι ἡ Ἁγία Νάπα στὴν ὁποία προστίθεται και τὸ Παραλίμνι. Ἄξονας τῆς ἀξιοποίησης εἶναι ὁ παραλιακὸς δρόμος Ἁγίας Νάπας—Παραλιμνιοῦ πού θὰ προεχταθεῖ σύντομα μέχρι τὸν Ποταμὸ τῆς Ξυλοφάγου. Ὑπάρχουν ὡ-ραῖες ἀμμουδιὲς πού θυμίζουν σκηνακὸ ἐξωτικῶν νησιῶν ὅπως τὸ νησί—μπήτης ἢ μπαίη, Ἁγία Νάπα, Πρωταρᾶ, μ' ἓνα περίγυρο βραχώδη με πρά-σινο και μικρὰ λειβάδια, με ἀνεμόμυλους στὴν ἀνατολικὴ ἀχτὴ. Τρία Ξε-νοδοχεῖα, 7 μονάδες τουριστικῶν διαμερισμάτων και 3 κατασκηνωτικοὶ χῶροι ἀποτελοῦν τὴ βάση τουριστικῶν καταλυμάτων.

Στὸν κόλπο τῆς Χρυσοχοῦς ἡ ἀνάπτυξη πραγματοποιεῖται στὸ τρίγω-νο Πόλη—Λίμνες—Λουτρά τῆς Ἀφροδίτης. Ἐνα τουριστικὸ περίπτερο στὰ Λουτρά σ' ἓνα μαγευτικὸ περιβάλλον, τουριστικά διαμερίσματα και μπά-γκαλους στὴν ἀχτὴ τοῦ Λατσιοῦ, ἓνας κατασκηνωτικὸς χῶρος, στὸ δα-σάκι εὐκαλύπτων στὶς Λίμνες και δυὸ ξενοδοχεῖα μικρὰ στὴν Πόλη ἀπο-τελοῦν τὴ βάση τῆς ἀξιοποίησης. Στοιχεῖα πού βοήθησαν τὴν ἀνάπτυξη ἐδῶ πέρα εἶναι και ἡ ὑπαρξη τῆς κωμόπολης τῆς Πόλης τῆς Χρυσοχοῦς και τοῦ ἄξονα Πόλης—Πάφου πού λύει σὲ σημαντικὸ βαθμὸ τὴν ἀπομόνω-ση τῆς περιοχῆς τῆς Κοιλιάδας τῆς Χρυσοχοῦς.

IV. ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

Τώρα θ' ἀσχοληθοῦμε με τὸν προσδιορισμὸ τῆς θέσης τῶν τουριστι-κῶν μονάδων εἰδικότερα για τὴν περίοδο μετὰ τὰ τραγικά γεγονότα τοῦ 1974.

Δὲ θὰ σταθοῦμε πάνω στὴν περίπτωση τῶν χωριῶν πού διάθεταν ξε-νοδοχεῖο ἢ πανδοχεῖο συνήθως κοντὰ στὸν ὑπεραστικὸ δρόμο πού περ-νοῦσε μέσα ἀπὸ τὴν κοινότητα. Για τὸ Βαρώσι ὅλοι ἐξέρουμε πῶς ὁ κύ-ριος ὄγκος τῶν ξενοδοχειακῶν συγκροτημάτων χτίστηκε πάνω στὴν πα-ραλιακὴ γραμμὴ νότια τοῦ λιμανιοῦ σὲ μῆκος 2 km και σὲ πολλὲς περι-πτώσεις καταλάμβαναν κι ἓνα μέρος τῆς ἴδιας τῆς ἀμμουδιᾶς. Στὴν Κε-

ρύνεια οί σκορπισμένες Ξενοδοχειακές μονάδες λόγω τής μορφολογίας τής περιοχής χτισμένες ακόμα και πάνω στην καφκάλλα είχαν αρχίσει νά δεσπόζουν τής άχτής. Τά νέα συγκροτήματα Καμάρες και έκεινα στό 'Αλακάτι—Παχύαμμο χτίστηκαν ή χτίζονταν πάλι πολύ κοντά στην άμμουδιά.

"Έτσι φτάνουμε στην τελευταία περίοδο. Έδώ τά πράγματα τροποποιούνται στό χειρότερο. Στην περίπτωση τής περιοχής Λεμεσοῦ ή κατάσταση μιλάει γλαφυρά. Πέρα από 2—3 μονάδες πού προϋπήρχαν και αυτές πάνω στην παραλιακή λωρίδα άρχισε ένας οργανισμός οικοδομικός Ξενοδοχείων και άλλων τουριστικών καταλυμάτων σ' όλο τό μήκος τής παραλιακής λωρίδας και μάλιστα εκεί πού ό χώρος μεταξύ υπεραστικού δρόμου και άμμου δέν έφτανε, τά έργα άξιοποίησης άπλωνόντουσαν πάνω στην πολύτιμη άμμουδιά κι ακόμα μέσα στή θάλασσα μέ τή δημιουργία βραχιόνων για προσάρμωση και λιμενίσκων για προσάραξη τουριστικών σκαφών. Επίσης ή τοποθεσία άνέγερσης δέν έπηρεαζόταν ούσιαστικά από τήν ύπαρξη πράσινου. Συνήθως τό πράσινο συμβιβαζόταν μέ τό οικοδόμημα, όχι τό αντίστροφο.

Στην Πάφο οί τουριστικές μονάδες πολύ λιγώτερες, δημιουργήθηκαν κοντά σ' άρχαιολογικές περιοχές κι όσο γινόταν πιό κοντά στην παραλία. Στη Λάρνακα δέν υπάρχουν τουριστικές μονάδες μεταξύ δρόμου και θάλασσας. Στόν κόλπο τής Λάρνακας οί Ξενοδοχειακές μονάδες χτίστηκαν μέ περισσότερη άνεση χώρου άν και συχνά πάνω στην παραλία. Στην περιοχή 'Αγίας Νάπας—Παραλιμνιοῦ οί τουριστικές μονάδες έντοπίζονται σέ κολπίσκους μ' άμμουδιά και δεσπόζουν τής πλάζ. Και εδώ ό χώρος μεταξύ άμμου και χτρισακών χώρων είναι συμπιεσμένος. Η άνάπτυξη στην Πόλη Χρυσοχοῦς είναι παράλληλη.

Συνοπτικά μπορούμε νά πούμε πως ή τουριστική άνάπτυξη μέ τή μορφή Ξενοδοχειακών συγκροτημάτων συντελείται στις παράλιες περιοχές, είτε άστικές είτε άγροτικές, ειδικότερα πάνω στην άχτή και ειδικά για τόν κόλπο Λεμεσοῦ πρὸς τήν 'Αμαθούντα, κόλπο Λάρνακας, κόλπο Χρυσοχοῦς και περιοχή 'Αγίας Νάπας—Παραλιμνιοῦ πάνω στην παραλία ή και πάνω στην άμμο. Μιά περίπτωση αξίζει νά αναφερθεῖ: Στίς πλάζ τής Λάρνακας κοντά στις μονάδες Σβέλτου και "Αδωνη χτίζεται μιá 3η συμπιεσμένη σ' άλλα χτίσματα και πάνω στην άμμουδιά. Πέρα από τίς άκρότητες αυτές ή σημασία τών παραθαλάσσιων τόπων είναι ούσιαστική. Οί πέντε παράλιες περιοχές πού αναφέραμε πιό πρίν συγκεντρώνουν 41 Ξενοδοχεία από σύνολο 75 τής χώρας, δηλ. αντιπροσωπεύουν τά 55% τοῦ συνολικοῦ αριθμοῦ αλλά και τοῦ 70% τής χωρικότητας σέ κλίνες. Η πρωτεύουσα διαθέτει τά 19% τοῦ αριθμοῦ κλινῶν και τά 13 όρεινά θέρετρα μέ 15 Ξενοδοχεία διαθέτουν μόνο τά 12% τῶν κλινῶν.

Τὰ τουριστικά διαμερίσματα καὶ μπάγκαουσους πού ἐντοπίζονται κι αὐτά με βάση τὰ ἴδια γεωγραφικά κριτήρια στοὺς ἴδιους τόπους τονίζουν ἀκόμα περισσότερο τὴ σημασία τῶν παραθαλάσσιων προτιμήσεων: Τὰ 96% τῶν κλινῶν βρίσκονται στὶς 24 μονάδες ὀργανωμένων διαμερισμάτων ἀπὸ σύνολο 26 τῆς χώρας, πού κατανέμονται κυρίως ἀπὸ τὴ Λεμεσό μέχρι τὴν Ἀμμόχωστο. Ἐδῶ μπορούμε νὰ ὑπενθυμίσουμε πῶς πρὶν τὸ 1974 οἱ 4000 κλίνες ὀργανωμένων διαμερισμάτων διατίθενταν ἀποκλειστικά στὴν Κερύνεια καὶ στὸ Βαρῶσι.

V. ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΛΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Μετὰ ἀπ' αὐτὰ πού ἔχουμε πεῖ καταλαβαίνουμε πόσο μεγάλη σημασία ἔχουν γιὰ τὸν τόπο μας καὶ εἰδικὰ γιὰ τὸν τουριστικὸ τομέα οἱ παραθαλάσσιες περιοχές. Ὅτι ὁ τουρισμὸς στὴν Κύπρο τόσο ἐξωτερικὸς ὡς καὶ ἐσωτερικὸς ἔχει τὴ μορφή αὐσιαστικὰ τοῦ παράλιου, τοῦ θαλάσσιου, τοῦ ναυτικοῦ, τοῦ καλυμθητικῆ ἢ ὅπως ἀλλοιῶς θέλουμε νὰ τὸν ὀνομάσουμε, τουρισμοῦ εἶναι ἓνα γεγονός. Ἡ χώρα μας ἄνκαι πολὺ μικρὴ εἶναι νησί δηλ. ἔχει ἐχτεταμένους ἀχτὲς γύρω γύρω πού δίνουν ἓνα πηλίκο μετὰ τὴν ἐπιφάνειά της πού τὴν κατατάσσει 8η στὸν κόσμον. Τὰ 780 km ἀχτῶν μας ἢ ἄς ποῦμε τὰ 300—350 τῶν ἐλευθέρων ἀχτῶν διαθέτουμε μιὰ ἀσυνήθιστη ποικιλία ἀμμουδιῶν τόσο γιὰ τὸ χρῶμα ἄμμου ὅσο καὶ τὸ μέγεθος ἢ τὴ γεωγραφικὴ τους τοποθεσία.

Οἱ παράλιες περιοχές—ἄς δεχτοῦμε ἐδῶ συμβατικά τὸ γεωγραφικὸ χῶρον μετὰ τῆς ἀχτῆς καὶ ὑψομετρικῆς γραμμῆς τῶν 200 m—καλύπτουν μιὰ ἔχταση περίπου 1500 km². Σ' αὐτὲς περιλαμβάνονται οἱ παράχτιες πεδιάδες τῆς Χρυσοχούς, τῆς Πάφου, τῆς Λεμεσοῦ, τῆς Λάρνακας κι αὐτὴ τῶν Κοκκινοχωριῶν ἀρκετὰ εὐφορες, καλλιεργούμενες, ἀρδευόμενες καὶ πυκνοκατοικημένες γενικά. Σὲ ὑψόμετρο ὡς 100m βρίσκονται τὰ 43% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐπαρχίας Πάφου, τὰ 76% τῆς Λεμεσοῦ καὶ Λάρνακας καὶ τὰ 100% τῆς ἐλεύθερης Ἀμμοχώστου, δηλ. τὰ 3/4 ἰσχεδὸν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν νότιων περιοχῶν. Μὲ λίγα λόγια ἡ τουριστικὴ ἀνάπτυξη συντελεῖται σὲ χώρους μετὰ ψηλὴ ἀνάπτυξη καὶ σ' ἄλλους τομεῖς: Γεωργικὸς γιὰ τίς πεδιάδες Πάφου, Λεμεσοῦ, Κοκκινοχωριῶν — Λιμενικὸς καὶ βιομηχανικὸς γιὰ Λεμεσό καὶ Λάρνακα. Ἀλιευτικὸς γιὰ τίς 3 πόλεις τοῦ Νότου καὶ γιὰ Κοκκινοχώρια. Οἰκιστικὸς ἰδιαίτερα γιὰ τίς ἀστικές περιοχές.

Μεγάλια τμήματα τοῦ παραλιακοῦ χώρου πού συμπίεζονται συχνὰ μετὰ τὴν καλλιεργούμενων ἐχτάσεων καὶ θάλασσας διεκδικοῦνται μ' «ἐπιτυχία» ἀπὸ τὸν τουριστικὸ τομέα. Μάλιστα αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ χῶρος, αὐτὴ ἡ λωρίδα μᾶλλον πού ἀποτελεῖ τὴν παραλιακὴ γραμμὴ καὶ πού εἶναι εὐθραυστὴ γεωμορφολογικὰ καταλαμβάνεται καὶ διαμορφώνεται, κάποτε ἀ-

ναπλάθεται από τον άνθρωπο. Παράδειγμα αποτελεί σήμερα ο Άξονας Ανάπτυξης Λεμεσού—Άμαθούντας με συνέπειες δυστυχώς άρνητικές μακροπρόθεσμα.

VI. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Έκρινα σκόπιμο, περαίνοντας αυτή τη διάλεξη, να πω και δυο λόγια για τη σπουδαιότητα της διεθνοῦς γεωγραφικῆς θέσης τοῦ νησιοῦ.

Ἡ ραγδαία ἀνάπτυξη στις δεκαετίες τοῦ '60 καὶ '70 τῶν ἀεροπορικῶν συγκοινωνιῶν ἐκμηδένισε τις μεσαίες λεγόμενες ἀποστάσεις. Ὁλόκληρος ὁ γεωγραφικὸς χῶρος ποὺ καλύπτει ἡ μεσόγειος μπήκε κάτω ἀπὸ τὴν ἀχτίνα συνδεδεσῆς τῶν χωρῶν προέλευσης τουριστῶν μὲ τις περιοχές ἢ χῶρες ὑποδοχῆς τοῦ τουριστικοῦ ρεύματος. Σ' αὐτὲς εἰσχώρησε καὶ ἡ Κύπρος μὲ πόρτες εἰσόδου πρῶτα τὸ διεθνὲς ἀεροδρόμιο Λευκωσίας καὶ τὸ λιμάνι Λεμεσού καὶ μετὰ τὸ 1974 τὸ λιθεθνὲς ἀεροδρόμιο Λάρνακας καὶ τὸ ἴδιον λιμάνι. Ἀεροπορικῶς ἔρχονται τὰ 90% τῶν τουριστῶν μας καὶ οἱ μισοὶ ἐκδρομεῖς συνήθως κατευθεῖαν ἀπὸ τις χῶρες προέλευσῆς τους. Ἀπὸ τὴ θάλασσα καταφθάνουν οἱ μισοὶ ἐκδρομεῖς καὶ τουρίστες σὲ τράν-ζιτ καὶ λίγοι τουρίστες πολυήμερης παραμονῆς προερχόμενοι ἀπὸ χῶρες-σταθμοὺς κι ὄχι πάντα ἀπὸ χῶρες προέλευσης. Εἶναι τὰ κρουαζιερόπλοια ποὺ καταπλέουν στὰ λιμάνια μας ποὺ ἀποτελοῦν κόμβους συγκοινωνιῶν στὴν ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Ἡ γεωγραφικὴ θέση τῆς Λάρνακας καὶ Λεμεσού ἀποτελεῖ καὶ σταθμὸ μεταβατικὸ γιὰ τουριστικὲς ἀποστολὲς πρὸς τὴ Μέση Ἀνατολή. Ἡ Λάρνακα μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει θετικὰ αὐτὸ τὸ ρεῦμα καὶ νὰ ἐπωφεληθεῖ περισσότερο μὲ τὸ νὰ τελειοποιήσει ἀκόμα παραπάνω τις διευκολύνσεις τοῦ ἀερολιμένα καὶ τῆς πόλης τῆς ἴδιας.

Τὸ τουριστικὸ ρεῦμα ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιο ἢ τὰ λιμάνια διοχετεύεται βασικὰ πρὸς τις παραθαλάσσιες τουριστικὲς περιοχές καὶ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ βορειοευρωπαίους κι Ἀμερικανούς. Οἱ Ἕλληνες τουρίστες δείχνουν προτίμηση πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ, τὴν πρωτεύουσα, ἴσως ἐπειδὴ ἀπὸ θάλασσα κι ἀμμουδιὲς δὲν στεροῦνται. Γιὰ τὰ ὄρεινὰ θέρετρα ἐξακολουθοῦν νὰ δείχνουν προτίμηση οἱ τουρίστες ἀραβικῆς καταγωγῆς.

ABSTRACT

Cyprus is situated in the eastern Mediterranean Sea and is the third largest Mediterranean island. It has got a Mediterranean type of climate with ideal temperature conditions both of the air and the sea, with a continuous sunshine during daytime in the Summer and it has got a varied

landscape. It is rich in antiquities and has got a rich cultural heritage and a hospitable people.

The contemporary tourism tradition of the country goes back half a century. British, Israelites, Egyptians, Greeks were the traditional customers up to independence. Since then, West Germans, Scandinavians, French and Arabs from the Gulf, have been added, while the number of the Egyptians and Israelites went down. Tourist arrivals were 23.000 in 1951 and 354.000 in 1980.

Hotel capacity increased from 3.500 beds in 1951 to 19.200 in 1974. The two main tourist resorts up to 1974 were Kyrenia and Famagusta. The two together concentrated the 65% of the country's tourism capacity. After 1974, Limassol took the leading position, followed by the capital, the mountain resorts, Paphos, Larnaca and Ayia Napa.

The coastal areas have the 55% of the total number and the 70% of the capacity of the classified hotels. Nicosia has the 19% and the mountain resorts have the 12% of the beds. Most of the apartment units and bungalows etc. are located in the coastal areas.

The highest tourism development is found in the places which enjoy a high development in other sectors. Large parts of the coastal region are under great pressure with evident signs of degradation.

The international geographical position of Cyprus, as a communications centre, is a very important factor for the further development in the tourism sector.

JAPANESE CITIES —

THE CULTURAL DIMENSIONS OF PLANNING

By Nicos Rossides,
Docoral Candidate, Town Planning, Kyoto University

Introduction

Among the industrialized nations of the world, Japan is the only nation which is not an inheritor of the Judeo-Christian tradition. Its age-old traditions reflect a way of perceiving and structuring the world which is in many ways fundamentally different from that of the Western tradition. In attempting to successfully establish itself in a rapidly changing technological age, the econocentric demands of this drive have caused an erosion of this heritage, producing at the same time serious externalities both in terms of environment quality as well as with regard to the society's social fabric. There are signs that the initial cultural devaluation which followed the Meiji Restoration and was rekindled during the American occupation has given way to a more enlightened attitude towards the country's future course. How successful this effort will turn out to be is an open question crucial to the nation's future survival. By making frequent comparisons with the U.S., I have attempted to illustrate those idiosyncracies which have a direct bearing on attitudes towards the land and by implication on the way settlements have evolved. Only the proper understanding of these elements can lead to planning which provides the people to much needed sense of continuity and rootedness, in a humanized as opposed to mechanized environment.

Traditional attitudes towards the land

Of central importance when analyzing the different ways that urban areas have evolved, is the perceived relationship of man to his immediate environment, which is directly connected to man's traditional role within the societal whole. In general terms we can describe the Japanese societal and legal framework as one which has historically put emphasis upon the individual's *obligations* towards the group, an attitude that was characteristic of the native "uji no wami" clan system and was reinforced by the adoption of Confucian doctrines with its systematized code of ethics. The contrasting American attitude has been characterized by a stress of the individual's *rights*. The total subordination of the individual in the history of Japanese society was intimately connected to the central role of the IE—loosely translated as Household¹—in land ownership, inheritance or land acquisition. The importance of this unit can't be overstated as it, not the individual, constituted the basic unit of pre-

modern Japanese society, which explains the fact that when national registration was introduced in 1871, the IE was the legal unit of registration. Property was vested in the House head, who under that function alone could exercise such a right which no other household member could have. The sole object of inheritance was the continuation of the Household name and traditions, and by extension of system of ancestor worship ('senzo suhai'). This tradition was reversed after the Meiji Restoration, when the requirements of modernization led to legislation which invested property rights in any individual, an erosion of the IE which was accentuated by the extensive land reforms during the American occupation following WW II.

In addition the the role of the IE in property control, the State provided an additional check on property transactions. During the Heian period which marked the era of a relatively powerful and centralized control by the Imperial court, the land was theoretically the property of the Crown. Land titles did not change hands. What were transferable were the shares in the produce of the land and its taxation rights. This system became increasingly weaker as more and more estates (shoen)² were handed out to big families and temples in return for services rendered to the Crown. Thus, despite theoretical rights being still vested in the Crown, in reality property was often totally independent of Crown control, especially during the subsequent feudal period. Irrespective of the overlays of State regulations, the IE continued to exercise functional control over land-use, transactions being limited by relevant regulations, which during the feudal period assumed a complexity which has no parallel in other parts of the world. In addition to restrictions on place of residence, the size and material of house construction, diet and clothing, the government prohibited the purchase of land in 1643, a ban which stayed in effect until after the Meiji Restoration when the ban was finally lifted in 1872.

In stark contrast, America's sociocultural tradition gave rise to an almost diametrically opposite attitude toward land. During the nation's short history, land was regarded from the outset as a commodity to be bought and sold at one's discretion. The Jeffersonian ideal of the independent family farm with the land as the ultimate source of wealth, and the lessaiz fair attitude toward private ownership, production and distribution, profoundly affected spatial patterns. Prevailing attitudes towards the land are aptly reflected by the 1862 Homestead Act³ which was designed to provide incentives in the form of free public domain land in order to settle America's vast interior. This pioneer's view of land as inexhaustible, useless unless put to use by man, contrasts sharply with

the deeply held Japanese reverence for land as a scarce, sacred resource, entrusting its ownership only with entities of supreme authority — the Imperial Crown and the IE — both deriving their sanctions from the sacred; the former as deriving directly from the Sun Goddess (Ameterasu Omikami) while the latter based on ancestor worship, a function highly charged with sacralty.

When towards the 19 C., city planning began to be performed systematically in the U.S., it was not meant to challenge any fundamental beliefs but to simply set the ground rules under which competition could function more efficiently. Zoning which was adopted before urban planning itself, was mainly designed to protect property values—a tool which has subsequently given rise to the polarization of the rich and poor in today's American cities. It was not until the 1930's that certain voices questioning these attitudes began to be heard. Aldo Leopold in his classic "Sand Country Almanac" was one to point out the fundamental incongruity between declared objectives to plan for a good environment and the basic American beliefs in treating natural resources as marketable commodities.

The spatial configuration of the American city can largely be explained in the light of this "laissez faire" attitude towards the land. The limitless availability of land, especially in the early stages of the nation's history, rendered the application of European institutions which were dependent upon the scarcity of land, untenable. Feudal and manorial systems could obviously not take root, directly affecting the character of the society. The lack of a feudal aristocracy, with a monopoly on the land, meant that wealth, rather than family of tradition would be the primary determinant of social status. The present situation of racially and economically segregated urban areas can be seen as directly related to the need of legitimize status by living in an exclusive neighborhood. Through the right of self government, which gives each municipality the right to control land-use, today's spatial polarization of the rich and poor has been affected, since the power to control land-use also entails the power to exclude undersirable residents on the basis of economic and racial criteria. In Japan, in contrast, not only have there been alternative means of status identification based on family lineage or association with prestigious institutions—business or educational—but the long tradition of a patriarchal, centralized authority based on the Confucian vertical structure, did not provide the institutional means of bringing it about.⁴

Man—land attitudes—the Topophilic Dimension

Another characteristic aspect of the man-land relationship in Japan,

is the transcendental qualities with which the environment has been vested with since antiquity. Shinto itself originated as an animistic religion based on nature worship. "Kami" were seen as inhabiting a wide variety of natural objects from mountains, rivers and streams to rocks, trees and even marshes. This reverence towards the landscape was later systematized by the introduction of Chinese cosmomagical ideas which blended with Shinto ritual to influence to this day the landscape. Site consecration ('muneage'), and sacred directions ("hogaku") form only a part of a partially secularized system of ritualized behaviour, which still manifests itself on a variety of scales. Despite its undeniably superstitious aspects this system of beliefs and practices, helps retain the historical continuity that is still evident in some Japanese cities. The ubiquitous "jizo"—miniature edifices devoted to the guardian deity of children and believed to have a positive impact on businesses in their area—the numerous rooftop shrines, found on top of numerous trading companies, Department store and theatres, as well as the intricate system of geomantic rules governing the design and building of individual homes, are all age-old practices which have preserved a previous cultural continuity, a sense of the sacred for one's locality. The American city on the other hand, is envisioned as primarily an "information transfer system", an entity which is divorced from the transcendental and constant in man. The city of such planners as Melvin Webber and Richard Meier is a functionalist model in which the spaceman relationship is no longer rooted in historical themes marking the beginning of an age in which space and time are becoming homogenized, totally outside and realm of biological and seasonal rhythms. Underground cities with fixed temperatures and steel structures in which the temperature year-round does not vary, have been translated from planner's drawing boards to actual monstrosities whose complex sociobiological effects we can't yet foresee. Such modernistic visions of the future city have sometimes been characteristic of the plans of several prominent Japanese architects, although many in the architectural and planning professions have tried to create structures or city plans which do justice to certain important cultural themes. In general however the Japanese sensibilities towards space, even if latent or dormant, are a force behind many modern creations. The words of architect Yamamoto Tadashi, quoted here from the 'Japan Architect', may sound totally bizarre to the more pragmatic American planner. Tadashi explains here his design for a folk-history museum: "Another step in the direction of harmony with nature was the use of stone excavated from the site, in the building and in the garden. Stone has slept under ground for long ages and has assumed new life and strength as a result of sudden contact with light and air. Piled in huge masses, it became

nature that has been altered and set in a new position but has not been destroyed". (Yamamoto T., 1974).

Another manifestation of this continuity with the past are the numerous calendrical ceremonials like the highly popular urban festivals. Those deriving from Shinto rites were instituted for the purpose of relating man to nature—to insure good crop yields and freedom from natural disasters or disease. The Buddhist concerns were more metaphysical, encompassing the concepts of family traditions and continuity through ancestor worship. It is true of course that many Japanese today are neutral or skeptical about the supernatural implications of such ceremonials, but their significance is unchanged if they are regarded as a direct means whereby natural rhythms are still felt in urban areas.⁵ The Shinto-derived "Setsubun" for instance, marks the beginning of Spring according to the lunar calendar and draws millions of people to the nation's shrines and temples. The Buddhist 'Bon' festival on the other hand, has grown into a three day holiday in mid-Summer, an occasion for venerating one's ancestors whose visits are believed to return to the household during that period. Other festivals are not necessarily connected to either religion but are merely occasions to venerate a natural event. "Cherry blossom viewing" has evolved into a national passtime culminating in a "Cherry blossom day" during which millions of Japanese pour to designated areas where cherry blossoms can be seen at their best. The nation's press contains detailed information concerning dates of blooming and recommended sites. Likewise, "Tanabata" (bamboo day) and "Tsukimi" (moon-viewing day) provide occasions for a partially secularized form of nature worship, attracting national attention. To complete the picture, year round visitors to shrines and temples (with a marked high during New Year's Day), attract an increasing number of people, having become one of the most popular urban pastimes.

In the U.S., the change of seasons is being evoked by a completely secularized set of associations. The arrival of spring is marked for most urban dwellers not by fluctuations of the natural seasonal cycle, but to events like the opening of the baseball season. In like fashion the opening of Congress every January, new car models in autumn or seasonal variations in fashion have become the means whereby the average American has come to associate the passing of the year.

The lack of such bonds with the past, which act as psychological pressure valves which absorb much of the tension of rapid change, inevitably lead to what Emile Durkheim has called "anomie". As the Japanese still live in a world which has not yet been totally divorced from its cultural dimension and its associated symbolic content, the incidence of "anomie" has been relatively infrequent. In the U.S., in contrast the

lack of such strong bonds which tie man to "place"—what Yi Fu Tuan has termed "topophilia"—has led to a life style of "modern nomads"—people devoid of any sense of responsibility or awe towards their surroundings and merely using, in a totally functional sense, their portion of the environment while having no share in its development. This may very well explain why vandalism and undirected violence have become urban pathologies whose occurrence in the U.S., is reaching crisis proportions.

Conclusion

It is our contention that present day Japanese cities are left, to an increasing degree, at the mercy of the demands of the modern industrial system, at the expense of the more subjective and often more important dimensions of life. The demands of the capitalist system may in the future shape the environment in ways which are incongruent with past traditions and the idiosyncratic and unique elements of different cultures—those delicate threads which provide the element of continuity to man's existence. By drawing frequent parallels between two of the most industrialized nations of the world, Japan and the U.S., with many common problems but radically different traditions and aspirations we have attempted to show the futility or potential harm in applying unquestioningly, common theories and planning methods to their present urban areas; in order that planning may become humanized and responsive to the complex emotional associations which often go beyond rationality and which are intrinsically tied to a people's psychological well being. Without such enlightened planning, the superior claims of aesthetic over economic goals and of the environment over cost, will continue to have a subordinate role in shaping our destiny.

NOTES

1. It is important to remember that the IE is strictly speaking not a blood group but a name group, linked closely at its core by kinship but often including non-kindred as well.
2. Large rural estates enjoying financial and administrative privileges. In view of the absence of a money economy land was an accepted means of compensation.
3. Through this Act it became possible for any individual to own 160 acres of the public domain without payment, provided he lived there for five consecutive years.
4. Municipalities in Japan constitute entire cities, towns or villages and despite the increase in local autonomy, mainly sparked off during the American Occupation, land-use policy is still in the hands of the city or metropolitan planning authorities. It is true however, that American style residential segregation has been on the increase in the nation's largest cities.

REFERENCES

- Tadashi Yamamoto, "How the Final Form Emerged", *The Japan Architect*, JA, 1974, 27—28.
- Yi Fu Tuan, *Topophilia*, Prentice Hall, 1974.
- "The Japan Times", Aug. 24, 1979.
- Ichiro Hori, *Folk Religion in Japan—Continuity and Change*, The University of Chicago Press, 1968.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Άνασταση Στασή, B.Sc. Γεωγραφίας
Δίπλωμα Γεωγραφίας Παν. Λονδίνου,
Μετεκπαιδευθέντος στη Γεωγραφία και Παιδαγωγικά,
Παν. Σαουθάμπτον

Στό άρθρο που ακολουθεί, θα ασχοληθώ με τα σοβαρά προβλήματα που απασχολούν τους καθηγητές της Γεωγραφίας στα Σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης. Έπειδή στα τελευταία χρόνια τα προβλήματα που σχετίζονται με τη διδασκαλία της Γεωγραφίας έχουν αύξηθει θα προσπαθήσω να αναλύσω τα προβλήματα αυτά με την ελπίδα ότι οι υπεύθυνοι του Υπουργείου Παιδείας θα δείξουν περισσότερη κατανόηση και φροντίδα στη δυναμική επιστήμη της Γεωγραφίας. Επίσης θα αναλύσω τους σκοπούς και τα κυριότερα χαρακτηριστικά του Αναλυτικού μας προγράμματος καθώς και τις σύγχρονες τάσεις που διέπουν τη διδασκαλία της Γεωγραφίας στα Σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης.

1. Τι είναι Γεωγραφία

Άρχικά με τον όρισμό της Γεωγραφίας πολλοί Γεωγράφοι έννοούσαν τη μελέτη της επιφάνειας της Γης. Άργότερα όμως προστέθηκαν και τα φυσικοβιολογικά και ανθρώπινα γεγονότα που συνέβαιναν στη γη.

Ο μεγάλος Γεωγράφος της αρχαιότητας Στράβωνας, λέει ότι η Γεωγραφία είναι ή επιστήμη που μελετά (α) όλα τα γεγονότα που συμβαίνουν στην επιφάνεια της γης, φυσικά, βιολογικά, πολιτικά και ιστορικά, (β) τη θέση της Γης στο Σύμπαν καθώς και (γ) τις σχέσεις των ανθρώπων εκεί που κατοικούν.

Ο μεγάλος Γάλλος Γεωγράφος Vidal de la Blache, έχει ορίσει τη Γεωγραφία ως την επιστήμη του τοπίου. Ασφαλώς με τη λέξη τοπίο έννοει το ανθρώπινο και φυσικό τοπίο. Ο Vidal de la Blache θεωρείται ο πατέρας της Γεωγραφίας στη Γαλλία. Ο μεγάλος Βρετανός Γεωγράφος MacKinder που θεωρείται και ο πατέρας της Γεωγραφίας στη Βρετανία, λέει ότι ή Γεωγραφία είναι ή επιστήμη των κατανομών, είναι δηλαδή ή επιστήμη που έρευνά την κατανομή των πραγμάτων πάνω στην επιφάνεια της γης. Οι Wooldridge και W. G. East στο μνημειώδες βιβλίο τους, «The spirit and purpose of Geography», αναφέρουν ότι ή Γεωγραφία ασχολείται με τη γη και τον άνθρωπο. Με τον όρο «γη» έννοούν την εύρεια έννοια της λέξης που περιλαμβάνει τη ξηρά, τις θάλασσες και τον άερα. Σε άλλη παράγραφο τονίζουν ότι το σπουδαιότερο μέρος της Γεωγρα-

φίας είναι τὸ ἀνθρώπινο μέρος. Προσωπικὰ πιστεύω, πὼς ἡ Γεωγραφία εἶναι ἡ ἐπιστῆμη ποὺ ἐρευνᾷ, ἀνακαλύπτει, αἰτιολογεῖ καὶ προβλέπει τὴν ἀλληλοεξάρτηση ποὺ ὑπάρχει στὸ χῶρο (α) Μεταξὺ τῶν στοιχείων τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος (π.χ. μεταξὺ κλίματος, ἐδάφους, βλάστησης), (β) Μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, τονίζοντας ἰδιαίτερα τὸ ρόλο τοῦ ἀνθρώπου.

2 Σκοπὸς τῆς Γεωγραφίας

I. Καλλιιεργεῖται ἡ πατριδογνωσία. Ἡ Γεωγραφία εἶναι μιὰ πολυσύνθετη ἐπιστῆμη ποὺ μελετᾷ ταυτόχρονα τὸ ἀνθρώπινο καὶ φυσικὸ περιβάλλον. Μὲ τὴ Γεωγραφία μαθαίνει κανένας γιὰ τὸ περιβάλλον του καὶ τὴ χώρα του. "Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Κύπρο, ποὺ εὐκολα μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθεῖ ὁ τοπικισμὸς ἔχουμε περισσότερη ἀνάγκη τῆς γεωγραφικῆς μόρφωσης. Ἐφ' ὅσον ἡ Γεωγραφία τοῦ ἀναπτύσσει τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ Γεωγραφία παρασκευάζει τὸ παιδί νὰ γίνῃ καλὸς πολίτης τῆς πατρίδας του, ἀφοῦ τοῦ παρέχει πληροφορίες γιὰ τὴ φυσικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασι τῆς πατρίδας του.

II. Ἐνισχύεται ἡ διεθνής κατανόησις. Ἡ Γεωγραφία, ὅπως γνωρίζουμε, εἶναι ἡ ἐπιστῆμη ποὺ καλλιεργεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἀμοιβαίας κατανόησις καὶ συνεργασίας μεταξὺ τῶν λαῶν. Μᾶς βοηθεῖ νὰ καταλάβουμε καλύτερα τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα ἄλλων χωρῶν καὶ νὰ δεῖξουμε συμπάθεια καὶ ἀγάπη σ' αὐτοὺς τοὺς λαοὺς. Ὁ Scarfe, συν-εργάτης τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ, γράφοντας γιὰ τὴ Γεωγραφία ὑποστηρίζει τὴν ἀνάγκη νὰ βλέπεται ἡ Γεωγραφία στὰ σχολεῖα μὲ τὸ ὀρθὸ περιεχόμενό της, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσιφορὰ της στὴν Παιδεία καὶ κυρίως γιὰ τὸ ρόλο της στὴν ἀνάπτυξη τῆς διεθνοῦς ἀλληλοκατανόησις. Χωρὶς ἀμφισβόλια, ἡ Γεωγραφία εἶναι ἡ ἐπιστῆμη μὲ διεθνιστικὸ χαρακτῆρα μεγάλης σημασίας γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση, κατανόησι καὶ συμφιλίωσι τῶν ἀνθρώπων. Σωστὰ ὁ Fairgrieve εἶπε: «Σκοπὸς τῆς Γεωγραφίας—εἶναι νὰ προετοιμᾷσει τοὺς πολίτες τοῦ μέλλοντος νὰ φαντάζονται ὀρθὰ τίς συνθήκες σ' ὀλόκληρη τὴν παγκόσμια σκηνή καὶ νὰ τοὺς βοηθήσει νὰ σκέφτονται λο-λογικὰ γιὰ τὰ πολιτιστικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τοῦ γύρω κόσμου».

III. Βοηθεῖ στὴ διάγνωσι τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ ἐπιστῆμη τῆς Γεωγραφίας βοηθεῖ νὰ ἀντιληφτοῦμε καλύτερα πὼς ὁ ἀνθρώπος καὶ τὸ περιβάλλον του ἀποτελοῦν μιὰ ἐνότητα ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴ συνάρτησι τῶν δυὸ καὶ τὴν ἐπίδρασι τοῦ ἐνὸς πᾶνω στὸ ἄλλο. «Τὸ περιβάλλον εἶναι τὸ ἐργαστήρι τοῦ Γεωγράφου», τονίζει σὲ μιὰ ἐκθεσὴ του τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης. Ἡ περιγραφὴ, ἡ διερεύνησι καὶ ἡ ἐξήγησι τῶν διαφόρων μορφωμάτων τοῦ τοπίου, εἶναι ἔργον τοῦ γεωγράφου. Ἀεὶζει νὰ τονίσω ἐδῶ ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ εἰσαχθοῦν στὰ Σχο-

λεΐα μας οι μελέτες του Περιβάλλοντος (Environmental Studies) καθώς και οι υπαίθριες μελέτες (Fieldwork)»

IV. Έμπλουτίζει τη γνώση και ικανοποιεί την περιέργεια. Η Γεωγραφία προσφέρει γνώσεις που επιτρέπουν την καλύτερη κατανόηση άλλων μαθημάτων. Με τις γεωγραφικές γνώσεις βοηθούνται οι μελετητές να διαβάζουν και να κατανοούν καλύτερα τις έφημερίδες, τα περιοδικά και τα βιβλία. Αυτός ο ώφελιμιστικός σκοπός είναι μεγάλης σημασίας στον άνθρωπο. Παντού, σήμερα, με τον Τύπο και με την Τηλεόραση, ενήλικοι και παιδιά άκουνε να μιλούν για γεγονότα που διαδραματίζονται στις τέσσερις γωνιές του κόσμου. Για την κατανόησή τους απαιτούνται γεωγραφικές γνώσεις. Ποιός στην εποχή μας δεν ενδιαφέρεται να μάθει για τη Μέση Ανατολή, Κίνα, ΗΠΑ, Ρωσία, Περσία, Αφγανιστάν, Σαλβαντόρ, Ζιμπάμπουε κ.ά.

3. Προβλήματα που αντιμετωπίζουμε στη διδασκαλία της Γεωγραφίας.

Πολλά είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε στη διδασκαλία της Γεωγραφίας. Μέχρι το 1970 το μάθημα ήταν δίωρο. Δυστυχώς το 1971 με αυθαίρετο τρόπο η Γεωγραφία δέκτηκε το μεγαλύτερο της πλήγμα. Το μάθημα έγινε μονώροα. Ποιός έβγαλε αυτή τη διαταγή μόνο οι υπεύθυνοι του Υπουργείου Παιδείας γνωρίζουν. Μπορείτε όλοι να φανταστείτε πόσο λίγα μπορούμε να πετύχουμε μέσα σε μιὰ περίοδο. ΑΞΙΖΕΙ να υπογραμμίσω εδώ ότι είμαστε η μόνα χώρα της Ευρώπης όπου η Γεωγραφία είναι μονόωρο μάθημα στα Σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης. Παρά τις πολλές προσπάθειες του Γ.Ο.Κ. διορίστηκαν μόνο τέσσερις Καθηγητές Γεωγραφίας στα τελευταία 10 χρόνια. ΑΞΙΖΕΙ επίσης να ειπωθεί ότι ο Πρόεδρος του Γ.Ο.Κ. πολλές φορές σχολίασε και άρθρογράφησε για την οίκτρα θέση της Γεωγραφίας αλλά μάταια. Το σύνολο των Καθηγητών Γεωγραφίας σήμερα στα Σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης δεν υπερβαίνει τους 10. Στα ΛΕΜ που ιδρύθηκαν με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση η Γεωγραφία δεν έχει περιληφθεί στα μαθήματα επιλογής. Παρά τις προσπάθειες όλων μας καμιά πρόοδος δεν επιτεύχθηκε προς την κατεύθυνση αυτή και η Γεωγραφία συνεχίζει νάναι παραμελημένη και να κατέχει την τελευταία θέση στο αναλυτικό πρόγραμμα. Απόδειξη είναι ότι η Κύπρος ανάμεσα στις χώρες της Ευρώπης διαθέτει τις λιγότερες ώρες για τη διδασκαλία της Γεωγραφίας στα Σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης. Δεν είναι διαπίστωση δική μας, αλλά και ξένων έμπειρογνωμόνων που επισκέφτηκαν την Κύπρο, μεταξύ των οποίων οι κ.κ. Storm, Morris και Brain. Αντίθετα με ότι συμβαίνει στην Κύπρο, σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες η Γεωγραφία περιλαμβάνεται ανάμεσα στα κύρια μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος των Σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης. Αρκεί να αναφέρω

ὅτι ἀκόμα καὶ στὴν Τουρκία ἡ Γεωγραφία κατέχει πρωτεύουσα θέση σ' ὅλες τὶς βαθμίδες τῆς Ἐκπαίδευσης. Στὴν Ἑλλάδα ἡ καθυστέρηση ὅμως τῆς Γεωγραφίας ξεπερνάει κάθε ὄριο. Σύμφωνα μὲ τὸν κ. Στυλιανὸ Πουλόπουλο, καθηγητὴ τῆς Οἰκονομικῆς Γεωγραφίας στὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ἡ «θέση πού κατέχει ἡ Γεωγραφία καὶ οἱ γεωγραφικὲς σπουδὲς στὴν Παιδεία ὅλης τῆς χώρας εἶναι παραπάνω ἀπὸ δεινὴ».

4. Τὰ κυριότερα μειονεκτήματα τῶν Ἀναλυτικῶν Προγραμμάτων Γεωγραφίας στὴν Κύπρο

(α) Δὲν ὑπάρχει συνέχεια καὶ συνέπεια στὴν ἔκταση, διαβάθμισή καὶ ἐπίπεδο τῆς ὕλης τῆς Γεωγραφίας μεταξὺ τοῦ Ἀναλυτικοῦ τῶν Δημοτικῶν καὶ τῶν Γυμνασίων. Ἔτσι βλέπουμε τὸ ἐξῆς ἀντιπαιδαγωγικὸ καὶ ἄτοπο στὴν Κύπρο. Ἡ ἴδια ὕλη περίπου πού διδάσκεται στὰ Δημοτικά νὰ διδάσκεται καὶ στὰ Γυμνάσια.

(β) Τόσο στὸ Ἀναλυτικὸ τοῦ Δημοτικοῦ ὅσο καὶ στὸ Ἀναλυτικὸ τοῦ Γυμνασίου δὲν ὑπάρχει ἐκλεκτικὴ προσιέγγιση τῆς ὕλης.

(γ) Δὲ διδάσκεται ἡ Γεωγραφία τῆς Κύπρου στὰ Γυμνάσια σὲ χρόνο καὶ ἔκταση πού ἐπιβάλλεται νὰ διδάσκεται. Μόνο ἔτσι τὰ παιδιά θὰ κατανοήσουν καὶ ἀγαπήσουν τὴν ἰδιαίτερή τους πατρίδα. Φέτος ἔχει εἰσαχθεῖ ἡ Γεωγραφία τῆς Κύπρου στὴ Γ' τάξη.

(δ) Δὲν ἐπιδιώκουμε τὴ μελέτη τοῦ Περιβάλλοντος (Environmental studies) καὶ οὔτε ἀσχολούμαστε μὲ Ὑπαίθριες μελέτες (Fieldwork) στὰ Γυμνάσια γιατί τὸ μονόωρο τοῦ μαθήματος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει τέτοιες μελέτες καὶ ἔρευνες.

5. Νέοι προσανατολισμοὶ στὴ Γεωγραφία

Ἡ Γεωγραφία δὲν εἶναι μᾶθημα στατικό. Οἱ πρόοδοι τῆς ἐπιστήμης, τὸ πνεῦμα σ' ὅλο τὸν κόσμο ρεῦμα ἐλευθερίας τῶν ὑποδοῦλων λαῶν, οἱ συνεχεῖς ἐπιδράσεις τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὸ περιβάλλον του, ἀνατρέπουν κάθε τι τὸ προηγούμενο. Ἐδῶ στὴν Κύπρο τὰ τελευταῖα χρόνια συνέβηκαν πολλὲς ἐξελίξεις πού σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὴ Γεωγραφία. Ἡ Τουρκικὴ εἰσβολὴ ἐπηρέασε πολὺ τὴ Γεωγραφία τοῦ νησιοῦ μας. Ὁ βασικότερος στόχος στὴ διδασκαλία τῆς Νέας Γεωγραφίας εἶναι ἡ καλύτερη ἐμβάθυνση στὴ δομὴ καὶ τὴν ὀργάνωση τοῦ χώρου. Γι' αὐτὸ στόχος τοῦ μαθήματος πρέπει νὰναι ἡ καθοδήγηση τῶν παιδιῶν ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ἐμβαθύνουν στὰ διάφορα προβλήματα πού ἀφοροῦν τὸ γεωγραφικὸ χῶρο. Οἱ μαθητὲς μας πρέπει νὰναι σὲ θέση νὰ ἐκτιμῶν τὴν τεράστια ἀλλαγὴ στὴν ὅλη δομὴ καὶ μορφολογία τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου

καί ιδιαίτερα τῷ ἀστικοῦ, γιά νά ἐκτιμοῦν τήν τεράστια συμβολή τῶν διαφόρων τεχνολογικῶν καινοτομιῶν στοὺς πλείστους τομεῖς τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος. Τὸ «γιατί» ἀντικαθίσταται μὲ τὸ «πῶς». Καί προχωρῶ νά πῶ ὅτι ἡ ἔννοια τῆς «περιοχῆς» ἀντικαθίσταται μὲ τήν ἔννοια τοῦ «προτύπου» στῆ σύγχρονη Γεωγραφία. Εἶναι ἀντιληπτό λοιπὸν πῶς ἡ νέα προσέγγιση ξεφεύγει ἀπὸ τὰ προηγούμενα πλαίσια, ὅπως αὐτὰ εἶχαν χαραχθεῖ ἀπὸ τοὺς Γάλλους καί Ἄγγλους γεωγράφους πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὸ συσχετισμὸ ἀνθρώπου - περιβάλλοντος στὰ πλαίσια μιᾶς «περιοχῆς» ἢ «περιφέρειας». Γι' αὐτὸ ἡ νέα τάση στῆ Γεωγραφία εἶναι ἄμεσα συνδεδεμένη μὲ τήν προσπάθεια γιά ὀργάνωση, κοινωνικὴ ἀνοικοδόμηση καί ἐπίλυση σοβαρῶν οἰκονομικῶν καί κοινωνικῶν προβλημάτων.

6. Εἰσηγήσεις

(α) Νά χωριστεῖ ἡ ὕλη τῆς Γεωγραφίας τοῦ Δημοτικοῦ ἀπὸ τήν ὕλη τῆς Γεωγραφίας τοῦ Γυμνασίου. Οἱ στόχοι τῆς Γεωγραφίας στὰ Δημοτικά εἶναι καί πρέπει νά ναι διαφορετικοί ἀπὸ τοὺς στόχους τοῦ μαθήματος στὰ Γυμνάσια. Εἶναι ἐντελῶς λανθασμένη ἡ σημερινή κατάσταση πού ἐπικρατεῖ στὰ Σχολεῖα μας ὅπου ἡ ἴδια ὕλη διδάσκεται στὴν Ε' καί Στ' Δημοτικοῦ καί στὴν Α' καί Β' Γυμνασίων. Δέν ὑπάρχει συνέχεια καί συνέπεια στὴν ἔκταση, διαβάθμιση καί ἐπίπεδο τῆς ὕλης τῆς Γεωγραφίας μεταξὺ τοῦ Ἀναλυτικοῦ τῶν Δημοτικῶν καί τῶν Γυμνασίων. Στὰ Δημοτικά, ἡ εἰσαγωγή στῆ Γεωγραφία πρέπει νά γίνεται μὲ τὴ μελέτη τοῦ περιβάλλοντος τοῦ μαθητῆ (Ἀστικοῦ ἢ Ἀγροτικοῦ). Μετὰ νά ἐπεκτείνεται ἡ προσέγγιση αὐτὴ καί νά καλύπτει ὅλη τὴν Κύπρο. Ἀργότερα, ἡ Γεωγραφία προσφέρεται σὲ μεγάλες ἐνότητες καί ὅπου εἶναι δυνατό νά ἐφαρμόζεται ἡ διαθεματικὴ προσέγγιση στοῦ μαθήματος.

(β) Νά αὐξηθοῦν οἱ ὥρες διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγραφίας τουλάχιστο σὲ δυὸ ὥρες τὴν ἐβδομάδα. Ἐπιβάλλεται ὅπως ἡ Γεωγραφία διδάσκεται καί στίς ἀνώτερες τάξεις τῶν Σχολῶν Μέσης Ἐκπαίδευσης.

(γ) Ἐπιβάλλεται ὅπως ἡ Γεωγραφία τῆς Κύπρου διδάσκεται στὰ Γυμνάσια σὲ χρόνα περισσότερης διάρκειας. Μόνο ἔτσι οἱ μαθητὲς μας θὰ ἀντιληφτοῦν τὰ κοινωνικά, οἰκονομικά καί ἄλλα σύγχρονα θέματα πού ἀντιμετωπίζει ὁ τόπος μας, τὸ νησί μας. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ ἀγαπήσουν περισσότερο τὴν πατρίδα τους ἀλλὰ καί θὰ κατανοήσουν πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τὴν Κύπρο μας.

(δ) Νά τροποποιηθεῖ τὸ ἰσχύον Ἀναλυτικὸ Πρόγραμμα τῶν Σχολῶν Μέσης Παιδείας καί νά ἐκσυγχρονιστεῖ σύμφωνα μὲ τίς νέες τάσεις καί ἀντιλήψεις τῆς ἐπιστήμης τῆς Γεωγραφίας.

(ε) 'Επιβάλλεται νὰ ἐφαρμοσθεῖ ὁ θεσμὸς τοῦ Συντονιστῆ Γεωγραφίας σὲ κάθε πόλη. Μαζὶ μὲ τὸ Σύμβουλο Γεωγραφίας καὶ τὴν 'Επιθεώρηση θὰ ἀποτελοῦν τοὺς φορεῖς προγραμματισμοῦ καὶ βελτίωσης τοῦ θέματος τῆς Γεωγραφίας. Αὐτὲς οἱ θέσεις πρέπει νὰ εἶναι καὶ θέσεις προαγωγῆς. 'Εδῶ πρέπει νὰ βάλουμε καὶ τὰ μέλη τῆς 'Επιτροπῆς Μελέτης καὶ 'Ανάπτυξης τῶν Προγραμμάτων.

(στ) Νὰ καταρτιστοῦν ξεχωριστὰ σχέδια ὑπηρεσίας γιὰ τὴ Γεωγραφία γιατί εἶναι ἀδιανόητο ἢ πολυσύνθετη ἐπιστῆμη τῆς Γεωγραφίας νὰ ὑπάγεται στὸν κλάδο τῶν Φυσικῶν 'Επιστημῶν. Σὲ καμιά χώρα τῆς Εὐρώπης (ἐκτὸς τῆς 'Ελλάδας) ἡ Γεωγραφία ὑπάγεται στὴ Φυσική, ἀλλὰ ἀντίθετα ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητο θέμα. Στὶς χώρες ποὺ ἐφαρμόζεται ἡ διαθεματικὴ προσέγγιση τῆς ὕλης, ἡ Γεωγραφία διδάσκεται μαζὶ μὲ τὶς Κοινωνικὲς 'Επιστῆμες (Social Studies) καὶ ὄχι μὲ τὴ Φυσική.

Τελειώνοντας, ἐπαναλαμβάνω πῶς μοναδικὸς σκοπὸς τοῦ ἄρθρου μου εἶναι νὰ ταραξῶ τὰ λιμνάζοντα νερά γύρω ἀπὸ τὴ διδασκαλία τῆς Γεωγραφίας ἔτσι ποὺ ὁ 'Υπουργὸς Παιδείας μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ὑπεύθυνους τοῦ 'Υπουργείου βροῦν λύσεις στὰ πολλὰ προβλήματα ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦν. Μόνο ἔτσι ἡ Γεωγραφία θὰ πάρει τὴ θέση ποὺ τῆς ἀρμόζει στὰ Σχολεῖα Μέσης 'Εκπαίδευσης. 'Εμεῖς δηλώνουμε κατηγορηματικὰ ὅτι εἴμαστε στὴ διάθεση τῶν ὑπευθύνων γιὰ νὰ ἐργαστοῦμε πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση.

ENERGY USE AND CONSERVATION IN THE WORLD

Panos Ioannides, B.Sc.

N. Sciences (Athens), B.Sc. (Hons)

M.Sc. Geography (N. Zealand)

Introduction

About two million years ago, according to recent discoveries, the ancestors of modern man had began to walk upright and to use primitive tools. From that time to the present, this species has distinguished itself by its investiveness in the progressive control of an even-larger traction of the available energy supply. First, by means of tools and weapons, the invention of clothing, the control of fire, the domestication of plants and animals, the use of animal power, this control was principally ecological in character. Next followed the manipulation of the inorganic world, including the smelting of metals and the primitive uses of power of wind and water. Such a state of development was sufficient for the requirements of all premodern civilizations.

A higher-level industrialized civilization did not become possible until a larger and more concentrated source of energy and power became available. This occurred when the huge supply of energy stored in the fossil fuels was first tapped by themining of coal, which began as a continuous enterprise about nine centuries ago near Newcastle in northern England. Exploitation of the second major fossil-fuel supply, petroleum, began in 1957 in Rumania. The tapping of an even larger supply of stored energy, that of the atomic nucleus, was first achieved in a controlled manner in 1942 and now the production of nuclear power from plants is in its early stages of development.

Energy uses

Energy can provide for a wide range of personal needs and wants. In the form of food, it is essential to life. Beyond food some of the most significant personal uses in terms of energy requirements include cooking, comfort heat, illumination, personal transportation, hot water, refrigeration, entertainment, and comfort cooling. These uses extend far beyond supplying the bare essentials for life, and they provide increasingly for comfort and convenience. Industry and agriculture utilize energy for process heat, for electrochemistry, and for work in fields, factories, and mines. The largest energy user is the manufacturing industry followed by the transportation, residential and commercial energy users. The auto-

mobile is responsible for almost half of the world's oil consumption and a corresponding part of its air pollution.

Not many people realize the extent of our dependence on energy. George Orwell in his book 'The road to Wigan Pier' describing the working condition of English miners in the 1930's he evidently was led to reflect on the significance of coal: Our civilization... is founded on coal more completely than one realizes until one stops and think about it. The machines that keep us alive, and the machines that make the machines are all directly or indirectly dependent upon coal... Practically everything we do, from eating an ice to crossing the Atlantic, and from baking a loaf to writing a novel, involves the use of coal, directly or indirectly. For all the arts of peace coal is needed. If war breaks out it is needed all the more. In time of revolution the miner must go on working or the revolution must stop, for revolution as much as reaction needs coal... To wame Orwell's statement entirely accurate we should speak of our dependence on energy for it is true that energy makes the industrial society possible.

The sources of energy

A number of different sources have provided significant energy inputs to the world at one time or another. In approximate order of their historic development, they can be classified under the headings of solar energy, fossil fuels, geothermal power and nuclear fuels:

Solar energy: Conversion via

- Fuel wood
- Work animal feed
- Direct wind power
- Direct water power
- Hydroelectricity

Fossil fuels: Combustion of

- Coal
- Petroleum
- Natural gas

Geothermal power

Nuclear fuels: fission of

- Uranium
- Thorium

Solar energy is dilute, but large in magnitude and unlimited in time. Fossil fuels are concentrated and cheap but are exhaustible and can become exhausted after several centuries. Geothermal power is obtained in areas where water has been heated to high temperatures at shallow depths by hot igneous or volcanic rocks that have risen to near the earth's surface. The total installed geothermal power capacity at present is approximately 1,500 megawatts. Nuclear fuels are able to utilize the common isotopes of uranium and thorium.

Non industrialized societies still are heavily dependent on the traditional energy sources of antiquity—local solar energy that is made available through the agencies of food, work animal feed, fuel wood, agricultural wastes, wind power and direct waterpower. Per capita consumption of energy is very small, only a few times the food energy required to sustain life. In contrast for the industrialized societies the years of significance for fuel wood, work animal feed, direct wind power and direct water power have passed; and the years of significance for nuclear fuels are just beginning. The energy sources of current significance hydroelectricity and fossil fuels. Per capita consumption of energy is as much as a hundred times that contained in food.

In 1970, 84 per cent of the energy consumed by the world came from fossil fuels—30% from coal, 36% from petroleum, and 18% from natural gas—6 percent from the fuel equivalent to hydroelectric power, and 10 percent from traditional sources (wood, waste, feed). During the same year in U.S.A. 94 percent of the energy consumed came from fossil fuels, 4 percent from fuel equivalent of hydroelectric power, and 2 percent from various minor sources including nuclear fuels.

Protected energy consumption

Between now and the year 2000 the United States will consume more energy than it has in its entire history: in that year the annual U.S. demand for energy is expected to be double what it is now. Today the United States, with 6 percent of the world's population uses 35 percent of the world's energy. Its per capita increase in energy consumption is now about one percent per year, while, starting from a much lower base, the world's average is increasing at a rate of 1.3 percent.

Because of the much faster population growth in some parts of the world, just to keep pace with that growth the world-wide energy supply will have to triple than to double by the year 2000. The problem in many developing countries is not only the very low and nearly static per capita energy consumption but also the 'non-commercial' sources (mostly fire-

wood) from which much of the energy is derived. The use of wood as a fuel and the ensuing deforestation has already had the most deleterious consequences in India and in large areas of Africa. It is clear that there is little possibility of increasing the consumption of these non-commercial fuels in many parts of the world. The projected increases in energy consumption would therefore have to come disproportionately from the commercial sector.

Energy reserves and resources

In attempting to determine the adequacy or inadequacy of the world's energy resources, the first step is to make as good an estimate as possible of the available flux of solar energy and of the fossil fuels, nuclear fuels and geothermal heat reservoirs in the ground.

The flux of solar energy is easiest to estimate, because it comes down from the sky and has been fairly well measured. Though it has not been used yet for energy supply it is an inexhaustible possible source of supply of energy. Hydropower, as a special aspect of solar energy, is equally easy to estimate. If all potentially developable falling water were turned to hydroelectricity they could be able to provide the world with annual energy supply of 9C. (1C=the heat generated by burning 400 million tons of coal).

The subterranean energy resources present more difficult problems, because they are usually hidden from direct view until reached by drilling. The minerals that have been developed for profitable production are called reserves. Known undeveloped deposits are often called 'submarginal' because they cannot be developed to produce minerals at a profit with today's technology, today's costs, and today's prices. Yet as technology improves and as the economy of scale reduces costs, submarginal deposits tend progressively to be developed and are transformed to reserves. In addition to reserves and known submarginal deposits there are additional deposits not yet discovered; and there is substantial world wide activity devoted to discovering them. The quantities of undiscovered resources clearly are the most difficult to determine, but geological and geothermal experts have learned to make respectable estimates.

The United States scientist M. King Hubbert predicts that the world's reserves of oil will be exhausted by 2100, the coal reserves by 2500, and those of natural gas by 2015 (table 1). It does not appear, however, that King Hubbert has taken into account any limitations other than those of discovery and extraction—such as a political decision by one country

not to export its resources to another, or environmental restrictions on the use of a fuel.

The energy resources, however, in contrary to the existing reserves, can supply the world with energy for much longer time. Thus estimates for the U.S.A. show that fossil fuel reserves alone are adequate for 50 years while fossil fuel reserves and resources alone are adequate for 500 years and nuclear resources for a million years, provided, of course, that these resources can be utilized within the bounds of environmental acceptability.

Table 1: Forecast for the duration of world energy resources.

World Reserves 1971	Year reserves will be exhausted
COAL 6,641,200 million metric tons	2500 A.D.
PETROLEUM 76,200 million metric tons	2100 A.D.
NATURAL GAS 49,900,000 million cubic metres	2015 A.D.
URANIUM 761,400 metric tons	Exhausted between 1980 and the end of the century, but this would be dramatically extended with the introduction of fast breeder reactors. With nuclear fusion using deuterium supplies would be virtually unlimited.
HYDROELECTRIC	Potential ust relatively limited, but as a resource hydropower is inexhaustible.

Energy crisis

Recent world events have focussed attention on the grave energy crisis facing the world. With total energy demand growing at a rate of about five percent per year and with conventional energy resources ra-

pidly dwindling, the problem is urgent with serious implications not only for the developed but also for the developing countries. Our only hope is to work on both elements of energy problems—supply and demand. We must increase the supply by using new energy sources with the less impact on our environment, and reduce, at least, the rate of increase of the demand by conserving energy.

1. *Energy Conservation*

Energy conservation must be the keystone of any energy program, and the only prescription for at least partial immediate relief. Energy conservation by itself hardly can be expected to close the energy gap, but it will reduce the magnitude of the problem. It can be achieved through promotion and development of improved, more efficient energy-conservation schemes and more efficient energy utilization. Energy conservation addresses a host of attractive objectives: it signifies the reduction or elimination of waste; it would stretch out finite natural resources; it would minimize environmental damage; for numerous countries it would aid the balance of payments and blunt the insecurity of foreign dependence.

Among the measures that are taken by various countries for energy conservation are the following: building of new housing units within walking distance of the city's business centre; using the more energy-conserving bus instead of private cars; imposing limitations on residential transportation or other uses; insulating existing homes; producing more economic cars.

However, our overdependence on oil and natural gas will be solved with the development and universal adoption of a suitable electric battery-powered vehicle which could actually represent a net saving in overall energy use.

2. *Alternative energy*

Even when an energy conservation program is in place, the world must more fully explore its alternative energy production options. The following approach can be followed:

A. *Development of existing sources of energy*

(a) *Fossil fuels*

Steps must be taken to discover and develop more fully coal, oil, and natural gas resources.

(b) Water power

Whenever possible, utilization of hydroelectric resources should be stepped up. The potential water power of the world has been estimated at about one third of the present world rate of energy consumption. However only 8.5 percent of this water power is developed.

B. New sources for partial solution to the energy crisis

(a) Shale oil

Some decision about oil shale must be made. Oil shale is a very large and very special type of energy resource available in huge quantities in the world. However, it cannot be used with the present technology without significant environmental degradation. All indications point out to costly, frustrating delays in the utilization of this source.

(b) Tidal energy

Tidal energy represents a potential resource of power which, if continuously exploited, could produce only one percent of the world energy consumption of 1970. This energy will be derived from the kinetic and gravitational potential energy of the earth-moon-sun system.

(c) Windpower

Windpower is the sun's contribution by way of the atmospheric and oceanic convection mode. Significant quantities of electricity could be generated by windpower. The windpower resource is renewable, and there would be no thermal pollution, no radioactivity of any kind, no air pollution, no fear of catastrophic accident, if it were to be used.

C. Advanced sources of energy

As we look ahead toward the end of the century we should begin to search for additional advanced energy options for essentially inexhaustible, pollution-free and low-cost energy sources. Basically, three options can be grouped together in the so-called 'advanced' category: the nuclear power, geothermal energy and direct solar energy.

(a) Nuclear power

A major source of industrial power is that of atomic nuclei. Power

may be obtained by two contrasting types of nuclear reactions: the fissioning of heavy atomic isotopes, initially uranium-253; and the fusing of the isotopes of hydrogen into heavier helium. Thermo-nuclear fusion process—the process of the hydrogen bomb—involves a number of scientific phenomena that have hardly been seriously studied and remains thus a possibility with a highly uncertain outcome. Thus fission seems to be the only available nuclear process for major energy production.

Nuclear fuels are practically inexhaustible, particularly if breeder reactors are able to utilize the common isotopes of uranium and thorium. The energy released by the fissioning of a gram of uranium-235 is equivalent to the heat of combustion of 2.7 metric tons of coal or 13.4 barrels of crude oil. There is no question that nuclear power is an advanced technical development for the energy prospects of mankind. However the environmental consequences of large-scale nuclear power production could be serious if we do not implement the necessary measures to reduce the risks associated with it to an acceptable, and indeed very low level.

(b) *Geothermal energy*

The stored thermal energy in the world's major geothermal areas would, if exploited, provide energy equal to the amount consumed in the U.S.A. in the year 1970.

(c) *Direct Solar power*

Promising, but as yet technically unsolved, is the development of a continuous supply of energy from the sun. The enormous magnitude of the solar radiation that reaches the land surface of the earth is much greater than any of the foreseeable needs. The sun's contribution to the earth's energy income is 5,000 times more than that of the other sources combined. The total power flux into the earth's surface environment is almost entirely due to solar radiation (99.98 percent). Solar energy when used directly as heat, in such applications as water and house heating and water distillation is, in some regions of the world, already competitive with fuel and electricity.

Energy, man and environment

It must be recognized that there is no form of energy which may be used without some environmental impact. Energy is the prime mover of technology and the indispensable driving force of industrial society. No

means, however, of supplying energy is without liabilities, and no form of its consumption is without consequence to the ecosystems that support us.

(a) *Air pollution*

Air pollution arises chiefly from the combustion of fossil fuels. The combustion varies with the type of fuel used, the method and efficiency of combustion, and the techniques of emission control applied. Nevertheless there are five classes of pollutants released whenever fossil fuels are consumed. They are oxides of sulfur, oxides of nitrogen, particles, hydrocarbons, and carbon monoxide. The effects of these pollutants can be summarized as follows: damages to man's health; damages to vegetation and wildlife; damages to materials and property values; climatic changes.

Automobile as a major source of air pollution releases the greater amount of carbon monoxide, nitrogen monoxide and hydrocarbon while power plants are responsible for the increasing amount of sulfur oxides. The annual toll of air pollution on health, vegetation and property values in U.S.A. has been estimated at more than 16 billion dollars annually—over 80 dollars for each person.

It should also be noted that coal mining has a particular ugly effect on the environment.

(b) *Thermal wastes*

It is predicted that total thermal electric production, both nuclear and fossil fuel, in U.S.A. will amount to 2,000 billion kilowatts per hour by 1980. Such production will require one-sixth of the total amount of available fresh water for cooling the steam-electric power-producing plants. Temperature, however, affects nearly every physical property of concern in water quality management, including density, vapor pressure, viscosity and gas diffusion. Heat causes changes in metabolism, respiration, behavior, distribution, migration, feeding rate, growth and reproduction as well as in parasites and diseases in fishes.

(b) *Nuclear power plants the clear and present danger*

At one time, the world was led to believe that the peaceful use of the atom was indeed the answer to our need for clean power sources. Recently, however, a great deal of information has brought startling awareness of the real and potential hazards, that have ac-

panied the proliferation of nuclear power. Here it is not primarily a problem of air pollution by effluent particles, as in the case of burning of fossil fuels, but of the safe disposal of the radioactive fission products, the risk of highly disastrous accidents in the operation of reactors, and the thermal pollution caused by the massive cooling of the nuclear power plant.

There is no large disagreement about the biological harmfulness of radiation especially in causing both the cancer and genetic defects. There is also no disagreement about the quantities of radioactive poison produced by so-called 'clean' nuclear plants. In one year, one large plant produces as much long-lived radioactivity as the explosion of about 1,000 Hiroshima bombs plus 600 pounds of plutonium. A single pound of plutonium, escaping into the environment and inhaled eventually by humans, could cause several billion cases of lung cancer. The Atomic Energy Commission of America plans to license about 1,000 large nuclear power plants in the next 30 years which would produce the radioactive equivalent of 1,000,000 Hiroshima bombs every year plus 600,000 pounds of plutonium.

Nuclear energy can become the inexhaustible and safe energy source of mankind under certain circumstances. Fission energy is safe only if a number of people in key positions follow all their instructions, if there is no sabotage and no revolution or war. The enormous quantities of extremely dangerous material must not get into the hands of ignorant people.

Conclusions

The energy problem took a long time to come and it will take a long time in going. We face difficult choices in the years to come, choices that will cut to the fabric of our way of life. To make these choices wisely, and take the actions that will be necessary to implement them we need not only a sense of determination, but also a realistic energy policy. Prerequisite to this is a public understanding of the energy dilemma and conflicting choices. Our conflicting choices include those between the goals of abundant energy and environmental quality, and these conflicts will have to be reconciled as best they can with regard to the total social welfare.

REFERENCES:

1. Perspectives on energy, by Lon C. Ruedisill and Morris W. Firebaugh, 1975.
2. Energy crises in perspective, by John C. Fisher.
3. "Courier", January 1974 (periodical), New Zealand.
4. "Economic Impact", number 19, 1977/73 (periodical), New Zealand.
5. Energy, Economic Growth and Environment, by Sam H. Schurr, Washington, 1971.
6. Energy: Needs and Resources, by Peter Odell.

ABSTRACT

The man depends to a considerable extent on energy for the supply of the essentials for his life. Energy makes life comfortable and most enjoyable. It is also the prime mover of technology and the indispensable force of industrial society. The rapid exploitation, however, of energy resources in recent years has created a grave energy crisis. Our only hope is to increase the supply of energy by using new sources e.g. wind power, solar energy, and to conserve energy.

It is also recognised by most scientists that every form of energy has some degree of environmental impact and its consumption has its consequences to the ecosystems that support us. Our aim must, therefore, be to reconcile the conflict between the goal of abundant energy and environmental quality with regard to the total social welfare.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΝΕΑ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ Γ.Ο.Κ.
κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΑΡΓΥΡΙΔΗ ΣΤΗΝ ΤΕΛΕΤΗ ΕΠΙΔΟΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΒΡΑΒΕΙΩΝ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ
ΣΤΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου, στο πλαίσιο των προσπαθειών του για προαγωγή της γεωγραφικής γνώσης στην Κύπρο, προκήρυξε φέτος το Β' Παγκύπριο Μαθητικό Διαγωνισμό στη Γεωγραφία της Κύπρου.

Είναι ένας θεσμός που καθιερώθηκε από πέρσι πάνω σε ετήσια βάση, στον οποίο έχει υιοθετηθεί—εκτός βέβαια, από τη βράβευση των νικητών του διαγωνισμού—το σύστημα του έπαμειβόμενου έπαθλου, που άσπνέμεται από σχολεία εκείνου του οποίου ο μαθητής κερδίζει το πρώτο βραβείο του διαγωνισμού.

Το έπαμειβόμενο έπαθλο, που φέρει το όνομα "The Kitchener Award", δωρήθηκε στον Όμιλο από τις Βρετανικές Βάσεις στην Κύπρο με την εύκαιρία της συμπλήρωσης 100 χρόνων από την πρώτη χαρτογράφηση της Κύπρου από το Λόρδο Κίτσιενερ.

Όπως είναι γνωστό, στον περσινό διαγωνισμό το έπαμειβόμενο έπαθλο άπενεμήθη στο Γυμνάσιο Αγίου Γεωργίου Λάρνακας.

Στο φετινό διαγωνισμό μπορούσαν να πάρουν μέρος μαθητές Μέσης Παιδείας, Δημόσιας και Ίδιωτικής, θέμα δέ του διαγωνισμού ήταν ή γεωγραφική μελέτη όποιουδήποτε Κυπριακού τοπίου, δηλ. ή περιγραφή και ανάλυση του φυσικού και ανθρώπινου περιβάλλοντος μιās περιοχής. Για παράδειγμα ή μελέτη μιās γεωγραφικής περιφέρειας της Κύπρου ή μικρότερης περιοχής, μιās πόλης ή ένός χωριού, ή, άκόμα, ή μελέτη μέρους τών πιό πάνω.

Ύπηρχε, δηλαδή, μεγάλη ελαστικότητα τόσο στην έπιλογή όσο και στην προσέγγιση του θέματος από τούς μαθητές που έπιθυμούσαν να συμμετάσχουν στο διαγωνισμό.

Βέβαια, γνωρίζαμε εκ τών προτέρων ότι ή γεωγραφική μελέτη μιās περιοχής δέν θά ήταν εύκολη ύπόθεση για τούς μαθητές τών γυμνασιών μας. Γιατί μιιά τέτοια έργασία άπαιτεί άρκετές γεωγραφικές γνώσεις, άπαιτεί έρευνα και έπί τόπου μελέτη της περιοχής, άπαιτεί τήν κατασκευή χαρτών και σχεδιαγραμμάτων, τή λήψη φωτογραφιών κλπ.

Και γνωρίζουμε, έπίσης, πολύ καλά ότι στα Γυμνάσιά μας, κυρίως στο

Δημόσια, όχι μόνο τέτοια εργασία δέ γίνεται, αλλά ούτε και τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας γενικότερα λαμβάνεται στὰ σοβαρὰ ὑπόψη.

Ὡστόσο, καθιερώσαμε τὸ θεσμὸ τοῦ Μαθητικοῦ διαγωνισμοῦ στὴ Γεωγραφία τῆς Κύπρου, μὲ σκοπὸ νὰ πρῶσελκύσουμε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθητῶν γιὰ τὴ Γεωγραφία καὶ νὰ συμβάλουμε ὅσο μπορούμε στὴν προαγωγή τῆς γεωγραφικῆς γνώσης στὸν τόπο μας. Γιατὶ εἶναι πραγματικὰ λυπηρὸ νὰ ἀποφοιτᾶ κανεὶς ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο καὶ νὰ μὴ γνωρίζει τουλάχιστο τὴ γεωγραφία τῆς πατρίδας του.

Εἶναι ἐνθαρρυντικὸ τὸ γεγονὸς πὼς μὲ τίς δικές μας προσπάθειες τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἀγάπη τῶν μαθητῶν γιὰ τὴ γεωγραφία, συνεχῶς αὐξάνεται. Σὲ μερικά σχολεῖα δημιουργήθηκαν Γεωγραφικοὶ Ὅμιλοι, ἐνῶ μαθητὲς τῶν Γυμνασίων ἄρχισαν νὰ ἐγγράφονται σὰν μέλη τοῦ Γεωγραφικοῦ Ὁμίλου Κύπρου. Ὁ ἐνθουσιασμὸς μὲ τὸν ὁποῖα οἱ μαθητὲς ὑποδέχτηκαν τὸ διαγωνισμὸ, εἶναι ἀκόμα μιὰ μαρτυρία τοῦ αὐξανόμενου ἐνδιαφέροντός τους γιὰ τὴ Γεωγραφία.

Ἄς ἐλθουμε, ὅμως, στὰ ἀποτελέσματα τοῦ διαγωνισμοῦ. Ἡ συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν ἦταν γιὰ διάφορους λόγους, κάπως περιορισμένη, τὸ ἐπίπεδο, ὅμως, τῶν ἐργασιῶν κρίνεται παλὺ ἱκανοποιητικὸ. Μποροῦμε δὲ ποῦμε πὼς εἶναι πολὺ ψηλότερο ἀπ' ὅ,τι ἀναμέναμε, γεγονὸς πού μᾶς ἱκανοποίησε ἰδιαίτερα. Συνολικὰ β ρ α β ε ὑ θ η κ α ν 5 μαθήτριες, 4 τῆς Στ' καὶ μιὰ τῆς Ε' τάξης καὶ ἓνας μαθητῆς τῆς Δ' τάξης.

Ἀναλυτικὰ, τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Διαγωνισμοῦ ἔχουν ὡς ἀκολούθως:

Τὸ πρῶτο βραβεῖο ἀπονέμεται στὴ μαθήτρια τῆς Ε' τάξης τοῦ Γκράμμαρ Σκούλ, Λευκωσίας, Ἐλενα ἸΚαραχάμμα, γιὰ τὴ μελέτη τῆς «Τὰ Κοκκινοχώρια».

Τὸ δεῦτερο βραβεῖο ἀπονέμεται ἀπὸ κοινοῦ στὶς μαθήτριες τῆς Στ' τάξης τοῦ Γυμνασίου Ἁγίου Γεωργίου, Λάρνακας, Ἀνδρούλα Φραντζέσκου καὶ Θεογονωσία Χρυσστόμου, γιὰ τὴ μελέτη τους «Ἡ Ἀλυκὴ Λάρνακας καὶ ἡ οἰκονομικὴ τῆς σημασία» καὶ στὴ μαθήτρια τῆς Στ' τάξης τοῦ Γκράμμαρ Σκούλ, Λευκωσίας, Μαρίας Χατζησάββα, γιὰ τὴ μελέτη τῆς «Ἡ περιοχὴ Πιτσιλιάς».

Τὸ τρίτο βραβεῖο ἀπονέμεται ἀπὸ κοινοῦ στὴ μαθήτρια τῆς Στ' τάξης τοῦ Οἰκονομικοῦ Λυκείου, Λευκωσίας, Παναγιώτα Ζαμπακίδου, γιὰ τὴ μελέτη τῆς «Ἡ Λευκωσία» καὶ στὸ μαθητὴ τῆς Δ' τάξης τοῦ Β' Γυμνασίου Ἀκρόπολης, Λευκωσίας, Κυριάκο Ψαρᾶ, γιὰ τὴ μελέτη του «Ἡ Ἄσσια».

Ὅλες οἱ μελέτες πού β ρ α β ε ὑ θ η κ α ν θὰ δημοσιευθοῦν στὸ ἐπόμενο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ὁμίλου, τὰ «Γεωγραφικὰ Χρονικά».

Τὰ βραβεῖα τοῦ διαγωνισμοῦ πρόσφεραν οἱ ἀκόλουθοι:

Γιὰ τὴν πρώτη νικήτρια τοῦ διαγωνισμοῦ προσφέρθηκαν δυὸ βραβεῖα. Τὸ ἓνα ἀπὸ τὴν Ὁμοσπονδία Συνδέσμων Γονέων Σχολῶν Μέσης Παιδείας Λευκωσίας, καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὶς Βρεττανικὲς Βάσεις στὴν Κύπρου.

Τὸ δεύτερο βραβεῖο πρoσφέρει ὁ Σύνδεσμος Συλλεκτῶν Ἀρχαίων Χαρτῶν τῆς Κύπρου καὶ τὸ τρίτο βραβεῖο ὁ Γεωγραφικὸ Ὁμιλοῦς Κύπρου. Ὁ Ὁμιλοῦς προσφέρει, ἐπίσης, μιὰ σειρὰ τῶν ἐκδόσεών του στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς νικητὲς τοῦ διαγωνισμοῦ.

Εὐχαριστοῦμε θερμὰ τὴν Ὁμοσπονδία Συνδέσμων Γονέων Σχολῶν Μέσης Παιδείας, Λευκωσίας, τὸ Σύνδεσμο Συλλεκτῶν Ἀρχαίων Χαρτῶν τῆς Κύπρου καὶ τὶς Βρεττανικὲς Βάσεις πού πρόθυμα πρόσφεραν τὰ βραβεῖα τοῦ διαγωνισμοῦ, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπο γενναιοδωροῦ. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ πῶς ἡ συνολικὴ ἀξία τῶν βραβείων ξεπερνᾷ τὶς £180.

ΤΑ ΚΟΚΚΙΝΟΧΩΡΙΑ *

Ἑλενα Καραχάννα

5 Science, Grammar School, Nicosia

Ὁ Παγκύπριος Γεωγραφικὸς Διαγωνισμὸς εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, μιὰ ἐξαιρετὴ πρoσιπάθεια τοῦ Γεωγραφικοῦ Ὁμίλου Κύπρου, πού ἔδωσε τὴν εὐκαιρία σὲ πολλοὺς γιὰ μιὰ πιὸ ἐκτεταμένη μελέτη περιοχῶν τοῦ νησιοῦ μας. Ἔλαβα μέρος στὸ διαγωνισμὸ ἐπειδὴ πού ἀρέσει νὰ μαθαίνω γιὰ τὸν τόπο μας, γιὰ τὴν οἰκονομία καὶ τὴν ἀνάπτυξή του. Μὲ τὸ διαγωνισμὸ μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ μάθω κάτι περισσότερο γιὰ μιὰ συγκεκριμένη περιοχή τῆς Κύπρου, μιὰ εὐκαιρία πού δὲν μοῦ ἔχει δοθεῖ προηγουμένως.

Σὰν θέμα τῆς μελέτης μου ἔχω διαλέξει τὰ Κοκκινοχώρια. Μιὰ περιοχή τῆς Νοτιοανατολικῆς Μεσαορίας πού ἀναπτύχθηκε θεαματικὰ τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ πού ἔχει ἓνα θαυμάσιο μέλλον τόσο στὸν τομέα τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας ὥσο καὶ στὸν τομέα τοῦ Τουρισμοῦ.

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ:

Τὰ Κοκκινοχώρια ἀποτελοῦν μέρος τῆς Κεντρικῆς πεδιάδας τῆς Κύπρου πού ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Μόρφου στὰ δυτικὰ μέχρι τὴν Ἀμμόχωστο στὰ ἀνατολικά. Καταλαμβάνουν τὸ Νοτιο-ἀνατολικὸ τμήμα τῆς Κεντρικῆς πεδιάδας. Βρίσκονται στὰ Νοτιο-δυτικὰ τῆς Ἀμμοχώστου, ἰστὰ Νότια τῆς Μεσαορίας καὶ στὰ Ἀνατολικά τῆς Λάρνακας καὶ τῆς Λοφώδους πε-

* Α' Βραβεῖο, Β' Παγκύπριου Μαθητικοῦ Διαγωνισμοῦ στὴ Γεωγραφία τῆς Κύπρου.

Σημείωση: Οἱ χάρτες καὶ τὰ σχεδιαγράμματα ἔχουν παραλειθεῖ.

ριφέρειας. Στις υπόλοιπες πλευρές ή περιοχή τῶν Κοκκινοχωρίων ἔχει τή θάλασσα. Τό σύμπλεγμα τῶν Κοκκινοχωρίων θά μπορούσε νά ὀνομαστεῖ καί χερσόνησος τῶν Κοκκινοχωρίων, διότι τό ἀκρωτήρι Γκρέκο προχωρᾷ ἀρκετά μέσαι στή θάλασσα καί ἔτσι ἡ περιοχή θρέχεται ἀπό τή θάλασσα ἀπό τίς τρεῖς μεριές. Καλύπτει τήν περιοχή μεταξύ τῶν χωριῶν Αὐγόρου, Λιοπέτρι, Ἁγία Νάπα καί Δερύνεια.

Περιλαμβάνει τὰ χωριά Παραλίμνι, Δερύνεια, Ξυλοφάγου, Αὐγόρου, Ἄχνα, Σωτήρα, Ὀρμιδεῖα, Ξυλοτύμπου, Λιοπέτρι, Φρέναρος, Ἁγία Νάπα, Δεκέλεια, Ἀχερίτου, Πέργαμος, Καλοψίδα, Μακράσκα καί Κούκλια.

Τό ὄνομα Κοκκινοχώρια ἐδόθηκε στήν περιοχή ἀπό τὰ 1500 μ.Χ. ἡ ἀκόμα καί πιό πρὶν γιά τό κόκκινο χρῶμα τοῦ ἐδάφους της.

Ἡ ἔκταση τῶν Κοκκινοχωριῶν εἶναι πολὺ μεγάλη, σέ σύγκριση μέ τὰ ἄλλα χωριά τῆς Κύπρου καί ὁ πληθυσμός στό σύνολό του εἶναι ψηλός. Αὐτά εἶναι τὰ δυό διακριτικά στοιχεῖα τῆς περιφέρειας. Ἡ ἐξήγηση στό πρῶτο πιθανόν νά εἶναι ὅτι τὰ ἀρχικά χαμηλά δάση, οἱ καφκάλλες καί οἱ ξηρικές καλλιέργειες, πρὶν ἀρχίσουν οἱ ἀρδεύσεις, εὐνοοῦσαν τήν ἐντατική καλλιέργεια. Ἡ ἐξήγηση στό δεύτερο, εἶναι ἡ γεωργική ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς, ἰδίως στήν προσοδοφόρα καλλιέργεια τῆς πατάτας, ἡ μικρή ἀπόσταση τῶν χωριῶν ἀπό τίς βάσεις γιά ἐργασιότητα καί ἡ τοποθέτηση τῆς περιοχῆς μεταξύ τῶν δύο ἀστικῶν κέντρων, τῆς Ἀμμοχώστου καί τῆς Λάρνακας.

ΓΕΩΛΟΓΙΑ:

Τὰ Κοκκινοχώρια εἶναι μέρος τῆς Κεντρικῆς πεδιάδας τῆς ὁποίας ὁ πυθμένος ἀποτελεῖται ἀπό Μειοκαιμικά ἰζήματα καί ἡ δημιουργία της εἶναι πρόσφατη. Τὰ Κοκκινοχώρια ἀνήκουν στό σχηματισμό Λευκωσίας — Ἁθαλάσας. Ὁ σχηματισμός αὐτός εἶναι Πλειοκαινικῆς - Πλειστοκαινικῆς ἡλικίας. Ἀποτελεῖται ἀπό ὀριζόντια σχεδόν στρώματα ὑποκιτρίνων, χακκί, χαλαρά συνδεδεμένων ἀμμωδῶν μαργῶν, σκούρων ἀργίλλων, ἄμμων, χονδρακόκκων ἀβεστολιθικῶν ψαμμίτων, κροκαλοπαγῶν καί στρωμάτων κροκαλῶν ἰζηματογενεοῦς καί πυρηνεοῦς προέλευσης.

Χαρακτηριστικό τῆς περιοχῆς εἶναι οἱ θαλάσσιες ἀναβαθμίδες. Εἶναι πολὺ πρόσφατες — πλειστοκαινικές καί ὀλοκαινικές — καί μερικές ἐξακολουθοῦν νά γίνονται καί σήμερα. Ἀποτελοῦνται ἀπό διάφορα κροκαλοπαγή, ψαμίτες, ἄμμουα, ὀργανογενεῖς ψαμίτες καί βρίσκονται κυρίως σέ παράκτιες περιοχές. Ἐπειδή τὰ στρώματα εἶναι πορώδη σχηματίζουν τοπικούς ὑδροφόρους ὀριζόντες. Ἐδῶ ἀπαντοῦν σέ μικρή κλίμακα ἀβεστολιθικά πετρώματα καί κρητίδες τοῦ σχηματισμοῦ Λαπήθου καί Πάχνας.

ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ:

Τὰ Κοκκινοχώρια μπορούν νά χαρακτηριστοῦν σάν ὄροπέδιο γιατί οἱ πλευρές τῆς περιοχῆς στήν περιφέρεια εἶναι κάπως ἀπότομες. Στά βόρεια τῆς περιοχῆς περνᾷ τὸ ἀντίκλινα τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Τροόδου πού χαμηλώνει σταδιακᾶ ὅπως εἰσέρχεται στήν περιοχή. Τὸ ἀντίκλινα αὐτὸ διασχίζει τὴν περιοχή καὶ περνᾷ στὴ θάλασσα. Βορειότερα ὑπάρχουν οἱ πτυχώσεις καὶ πιὸ βόρεια ἀρνητικὲς τεκτονικὲς κινήσεις. Στά Ἀνατολικά καὶ στὰ Νότια ὑπάρχουν ρήγματα, ἐνῶ στὰ Νοτιοανατολικά οἱ ἀρχαῖοι θαλάσσιοι κρημνοὶ καὶ οἱ θαλάσσιες ἀναβαθμίδες, καὶ στὰ νοτιοδυτικὰ τὰ ρήγματα. Ἔτσι ἡ περιοχή σχηματίζει ὄροπέδιο μὲ τὰ ψηλότερα σημεῖα κατὰ μῆκος τοῦ ἀντίκλινου πού εἶναι καὶ τὸ "watershed" τῆς περιοχῆς.

Οἱ λίγες κοιλάδες πού δημιουργήθηκαν στήν περιοχή εἶναι ἀβαθεῖς ἀλλὰ ὅσες διασχίζουν τὴν καφκάλλα εἶναι βαθεῖες μὲ ἀπότομες πλευρές. Τὸ ὑψόμετρο τῆς περιοχῆς εἶναι γύρω στὰ 70 μ., ἄνκαι σὲ ἐξαιρετικὲς περιπτώσεις φθάνει στὰ 190 μ. Τὸ μῆκος τῆς εἶναι περίπου 36 χλμ. καὶ τὸ πλάτος τῆς 19 χλμ.

ΚΛΙΜΑ:

Γενικὰ τὸ κλίμα τῆς περιοχῆς εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ κλίμα τῆς Μεσσαορίας μὲ περισσότερὴ θαλάσσια ἐπίδραση λόγω τῆς Γεωγραφικῆς τῆς θέσεως. Ἐνῶ παρατηροῦνται θερμοκρασίες χαμηλότερες τῶν κανονικῶν τῆς Μεσσαορίας, ἀπὸ τὴν ἄλλη παρατηρεῖται ὅτι ἡ βροχόπτωση εἶναι βασικὰ ἢ ἴδια μὲ τὸ ὑπόλοιπο τῆς Μεσσαορίας.

ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ:

Ὁ Μετεωρολογικὸς Σταθμὸς πού ὑπάρχει στήν περιοχή εἶναι τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὁ ὁποῖος βρίσκεται πιὸ βόρεια καὶ σὲ μεγαλύτερη ἀπόσταση ἀπὸ τὴ θάλασσα ἀπ' ὅτι τὰ περισσότερα χωριὰ τῆς περιοχῆς. Ἔτσι οἱ θερμοκρασίες τοῦ Μετεωρολογικοῦ Σταθμοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου διαφέρουν ἐλαφρᾶ ἀπὸ τῆς θερμοκρασίες τῶν ἄλλων χωριῶν, ἰδίως τῶν παρακτίων.

Γιὰ τὴν περίοδο 1961—1970 ἡ μέση ἀνωτάτη θερμοκρασία τοῦ Γενάρη ἦταν 16.4°C καὶ ἡ μέση κατωτάτη, γιὰ τὴν ἴδια περίοδο, 6.2°C. Ἀεῖζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι γιὰ τὴν ἴδια περίοδο ἡ πιὸ χαμηλὴ μέση κατωτάτη θερμοκρασία σημειώθηκε τὸν Φεβρουάριο μὲ 5.9°C. Ἡ πιὸ ψηλὴ μέση ἀνωτάτη θερμοκρασία γιὰ τὴν περίοδο 1961—70 εἶναι τοῦ Αὐγούστου μὲ 34.3°C καὶ γιὰ τὸν ἴδιο μῆνα ἡ μέση κατωτάτη ἦταν 21.1°C.

ΒΡΟΧΟΠΤΩΣΗ

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω η βροχόπτωση δέν παρουσιάζει σημαντικές αλλαγές από το υπόλοιπο της Μεσαορίας. Συγκεκριμένα η βροχόπτωση στον Μετεωρολογικό Σταθμό της "Αχνας για μια περίοδο 60 χρόνων είναι 335 χιλιοστόμετρα, για το Φρέναρος 342 χιλιοστόμετρα και για την Άγια Νάπα 352 χιλιοστόμετρα για μια περίοδο 20 χρόνων.

Η κατανομή της βροχόπτωσης σε χιλιοστόμετρα κατὰ τρίμηνα είναι:

ΧΩΡΙΟ	ΓΕΝΑΡΗΣ—	ΑΠΡΙΛΗΣ—	ΙΟΥΛΗΣ—	ΟΚΤΩΒΡ.—
	ΜΑΡΤΗΣ	ΙΟΥΝΗΣ	ΣΕΠΤΕΜ,	ΔΕΚΕΜΒΡ.
ΑΧΝΑ	147	27	1	160
ΦΡΕΝΑΡΟΣ	145	22	1	174
ΑΓΙΑ ΝΑΠΑ	166	17	0	169

Η πιο βροχερή περίοδος είναι το Φθινόπωρο και η αρχή του Χειμώνα και ο πιο βροχερός μήνας είναι ο Δεκέμβρης και στους 3 σταθμούς.

ΣΧΕΤΙΚΗ ΥΓΡΑΣΙΑ (ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1961—1970)

Λόγω έλλειψως άλλων στοιχείων χρησιμοποιείται ο Μετεωρολογικός σταθμός Άγίου Νικολάου και σ' αυτή την περίπτωση.

Η καταγραφή της σχετικής υγρασίας γίνεται στις 8 το πρωί και στις δύο μετά μεσημβρία.

ΜΗΝΑΣ	2 μ.μ.	8 π.μ.
Γενάρης	62	84
Άπρίλης	49	65
Αύγουστος	43	61
Νιόβρης	55	78

Παρατηρείται σημαντική πτώση της σχετικής υγρασίας το απόγευμα λόγω της εξάτμισης. Είναι φυσικό ότι στις παράκτιες περιοχές η σχετική υγρασία είναι αύξημένη.

ΠΟΤΑΜΟΙ:

Η περιοχή έχει μερικούς μικρούς ποταμούς, όπως οι ποταμοί Αυγόρου, Λιοπέτρι, "Αχνα, Φρέναρος, Παραλίμνι και Καλοψίδα. Οι ποταμοίηγάζουν από το αντίκλινα (1,5 μίλια από το Παραλίμνι) πού είναι το watershed της περιοχής. Οι περισσότεροι κυλούν βόρεια ή νότια του αντί-

κλινου, καί ἐλάχιστοι πρὸς τὰ δυτικά. Μερικοὶ ποὺ κυλοῦν βόρεια εἶναι οἱ ποταμοὶ Φρέναρος καὶ Ἀχερίτου καὶ μερικοὶ ποὺ κυλοῦν νότια οἱ ποταμοὶ Λιοπέτρι καὶ ὁ ποταμὸς κοντὰ στὴν Ἀγία Θέκλα.

ΦΡΑΓΜΑΤΑ:

Μεγάλη σημασία ἐδόθηκε ἰσὰ φράγματα γιὰ τὴν ἀποθήκευση νερῶν γιὰ ἄρδευση. Τὸ πιὸ σημαντικό εἶναι τὸ φράγμα τοῦ Λιοπετρίου ποὺ ἐσυμπληρώθηκε τὸ 1964, μετὰ τὴν ἀνεξαρτησία, μὲ χωρητικότητα 340,000 κυβικῶν μέτρων. Ἄλλα φράγματα τῆς περιοχῆς εἶναι ὁ ὕδατοφράκτης Σωτήρας, ὁ ὕδατοφράκτης Ἀγίου Γεωργίου, ὁ ὕδατοφράκτης Δερύνειας καὶ ἡ ὕδατοδεξαμενὴ Ἀγίου Νικολάου.

ΛΙΜΝΕΣ:

Ἡ λίμνη τοῦ Παραλιμνίου εἶναι ἡ τρίτη κυριώτερη λίμνη τῆς Κύπρου. Βρίσκεται στὰ δυτικά τοῦ Παραλιμνίου. Εἶναι μιὰ συλλεκτῆρια λεκάνη μὲ περιορισμένη διέξοδο τοῦ νεροῦ ποὺ εἰσέρχεται. Ἐνῶ ὑπάρχει εἴσοδος νεροῦ ἀπὸ πολλοὺς μικροὺς ποταμούς, μόνο ὁ ποταμὸς τοῦ Παραλιμνίου ἐκρέει ἀπὸ τὴ λίμνη. Ἐδῶ συγκεντρώνονται τὰ νερά τὸ χειμῶνα. Τὸ καλοκαίρι ἡ λίμνη ξηραίνεται καὶ ἡ ἀλμυρότητά της ὀφείλεται κυρίως στὴ μεγάλη ἐξάτμιση. Τελευταία πολλὰ ἀπὸ τὰ ἅλατά της ἔχουν ξεπλυθεῖ ἀλλὰ ἀκόμα ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει ἰσχυρὴ ἀλμυρότητα.

Ἡ ἄλλη-λίμνη-τῆς-περιοχῆς εἶναι ἡ Λίμνη Καθαροῦ ὕδατος ποὺ δέχεται τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ Φρέναρος.

ΥΔΡΟΦΟΡΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ—ΥΠΟΓΕΙΑ ΝΕΡΑ

Εἶναι τὸ δεύτερο σημαντικό ὕδροφόρο στρώμα τῆς Κύπρου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ σύστημα πολλῶν ὕδροφόρων ὀριζόντων ποὺ χυρίζονται μεταξύ τους ἀπὸ στρώματα ἀργύλλων. Τὸ στρώμα αὐτὸ ὑπέστη ἄγρια καὶ ἀνεξέλεγκτη ἐκμετάλλευση. Σ' αὐτὸ ὑπάρχουν πάνω ἀπὸ—16,000 διατρήσεις ἀπὸ τίς ὁποῖες περισσότερες ἀπὸ 8,000 εἶναι παράνομες. Ἡ ἀντληση νεροῦ ποὺ γίνεται κάθε χρόνο ξεπερνᾷ κατὰ πολὺ τὸν φυσικὸ ἐμπλουτισμό. Ἡ ἀντληση τοῦ νεροῦ φθάνει τὰ 45 ἑκατομμύρια κυβικά μέτρα ἐνῶ ὁ φυσικὸς ἐμπλουτισμὸς εἶναι μόνοι 20. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑπεραντλήσεως ἦταν ἡ συνεχῆς πτώση τῆς στάθμης τοῦ νεροῦ καὶ ἡ ἐλάττωση τῆς ἀπόδοσης τῶν διατρήσεων. Στὶς περιπτώσεις ὅπου τὸ ὕδροφόρο στρώμα εἶναι μικροῦ πάχους ἔχει ἐπέλθει ἀποξήρανση. Ἡ πτώση τῆς στάθμης τοῦ ὑπογείου νεροῦ εἶχε σὰν ἐπακόλουθο στίς παραλιακὰς μὲν περιοχὰς ποὺ τὸ ὕδροφόρο στρώμα εἶναι σὲ ἐπαφή μὲ τὴ θάλασσα, τὴ διείσδυση τῆς θάλασσας στὸ ὕδροφόρο στρώμα καὶ τὴν ἀντληση ἀλμυροῦ νεροῦ, σὲ ἄλλες δὲ περιπτώσεις τὴν ἀντληση ἀλμυρῶν νερῶν ποὺ βρίσκονται ἐγκλω-

βισμένα από τον καιρό της αποθέσεώς τους στο βαθύτερο σημείο του υδροφόρου στρώματος. Ένεκα της άντλήσεως άλμυρου νερού ένας μεγάλος αριθμός διατηρήσεων εγκαταλείφθηκε και μεγάλες έκτασεις έσπεριδοειδών καταστράφηκαν.

ΔΑΣΗ:

Τά χαμηλά δάση της περιφέρειας, ιδίως στο νότιο παραθαλάσσιο τμήμα, έπαυσαν πλέον να υπάρχουν, γιατί κόπηκαν και μετατράπηκαν σε καλλιεργούμενη έκταση, που ένοικιάζεται στους κατοίκους των γειτονικών χωριών. Τοπικά, μέχρι και σήμερα, τά δάση αυτά είναι γνωστά σαν «Δάσος Ξυλοτύμπου», «Δάσος Όρμιδειας», «Δάσος Ξυλοφάγου», «Δάσος Σωτήρας», «Δάσος Άγίας Νάπας», «Δάσος Άχνας», «Δάσος Άρκακούδια» και «Δάσος Άγίου Νικάρδου».

ΕΔΑΦΗ:

Τό έδαφος στα Κοκκινοχώρια αποτελείται από γυμνή καγκάλλα και Τέρρα Ρόζα. Η καγκάλλα στην πραγματικότητα δεν είναι έδαφος αλλά μία σκληρή άσβεστολιθική κρούστα. Η καγκάλλα μπορεί να ονομαστέι και δευτερογενής άσβεστόλιθος. Συνήθως κάτω από την καγκάλλα υπάρχει χαβάρα, που τό άσβέσιό της διηθείται, κυρίως κατά τό χειμώνα, προς τά κάτω. Τό καλοκαίρι, με τό σύστημα της τριχοειδοϋς ένεργειας τό διαλυμένο άσβέστιο φθάνει στην έπιφάνεια.

Τά Τέρρα Ρόζα διακρίνονται σε εκείνα που σχηματίστηκαν σε καγκάλλες και σε εκείνα που σχηματίστηκαν πάνω σε σκληρό άσβεστόλιθο. Στην περίπτωση των Κοκκινοχωριών τό Τέρρα Ρόζα έχει σχηματιστέι πάνω σε καγκάλλα. Είναι συνήθως άβαθη έδάφη, αν και συμαντούνται σε βάθος μέχρι τριών μέτρων, ιδιαίτερα σε παλιές κοίτες ποταμών ή σε κοιλώματα. Συνήθως έχουν βαθύ κόκκινο χρώμα και δεν χωρίζονται σε εύδιάκριτους εδαφικούς όρίζοντες. Είναι πλαστικά όταν είναι υγρά και έξαιρετικά εύθρυπτα όταν είναι ξηρά.

ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

ΓΕΩΡΓΙΑ:

Η περιοχή αυτή είναι κυρίως γεωργική. Τό ανάγλυφο, τά έδάφη της, τό ήπιο κλίμα της και τό πλούσιο υδροφόρο στρώμα της, συνέβαλαν πολύ νωρίς στη γεωργική της ανάπτυξη. Η τοποθέτηση της περιοχής μεταξύ των δύο μεγάλων πόλεων, Λάρνακας και Άμμοχώστου, είναι ένας ακόμα λόγος που βοήθησε στη γεωργική ανάπτυξη της περιοχής, όπως επίσης και τό καλό συγκοινωνιακό δίκτυο, τόσο μεταξύ χωριών και πόλεων όσο

καί άνάμεσα στα ίδια τὰ χωριά, γιά τή μεταφορά γεωργικῶν προϊόντων καί ἐργατικῶν δυναμικῶν. Ἡ γειτνίαση τῆς περιοχῆς μέ τὰ δυό λιμάνια, τῆς Ἄμμοχώστου καί τῆς Λάρνακας, στό παρελθόν, καί τώρα μόνο τῆς Λάρνακας, γιά τίς ἐξαγωγές τῶν γεωργικῶν προϊόντων εὐνόησαν τή γεωργική ἀνάπτυξη τῶν Κοκκινοχωριῶν. Χιλιάδες διατρήσεις ἐγίναν στήν περιοχή φέρνοντας τήν ἐπιφάνεια πολὺτιμο νερό, τὸ ὁποῖο οἱ κάτοικοι χρησιμοποίησαν γιά τίς ἀρδεύσεις τῶν λαχανικῶν, ἰδίως τῶν πατατῶν. Ἐπειδὴ τὰ λαχανικά παράγονται πρῶτα οἱ φυτείες εἶναι προσοδοφόρες. Ὑπάρχουν ἐπίσης καί μικρές ἐκτάσεις ἐσπεριδοειδῶν στήν περιφέρεια, παρ' ὅλο πού ἡ εἰδικότητα τῶν κατοίκων τῆς εἶναι ἡ πατατοκαλλιέργεια. Στὰ κοκκινοχώρια καλλιεργοῦνται τεράστιες ποσότητες πατατῶν. Τὸ 1976 ἀπὸ τὴν περιοχή ἐξάχθηκαν πατάτες ἀξίας 1,5 ἑκατομμυρίων λιρῶν. Τὸ 1978, ἡ παραγωγή πατατῶν μόνο στὴ Ξυλοφάγου ἀνῆλθε σὲ 24,4 ἑκατ. ὀκάδες. Τὰ πατατοπαραγωγικά χωριά κατὰ σπουδαιότητα εἶναι ἡ Ξυλοφάγου, Αὐγόρου, Σωτήρα, Λιοπέτρι, Φρέναρος, Ἄχνα, Ὀρμιδεῖα, Παραλίμνι, Ξυλοτύμπου, Δερύνεια, Καλοψίδα, Πέργαμος, Ἁγία Νάπα, Μακράσσυκα, Κάτω Βαρώσι καί Ἀχερίτου.

Λόγω τοῦ θερμοῦ κλίματος τῆς περιοχῆς, τῆς μικρῆς ἀπόστασης τῆς ἀπὸ τίς δυό μεγάλες πόλεις καί τῶν καλῶν συγκοινωνιῶν, ἀναπτύχθηκε ἡ καλλιέργεια λαχανικῶν, πρῶτα χωρὶς τὴν χρῆση θερμοκηπίων καί ὕστερα μέ τὴν χρῆση χαμηλῶν πλαστικῶν θερμοκηπίων. Ἡ καλλιέργεια τῶν λαχανικῶν κάτω ἀπὸ θερμοκήπια ἀναπτύχθηκε στήν Ἁγία Νάπα, τὸ Παραλίμνι, τὴ Δερύνεια, τὴ Σωτήρα, τὸ Φρέναρος κλπ. Στὴν περιφέρεια παράγονται ντομάτες, ἀγγουράκια, πεπόνια, καρπούζια, κολοκύθια, πιπέρια, φασόλια-κ.ἄ. Οἱ ἀνεμόμυλοι, πού βρίσκονται μόνο στήν περιοχή τοῦ Παραλιμνιοῦ, εἶναι μιὰ ἀπόδειξη τῶν προσπαθειῶν γιά τὴν ἀνεύρεση νεροῦ γιά ἀρδευση.

ΑΛΙΕΙΑ:

Ἐπειδὴ ἡ περιοχή γειτονεῦει μέ τὴ θάλασσα, ἀναπτύχθηκε σὲ μικρὸ βαθμὸ ἡ ἀλιεία. Ἡ ἀλιεία δὲν ἀναπτύσσεται κανονικά διότι ἡ Μεσόγειος θάλασσα εἶναι «πτωχὴ» σὲ ψάρια. Ἔτσι δὲν μποροῦν πολλοὶ νὰ βασιστοῦν στήν ἀλιεία ὡς μοναδικὸ εἰσόδημα. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἔχουν κατασκευαστεῖ ἀλιευτικά καταφύγια στὴ Δερύνεια—Παραλίμνι, Ἁγία Νάπα, Σωτήρα—Λιοπέτρι, Ξυλοφάγου καί Ὀρμιδεῖα. Στὴ Δερύνεια ὑπάρχουν 5 ψαρόβαρκες, στὸ Παραλίμνι 20, στήν Ἁγία Νάπα 28, στὴ Σωτήρα—Λιοπέτρι 22, στήν Ξυλοφάγου 7, στήν Ὀρμιδεῖα 21 καί στὴ Δεκέλεια 6. Στὴν Ὀρμιδεῖα ὑπάρχει ἐπίσης μιὰ Τράτα.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ:

Πρὶν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ εἰσβολὴ ἡ περιοχή δὲν ἀνάπτυξε βιομηχανίες

λόγω τῆς πόλης τῆς Ἀμμοχώστου. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ περιοχή ἀπομονώθηκε στὸ νοτιαναπολικὸ τμήμα τοῦ νησιοῦ λόγω τῆς Τουρκικῆς εἰσβολῆς ἐπιβλήθηκε ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ ἀνάπτυξη ὀρισμένων ἐπιτοπίων βιομηχανιῶν. Ἐπίσης οἱ πρῶτες ὕλες ποὺ βρίσκονται στὴν περιοχή, ὁ γεωργικὸς τῆς χαρακτῆρας καὶ τὸ ἐπιτόπιο ἐργατικὸ δυναμικὸ ἦταν παράγοντες ποὺ βοήθησαν στὴ δημιουργία βιομηχανιῶν σ' αὐτὴ τὴν περιοχή.

ΣΩΤΗΡΑ: Ξύλινα ἐπιπλα, ἐπισκευὴ αὐτοκινήτων καὶ γεωργικῶν μηχανημάτων.

ΑΓΙΑ ΝΑΠΑ: Ξύλινα ἐπιπλα.

ΞΥΛΟΦΑΓΟΥ: Ξύλινα ἐπιπλα, ἐπισκευὴ αὐτοκινήτων καὶ γεωργικῶν μηχανημάτων.

ΔΕΡΥΝΕΙΑ: Ξύλινα ἐπιπλα, ποιμεντοσωλῆνες, μεταλλικὰ ἐπιπλα καὶ σκευὴ, συναρμολόγηση τηλεοράσεων.

ΑΥΓΟΡΟΥ: Ἡλιακοὶ θερμοσίφωνες, μηχανουργία.

ΞΥΛΟΤΥΜΠΟΥ: Ποιμεντοσωλῆνες, ὑποκάμισα.

ΦΡΕΝΑΡΟΣ: Μεταλλικὰ πορτοπαράθυρα, ἡλιακοὶ θερμοσίφωνες.

ΠΑΡΑΛΙΜΝΙ: Ζαχαροπλαστική, κατασκευὴ πορτοπαράθρων, πλαστικὰ εἶδη, ὑφαντουργία.

ΛΙΟΠΕΤΡΙ: Μωσαϊκὰ.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ:

Ἡ Ἀμμόχωστος μὲ τίς χρυσές τῆς ἀμμουδιές καὶ τὴν μεγάλη τουριστικὴ ἀνάπτυξη ἐμπόδισε κάθε τουριστικὴ ἀνάπτυξη τῶν Κοκκινόχωριῶν παρόλο ποὺ ἡ περιοχή ἔχει ἀξιόλογες ἀμμουδιές, ἰδίως στὴν περιοχή τοῦ Πρωταρᾶ, πρὶν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ εἰσβολή. Τώρα ὁμως οἱ ἀμμουδιές τῆς περικλύονται μὲ τοὺς πολλοὺς ὀρμίσκους, τὸ θερμὸ κλίμα καὶ ἡ γεωργικὴ ἐνδοχώρα, ἡ ἀπομόνωση τῆς περιοχῆς, ἡ γαλήνη καὶ ἡ ἡρεμία ποὺ ὑπάρχουν ἐδῶ, συνέβαλαν στὴν ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ. Ἕνας ἄλλος λόγος ποὺ συνέτεινε στὴ γρήγορη ἀνάπτυξη τῆς τουριστικῆς βιομηχανίας εἶναι καὶ ἡ γνωριμία τῶν ξένων περιηγητῶν μὲ τὴν πρῶην τεράστια τουριστικὴ περιοχή τῆς Ἀμμοχώστου ποὺ βρίσκεται μόνο λίγα χιλιόμετρα στὰ βόρεια. Τὸ 1979 μόνον τὸ Παραλίμνι καὶ ἡ Ἁγία Νάπα διέθεταν 762 κλίνες. Παρατηρεῖται τώρα μιὰ χωρὶς προηγούμενο τουριστικὴ κίνηση στὴν περιοχή αὐτὴ, καὶ ἀναιμίνεται πῶς χρόνος μὲ τὸ χρόνο ὁ ἀριθμὸς τῶν κλινῶν θὰ αὐξάνεται σημαντικά. Προβλέπεται ἓνα λαμπρὸ τουριστικὸ μέλλον γιὰ τὴν περιοχή.

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ:

Ἡ περιφέρεια ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ ἓνα πυκνὸ ὁδικὸ δίκτυον καὶ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὴν Ἀμμόχωστο καὶ τὸ βόρειο τῆς τμήμα ἐξασθερώθηκε

γω τῆς Τουρκικῆς εἰσβολῆς. Οἱ συγκοινωνίες καὶ ἰδίως οἱ δρόμοι ποῦ ἐ-
νώνουν τὰ χωριὰ μὲ τίς πόλεις τῆς Λευκωσίας, τῆς Ἀμμοχώστου καὶ τῆς
Λάρνακας συνέβαλαν πολὺ στὴ γεωργικὴ ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς γιὰ τὴ
γρήγορη καὶ εὐκόλη μεταφορὰ γεωργικῶν προϊόντων, ἰδίως φθαρτῶν,
στὴν ἀγορὰ καὶ γιὰ τὴ μεταφορὰ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἐπίσης οἱ δρόμοι
πρὸς τὴ Λάρνακα καὶ τὴν Ἀμμόχωστο ἐνώνουν τὰ χωριὰ μὲ τὰ λιμάνια
καὶ ἔτσι διευκολύνουν τίς ἐξαγωγές.

Καλὸ συγκοινωνιακὸ δίκτυο ὑπάρχει καὶ μεταξὺ τῶν χωριῶν, π.χ. ὁ
δρόμος ποῦ ἐνώνει τὴ Δερύνεια καὶ τὴ Ξυλοφάγου καὶ τὴ Δερύνεια μὲ
τὸ Παραλίμνι.

ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ:

Οἱ κυριώτεροι οἰκισμοὶ τῆς περιοχῆς ἀπὸ πλευρᾶς πληθυσμοῦ εἶναι τὸ
Παραλίμνι μὲ 3,477 κατοίκους, ἡ Δερύνεια μὲ 2,741, ἡ Ξυλοφάγου μὲ
1,911, ἡ Αὐγόρου μὲ 1,867, ἡ Ἄχνα μὲ 1,833, ἡ Σωτήρα μὲ 1,515, ἡ
Ὁρμίδεια μὲ 1,470, ἡ Ξυλοτύμπου μὲ 1,469, τὸ Λιοπέτρι μὲ 1,447 καὶ τὸ
Φρέναρος μὲ 1,439.

ΠΑΡΑΛΙΜΝΙ:

Βρίσκεται 6 μίλια νότια τῆς Ἀμμοχώστου, στὸ δρόμο τῆς Ἁγίας Νά-
πας. Ἔχει τὸ μεγαλύτερο πληθυσμὸ τῶν Κοκκινοχωριῶν 3,477 κατοίκους.
Ἔχει ὑψόμετρο γύρω-στὰ 75 μέτρα. Πῆρε τὸ ὄνομα Παραλίμνι ἐπειδὴ
εἶναι κτισμένο κοντὰ ἐπὶ τὴν Λίμνη τοῦ Παραλιμνιοῦ [παρὰ τὴ Λίμνη]. Στὰ
νοτιοανατολικά τοῦ χωριοῦ, στὴν παραλία, βρίσκεται ἡ ἀρχαία Λευκόλλα.
Νότια ὑπάρχει ἓνα ἀντίκλινο μὲ τὰ ἀρχαιότερα πετρώματα τῆς Κύπρου.
Ἀρχικὰ τὸ χωριὸ κτίστηκε στὸ λόφο μεταξὺ Δερύνειας καὶ τοῦ σημερι-
νοῦ Παραλιμνιοῦ.

Οἱ πατάτες καλλιεργοῦνται καὶ ἐν αὐτὸ τὸ χωριὸ ὅπως καὶ στὰ ἄλλα
Κοκκινοχώρια, καθὼς καὶ πρῶϊμα λαχανικὰ μέσα σὲ χαμηλὰ θερμοκήπια.
Οἱ κυριώτερες βιομηχανίες τοῦ Παραλιμνιοῦ εἶναι ἡ Ζαίχαροπλαστική, ἡ
κατασκευὴ πορτοπαραθύρων, εἶδη πλαστικῆς καὶ ὑφαντουργία.

Τὸ χωριὸ εἶναι φημισμένο γιὰ τὰ ἀμπελοπούλια του ποῦ πιάνονται εἴ-
τε μὲ βέργες εἴτε μὲ ὄπλα ἢ μὲ δίκτυα.

Ἐνας ἰσχυρὸς σεισμὸς τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1941 κατάστρεψε 80 σπί-
τια καὶ ὑπῆρχαν 3 νεκροί.

Ἐνα νέο γυμνάσιον κτίστηκε στὰ βόρεια τοῦ χωριοῦ. Τὸ γυμνάσιον, ὅ-
ταν ἀκόμα ἦταν στὰ δυτικά τῆς πόλης, τὸ 1971—72, εἶχε 234 μαθητές.
Τώρα ἔχει 1,200, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι πρόσφυγες.

ΔΕΡΥΝΕΙΑ

Είναι κτισμένη 2 μίλια βόρεια του Παραλιμνίου και έχει πληθυσμό 2,741 κατοίκους. Το αρχικό της όνομα ήταν Γερύνη, το όνομα της πρωτεύουσας του αρχαίου Έλληνικού βασιλείου κάτω από την αρχηγία του Νέστορα. Και αυτό το χωριό παράγει πατάτες. Έδω βρίσκεται και τμήμα της Μετεωρολογικής μας υπηρεσίας καθώς και λατομεία. Το χωριό αυτό φιλοξενεί πολλούς πρόσφυγες. Έχει βιομηχανίες ξύλινων επίπλων, τσιμεντοσωλήνες, μεταλλικά έπιπλα και σκεύη, και συναρμολόγησης τηλεοράσεων.

ΞΥΛΟΦΑΓΟΥ:

Βρίσκεται 6 μίλια ανατολικά των βάσεων και έχει πληθυσμό 1,911 κατοίκων. Ξυλοφάγου σημαίνει «τρώνει ξύλο». Τα έρειπια κάποιου βενετικού παρατηρητηρίου βρίσκονται στα Νότια του χωριού, καθώς και έρειπια από ανεμόμυλους. Πολλά από τα 63 φράγματα της Νοτιο-ανατολικής Άμμοχώστου βρίσκονται κοντά στη Ξυλοφάγου. Υπάρχει επίσης και Μετεωρολογικός σταθμός καθώς και λατομεία ασβεστολίθου. Είναι κέντρο παραγωγής λαχανικών. Έδω παράγονται μεγάλες ποσότητες πατάτας — το 1978, 24.4 εκατομμύρια οκάδες. Έχει βιομηχανίες ξύλινων επίπλων, έπισκευής αυτοκινήτων και γεωργικών μηχανημάτων.

ΑΥΓΟΡΟΥ:

Είναι κτισμένη 8 μίλια νοτιοδυτικά της Άμμοχώστου και έχει πληθυσμό Έννεα από τα 63 φράγματα της Νοτιο-ανατολικής Άμμοχώστου βρίσκονται κοντά στην Αύγору. Το 1977, γη για αυτοιστέγηση αγοράστηκε από την Κυβέρνηση στην Αύγору. Παράγει λαχανικά, πατάτες, μήλα, αμύδαλα κ.ά. Η Αύγору έχει βιομηχανία ήλιακών θερμοσιφώνων.

ΑΧΝΑ:

Το όνομα "Αχνα σημαίνει επίπεδη περιοχή. Κατά το Μεσαίωνα είχε αρκετό πληθυσμό. Τόν 19ον αιώνα όμως είχε μόνο 150 κατοίκους ενώ τώρα έχει 1,833. Στη δεκαετία του 1950 έγινε καλλιέργεια βαμβακιού λόγω κρίσεως στην πώληση των πατατών.

ΣΩΤΗΡΑ:

Βρίσκεται κοντά στη λίμνη του Παραλιμνίου και έχει πληθυσμό 1,515 κατοίκων. Πήρε το όνομά της από την εκκλησία της Μεταμόρφωσης που βρίσκεται στο χωριό. Έδω κτίστηκε ένας συνοικισμός προσφύγων. Βιομηχανίες που βρίσκονται στη Σωτήρα είναι για ξύλινα έπιπλα, έπισκευή αυτοκινήτων και γεωργικών μηχανημάτων.

ΟΡΜΙΔΕΙΑ:

Είναι κτισμένη 2½ μίλια βορειοανατολικά της Δεκέλειας. Έχει ύψομετρο 25 μέτρων και έχει πληθυσμό 1,470 κατοίκων. Κτίστηκε στη Βυζαντινή περίοδο ή πιό νωρίς ακόμα, Στις αρχές του 19ου αιώνα ήταν καλοκαιρινό θέρετρο για τους ξένους που έμεναν στη Λάρνακα και για το διπλωματικό σώμα. Τα κύρια της προϊόντα είναι λαχανικά, έλιές, καρότα, δημητριακά και έσπεριδοειδή. Έχει εκεί ένα μικρό λιμάνι. Πολλοί πρόσφυγες έγκαταστάθηκαν στο βόρειο τμήμα της Όρμιδειας, στο δρόμο προς τη Ξυλοφάγου.

ΞΥΛΟΤΥΜΠΟΥ:

Είναι κτισμένη 2½ μίλια βόρεια της Δεκέλειας κοντά στα Νότια Παράλια και έχει πληθυσμό 1,469 κατοίκων. Το χωριό είναι περικυκλωμένο από τις βάσεις. Το όνομα Ξυλοτύμπου σημαίνει ξύλινος τάφος. Στην περιοχή υπάρχει μια Έλληνική νεκρόπολη. Το χωριό πρέπει να κατοικήθηκε από το μεσαίωνα, πιθανόν όχι στη σημερινή του τοποθεσία, γιατί το χωριό φαίνεται να έχει ιδρυθεί από Έλληνες διωγμένους από το Πέργαμος από τους Τούρκους, τον 18ο αιώνα. Ένας σταθμός του Τμήματος Δασών βρίσκεται εκεί καθώς και ένας σταθμός της Μετεωρολογικής Ύπηρεσίας. Στο χωριό υπάρχουν 5 μικρά φράγματα και βιομηχανίες ταιμεντοσωλήνων και ύποκαμίσων.

ΛΙΟΠΕΤΡΙ:

Βρίσκεται 3½ μίλια βορειο-ανατολικά της Ξυλοφάγου και έχει πληθυσμό 1,447 κατοίκων. Στο Λιοπέτρι έγινε και η περίφημη μάχη του Άχερώνα τον καιρό του Άγώνα. Το 1976 πολλοί πρόσφυγες πήγαν στο χωριό και έκτισαν σπίτια. Έδω παράγονται πατάτες και λαχανικά και υπάρχει βιομηχανία Μωσαϊκών.

ΦΡΕΝΑΡΟΣ:

Είναι κτισμένο 5 μίλια Νοτιοδυτικά της Άμμοχώστου και έχει πληθυσμό 1,439 κατοίκων. Παράγει κυρίως πατάτες. Δώδεκα από τα 63 φράγματα της Νοτιο-ανατολικής Άμμοχώστου κτίστηκαν εδώ. Στο Φρέναρος υπάρχει μετεωρολογικός σταθμός καθώς και βιομηχανίες μεταλλικών παραποραθύρων και ήλιακών θερμοσιφώνων.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΜΕΡΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Ἡ προσεχὴς Κυριακὴ, 5ῃ Ἰουνίου 1978, ἔχει κηρυχθεῖ ἀπὸ τὸ Πρόγραμμα Περιβάλλοντος τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ὡς «Παγκόσμια Μέρα Περιβάλλοντος». Σ' ὅλο τὸν κόσμον θὰ γίνουιν τὴ μέρα αὐτὴ διάφορες ἐκδηλώσεις, θὰ διαβαστοῦν ὁμιλίαι, ἐκκλήσεις καὶ διακηρύξεις γιὰ τὴν ἀνάγκη ἡρωαστασίας τοῦ ἀνθρώπινου καὶ φυσικοῦ περιβάλλοντος, πού ἀπειλεῖται θανάσιμα, μὲ ἀπρόβλεπτες συνέπειες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ὑγεία τῶν κατοίκων τοῦ Πλανήτη μας.

Εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση καὶ ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος συνταιριασμένες μὲ τὴν ἀκόρεστη δίψα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ καλύτερους ὄρους διαβίωσης καὶ γιὰ μιὰ πιὸ ἀνετη ζωὴ, ὀδήγησαν σὲ πολλές περιπτώσεις στὴν ἀλόγιστη χρῆση καὶ ἐκμετάλλευση τῶν φυσικῶν πόρων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ διασάλευση τῆς ἰσορροπίας στὰ οἰκολογικὰ συστήματα πολλῶν περιοχῶν τῆς γῆς. Ἡ διασάλευση τῆς ἰσορροπίας αὐτῆς προκάλεσε καὶ προκαλεῖ μεγάλα δεινὰ ἰδιαίτερα στὶς βιομηχανικὰ ἀναπτυγμένες χῶρες.

Ὁ Γεωγραφικὸς Ὅμιλος Κύπρου ἔχει ἐπανειλημμένα τονίσει στὸ παρελθόν, πὼς ἡ Κύπρος πρέπει νὰ πάρει μαθήματα ἀπὸ τὰ παθήματα ἄλλων χωρῶν καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψει τὴν ἀλόγιστη χρῆση γῆς καὶ τὴν ἀπρογραμμάτιστη ἢ ἀσχεδιαστικὴ ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας της. Ἡ Κύπρος εἶναι ἓνα μικρὸ νησί μὲ μεγάλη ποικιλία γεωγραφικῶν φαινομένων πού πρέπει νὰ διαφυλαχθοῦν ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ, γιὰτὶ σ' αὐτὰ θὰ στηριχθεῖ στὸ μέλλον καὶ ἡ ἀνετη ζωὴ τῶν κατοίκων της. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ χρειάζεται πολὺ καλὰ σχεδιασμένη καὶ ἰσορροπη ἀνάπτυξη καὶ ἐκμετάλλευση τῶν πόρων καὶ δυνατοτήτων της. Χρειάζεται συντονισμένη καὶ παλὺ προσηκτικὴ προσπάθεια τόσο ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, ὅσο καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέα, γιὰ τὴ χάραξη καὶ ἐφαρμογὴ μιᾶς φρόνιμης πολιτικῆς, πού θὰ θέτει τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, πάνω ἀπὸ τὰ μικροσυμφέροντα τῶν λίγων ἢ τὴν πρόσκαιρη εὐδαιμονία πού θὰ ὀδηγήσει, ὅμως, στὴν καταδίκη τῶν ἀπογόνων.

Δυστυχῶς, οἱ προσπάθειες πού ἔγιναν τὸ 1972 γιὰ τὴ σύσταση ἑνὸς Τμήματος ἢ Ὑπηρεσίας Φυσικοῦ Περιβάλλοντος, πού νὰ εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὸ συντονισμὸ τῶν προσπαθειῶν στὸν ταμέα αὐτὸ, ἔμειναν ἀπὸ τότε στὰ χαρτιά. Τὸ Συμβούλιο Διατηρήσεως Φυσικοῦ Περιβάλλοντος πού ἐγκαθιδρύθηκε τότε κάτω ἀπὸ τὴν Προεδρία τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας καὶ Φυσικῶν Πόρων ἀδρανεῖ καὶ δὲ συνῆλθε ἀπὸ χρόνια.

Στὸ μεταξὺ ἡ ἔλλειψη συντονισμένης πολιτικῆς καὶ ἡ ἀπουσία ὅλο-

κληρωμένης νομοθεσίας οδηγεί στη λήψη αποφάσεων ή στην πραγματοποίηση ενεργειών που στο τέλος αποβαίνουν σε βάρος σοβαρής μερίδας του λαού ή σε βάρος των φορέων που ανάλαβαν και τις σχετικές πρωτοβουλίες.

Μετά το σάλο που δημιουργήθηκε για το δεύτερο άμιαντορυχείο στο Τρόδος, για το Δασούδι της Λεμεσοῦ, για τις Πολεοδομικές Ζώνες της Πάφου, έρχεται τώρα στο προσκήνιο μιὰ σκέψη για τὴ χρήση τῆς Ἄλυκῆς Λεμεσοῦ σὰ χώρου συγκεντρώσεως τῶν «ὀμβρίων ὑδάτων» καὶ τῶν λυμάτων τῆς πόλεως Λεμεσοῦ, μὲ σκοπὸ τὴν ἀπεξεργασία, ἀπολύμανση καὶ χρήση τους γιὰ ἄρδευση τῆς περιοχῆς. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἔχει προσκιληθεὶ στὴν Κύπρο καὶ Ἐένος ἐμπειρογνώμονας.

Ἄν γίνει τελικὰ τὸ προγραμματιζόμενο ἔργο, πρέπει νὰ ξεχάσουμε τοὺς Φλαμίνγκο (pink flamingoes) ποὺ στολίζουν κάθε χρόνο μὲ τὴν ὀμορφιά καὶ χάρη τους τὰ νερά τῆς λίμνης. Πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπὲρ ὀψῆ μας, πὼς οἱ ἀλυκὲς τῆς Λάρνακας καὶ Λεμεσοῦ ἀποτελοῦν σπάνια γεωγραφικὰ φαινόμενα παγκόσμιου ἐνδιαφέροντος, ποὺ πρέπει νὰ διαφυλάξουμε καὶ ἄχι νὰ μολύνουμε καὶ καταστρέψουμε. Ἄπο ὀρισμένες πληροφορίες, ποὺ διέρρευσαν, φαίνεται πὼς καὶ οἱ δυὸ αὐτοὶ ξεχωριστοὶ βιότοποι διατρέχουν ἄμεσο κίνδυνο. Ἄντὶ νὰ κηρυχθοῦν ἰσὲς Ἐθνικὰ πάρκα ἢ προστατευόμενους χώρους κινδυνεύουν νὰ μετατραποῦν σὲ χώρους ἀπορριμάτων βιαμηχανιῶν ἢ ἀποχετευτικῶν συστημάτων. Ἡ Ἄλυκὴ τῆς Λάρνακας ἔχει ἤδη ἐπηρεασθεὶ δυσμενῶς μὲ τὴ δημιουργία τοῦ ἀερολιμένος. Ἄπο τὸ θόρυβο τῶν ἀεροπλάνων συνεχῶς καὶ λιγώτεροι φλαμίνγκο φθάνουν κάθε χρόνο. Ἄν γίνει καὶ τὸ προγραμματιζόμενο ἔργο στὴν Ἄλυκὴ Λεμεσοῦ τότε οἱ φλαμίνγκο θὰ μείνουν μόνο στὴν Ἱστορία τῆς Κύπρου. Καὶ τοῦτο, γιατί ἡ τροφή τους ἀναπτύσσεται σὲ ἄλμυρὰ νερά. Μὲ τὴν ἀποχέτευση «ὀμβρίων ὑδάτων» καὶ λυμάτων στὴν ἄλυκὴ, ἡ ἄλμυρότητα τοῦ νεροῦ θὰ μειωθεὶ σημαντικὰ μὲ ἐπακόλουθο τὴν καταστροφή τῆς σὰν βιότοπου γιὰ τοὺς φλαμίνγκο.

Ὁ Γεωγραφικὸς Ὁμιλος Κύπρου καλεῖ ὅλες τὶς ἀρμόδιες ὑπηρεσίες ποὺ ἔχουν κάποιο λόγο στὸ σχέδιο αὐτὸ νὰ τροποποιήσουν τὶς ἀποφάσεις τους, ὥστε νὰ διαφυλαχθεὶ ὁ μοναδικὸς στὸ εἶδος του φυσικὸς τοῦπος πλυσῆς τοῦ νησιοῦ μας.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ, ὁ Γεωγραφικὸς Ὁμιλος Κύπρου καλεῖ τὴν Κυβέρνηση νὰ δραστηριοποιήσῃ πάλι τὸ Συμβούλιο Διατηρήσεως Φυσικοῦ Περιβάλλοντος καὶ νὰ ἐπανδρώσῃ τὴν Ὑπηρεσία Φυσικοῦ Περιβάλλοντος, γιὰ νὰ μπορέσουν καὶ τὰ δυὸ σώματα νὰ συμβάλουν θετικὰ στὴ διατήρηση τοῦ Κυπριακοῦ περιβάλλοντος πρὸς ὄφελος ὅλων τῶν τωρινῶν καὶ μελλοντικῶν κατοίκων τοῦ τόπου τούτου, ποὺ ἡ φύση ἀφειδώλευτα προέκρινε μὲ σπάνιες ὀμορφίες.

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ
κ. ΑΝΔΡΕΑ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ
ΣΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΣΤΙΣ 24.10.1980

Άγαπητοί μου φίλοι,

Στή Γενική Συνέλευση τῶν μελῶν τοῦ Ὁμίλου μᾶς δίδεται, συνήθως, ἡ εὐκαιρία νά ἀνασκοπήσουμε τὸ ἔργο καὶ τίς δραστηριότητές μας στὰ δυὸ χρόνια ποῦ πέρασαν, νά ἀσκήσουμε αὐτοκριτική, νά ἐπισημάνουμε τίς ἀδυναμίες μας καὶ νά χαράξουμε τὴν ποῖα πορεία μας.

Στὴ διετία, λοιπόν, ποῦ πέρασε ὁ Γεωγραφικός Ὁμιλος συνέχισε τὴ δραστηριότητά του σὲ διάφορους τομείς. Θὰ περιορισθῶ μόνο στίς κυριώτερες ἀπὸ τίς δραστηριότητες αὐτές. Καὶ πρῶτα θ' ἀναφερθῶ στίς ἐκδηλώσεις ποῦ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο ὀργάνωσε γιὰ νά γιορτάσει τὰ Δεκάχρονα τοῦ Ὁμίλου, μὲ ἀποκορύφωμα τὴν ἐπίσημη ἐκδήλωση ποῦ πραγματοποιήθηκε στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Κύπρου τὸν Μάιο τοῦ 1979 μὲ τὴν παρουσία πολλῶν ἐπισήμων, ἀνθρώπων τῶν Γραμμάτων καὶ Ἐπιστημῶν καὶ ἄλλων ἐκτιμητῶν τοῦ ἔργου τοῦ Ὁμίλου. Ἀποκορύφωμα τῆς ἐκδήλωσης ἐκείνης ἦταν ἡ ἀπόφαση τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ Ὑψηλοῦ Προστάτη τοῦ Ὁμίλου νά ἐνιαχύσει τὸ ἔργο τοῦ Ὁμίλου μὲ ποσό £1,000, πράγμα ποῦ συνέβαλε πολὺ στὴ βελτίωση τῶν οἰκονομικῶν μας.

Δεύτερη μεγάλη ἐπιτυχία τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἦταν ἡ περίφραξη (μὲ τὴ βοήθεια τῶν Βρετανικῶν Βάσεων) τοῦ χώρου ποῦ ἡ Κυβέρνηση μᾶς παραχώρησε στὴ Μοσφιλωτὴ καὶ ἡ δενδροφύτευσή της μὲ τὴ βοήθεια καὶ συμπαράσταση τοῦ Τμήματος Δασῶν. Ὡς γνωστὸν ἡ περιοχὴ αὐτὴ προορίζεται νά καταστῆ Κέντρο Ὑπαιθρίων Μελετῶν. Γιὰ τὴν περαιτέρω μελέτη καὶ κατάλληλη ἀξιοποίηση τοῦ χώρου πρέπει νά ἐργαστῆ συντονισμένα καὶ ἐντατικά τὸ Νέο Διοικητικὸ Συμβούλιο.

Ὁ μεγάλος Παγκύπριος Διαγωνισμὸς στὴ Γεωγραφία μὲ τὰ διάφορα βραβεῖα καὶ τὸ ἔπαθλο Κίτσηνερ, ποῦ ἄρχισε πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια τὸ Συμβούλιο τοῦ Ὁμίλου, καθιερώθηκε σάν θεσμὸς μὲ ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα καὶ μεγάλη ἐπιτυχία. Μεγαλύτερη συμπαράσταση ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας πιστεύουμε πὼς θὰ συμβάλει σὲ ἀκόμη καλύτερα ἀποτελέσματα. Ὁ εὐγενὴς συναγωνισμὸς ἀνάμεσα στὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικά Σχολεῖα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως θὰ ἔχει εὐμενεῖς ἐπιδράσεις στὴ βελτίωση τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς Γεωγραφίας στὰ σχολεῖα αὐτά.

Γιὰ πρώτη φορὰ φέτος, τὸν Αὐγουστο, ὁ Γεωγραφικός Ὁμιλος Κύπρου ἔλαβε μέρος στὸ Παγκόσμιο Συνέδριο Γεωγραφίας καὶ στὴν Παγ-

κόσμια "Εκθεση Χαρτογραφίας πού ή Διεθνής Γεωγραφική "Ενωση όργάνωσε στό Τόκυο. Αυτό άποτελεί ιδιαίτερο έπιστημονικό γεγονός γιά τόν τόπο μας. Γιά πρώτη φορά ή Κύπρος είχε τήν εύκαιρία νά εκθέσει έπιστημονική της έργασία στόν τομέα τής Γεωγραφίας, μέσω τών εκδόσεων του 'Ομίλου και νά προβάλλει τά έπιτεύγματά της στόν τομέα τής Γεωγραφικής έρευνας και τής Χαρτογραφίας στις έκατοντάδες ειδικούς έπιστήμονες πού μαζεύτηκαν από όλη τήν ύφήλιο στήν 'Ιαπωνία. Αυτό άποτελεί μεγάλο γεγονός' άποτελεί ιστορικό γεγονός πού δέν μπορεί νά περάσει άπαρατήρητα. Άποτελεί ένα ξεχωριστό προηγούμενο πού πρέπει νά έχει συνέχεια.

Γιατί, άγαπητοί μου φίλοι, πρέπει νά παραδεχτούμε πώς ή μεγαλύτερη προσφορά του 'Ομίλου μας πρέπει νά είναι ή συμβολή του στήν ανάπτυξη τής μελέτης και έρευνας στους διάφορους τομείς τής Γεωγραφικής έπιστήμης. Γιατί Κινηματογραφικές θραυές και άλλες εκδηλώσεις κοινωνικού χαρακτήρα (χρήσιμες βέβαια και άπαραίτητες), μπορούν νά προσφέρουν και άλλα σωματεία και όργανώσεις. Κύρια άπαστολή του Γεωγραφικού 'Ομίλου Κύπρου πρέπει νά είναι ή προαγωγή και καλλιέργεια τής έπιστήμης τής Γεωγραφίας, ενός τομέα πού ύστερεί ακόμα στόν τόπο μας. Καί σ' αυτό άκριβώς τόν τομέα συμβάλλει πολύ ή τακτική έκδοση του έπιστημονικού Δελτίου του 'Ομίλου «ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» και οι άλλες εκδόσεις του 'Ομίλου. Γιατί οι άλλες δραστηριότητες δέν άντέχουμε στό χρόνο περναύν, ξεχνιούνται, χάνονται' ενώ οι εκδόσεις μένουν και σάν βιβλία άναφοράς και σάν πρέσβεις μας στις διάφορες χώρες (βιβλιοθήκες και πανεπιστήμια) πού συνεχώς ζητούν νά γίνουν συνδρομητές ή νά άνταλλάσσουν τίς εκδόσεις τους μέ τίς δικές μας. Και κάτι ακόμα σπουδαιότερα: Οι μελέτες και έρευνες από δικούς μας και ξένους γεωγράφους άποτελούν χρήσιμο ύλικό, πού ή συγκέντρωσή του θά συμβάλει κάποτε στή συγγραφή τής Γεωγραφίας τής Κύπρου. Και αυτό τό κάποτε δέν πρέπει νά είναι μακριά. Γιατί έθνικοί, πολιτικοί, οικονομικοί, εκπαιδευτικοί και άλλοι λόγοι τό επιτάσσουν. Τό έπόμενο Διοικητικό Συμβούλιο πρέπει νά αναλάβει όχι μόνο πρωτοβουλία, αλλά σταυροφορία στόν τομέα αυτό, γιά τήν έξεύρεση τών κατάλληλων οικονομικών πόρων, πού θά καταστήσει δυνατή τήν άνάληψη του υπεύθυνου αλλά και τεράστιου αυτού έπιστημονικού έργου.

"Άλλες δραστηριότητες του 'Ομίλου στή διετία πού πέρασε ήταν ή συμμετοχή του σέ δημόσιες συζητήσεις σέ θέματα περιβάλλοντος, ή όργάνωση διαλέξεων και εκθέσεων (άναφέρουμε τήν έκθεση αρχαίων χαρτών και βιβλίων γιά τήν Κύπρο), ή ύποβολή ύπομνημάτων σέ άρμόδιες Κυβερνητικές ύπηρεσίες, ή δημοσίευση άνακοινώσεων μέ τήν εύκαιρία ειδικών έπετείων και γεγονότων και ή άνασκευή άρθρων, δημοσιεύσεων ή καταχωρήσεων σέ γεωγραφικά περιοδικά, άτλαντες και βιβλία, πού ή-

ταν ἀνακριθῆ καὶ δυσμενῆ γιὰ τὴν ἐθνικὴ μας ὑπόθεση. Περισσότερα γιὰ τὶς δραστηριότητες τοῦ Ὁμίλου στὰ δυὸ χρόνια ποὺ πέρασαν δὲν θὰ σᾶς ἀναφέρω, γιατί περιλαμβάνονται σὲ ἔγγραφο ποὺ κυκλοφόρησε σὲ ὅλους.

Καὶ ὅλα αὐτά, ἀγαπητὰ μέλη, παρ' ὅλες τὶς δυσκολίες καὶ ἀντιξοότητες ποὺ παρατηρήθηκαν. Γιατὶ πράγματι ἀντιμετωπίσαμε προβλήματα στὰ δυὸ χρόνια ποὺ πέρασαν. Καὶ τὸ κυριώτερο ἀπ' αὐτὰ ἦταν ἡ ἔλλειψη ἀνθρώπινου δυναμικοῦ. Δυστυχῶς, μερικὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου παρουσιάστηκαν μόνο μιὰ ἢ δυὸ φορές στὶς τακτικές του συνεδρίες καὶ δὲν παρουσιαζόντουσαν σχεδὸν καθόλου στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ ἐργασία νὰ πέσει στοὺς ὤμους τῶν ὀλίγων. Νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε ἐδῶ νὰ κάμω ἰδιαίτερη μνεὶα τοῦ Ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου κ. Παναγιώτη Ἀργυρίδη καὶ τῆς Γραμματέως κ. Φροσούλας Χριστοδούλου—Χριστοφίδη ποὺ πρόσφεραν ἀρκετὸ ἀπὸ τὸ χρόνο τους στὸν Ὁμιλο. Ἰδιαίτερα θάθελα νὰ τονίσω πὲς χωρὶς τὴν ἀνιδιοτελῆ προσφορά τοῦ κ. Ἀργυρίδη δὲν θὰ ἦταν δυνατὴ ἡ ἐκδοσι, κυκλοφορία καὶ ἀποστολὴ τῶν «ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ».

Ἐπιθυμῶ μὲ τὴν εὐκαιρία νὰ εὐχαριστήσω τὸ Γραφεῖο Δημοσίων Πληροφοριῶν γιὰ τὴ μεγάλη ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ βοήθεια ποὺ μᾶς προσφέρει. Ἰδιαίτερες εὐχαριστίες ἀπευθύνουμε, ἐπίσης, στὴν Ἑλληνικὴ Πρεσβεία γιὰ τὴ συμπαράστασι καὶ βοήθεια, στὶς ἀρχές τῶν Βρετανικῶν Βάσεων καὶ τὸ Τμήμα Δασῶν καὶ στοὺς Δωρητὲς τοῦ Ὁμίλου γιὰ τὴν πρόθυμη συνεργασία καὶ συμπαράστασι.

Ἀγαπητοὶ μου φίλοι,

Τὸ νέο Διοικητικὸ Συμβούλιο ποὺ θὰ ἐκλεγεῖ σήμερα ἔχει σοβαρὸ καὶ σημαντικὸ ἔργο νὰ ἐπιτελέσει. Θὰ κινεῖται καὶ δρᾷ κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῶν δώδεκα χρόνων παράδοσι τοῦ Ὁμίλου. Αὐτὴ ἡ παράδοσι πρέπει νὰ συνεχισθεῖ καὶ ἐδραιωθεῖ. Τὸ πεδίο εἶναι εὐθὺ καὶ ἡ πρόκλησι μεγάλῃ. Δυστυχῶς παρὰ τὶς συνεχεῖς προσπάθειες τοῦ Ὁμίλου στὰ δώδεκα σχεδὸν χρόνια ποὺ πέρασαν ἡ Γεωγραφία στὸν τόπο μας δὲν πῆρε ἀκόμα τὴ θέση ποὺ τῆς ἀρμόζει. Διδάσκεται ἀκόμα μιὰ μόνο ὥρα τὴ βδομάδα στὰ Γυμνάσιᾶ μας καὶ οἱ Γεωγράφοι ποὺ ἐργάζονται στὶς διάφορες ΚΚυβερνητικὲς ὑπηρεσίες δὲν ξεπερνοῦν τὴ μιὰ δωδεκάδα.

Καὶ ὁ κύριος λόγος γι' αὐτὴ μας τὴ κατάντια εἶναι γιατί εἴμαστε λίγοι. Εἴμαστε μιὰ μικρὴ ὁμάδα πιέσεως ποὺ ὅσο ἀγωνιστικὴ κι' ἂν εἶναι δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἐπηρεάσει τὶς πολιτικὲς ἀποφάσεις. Ὅσο κι' ἂν ἡ προσφορά μας στὰ χρόνια ποὺ πέρασαν θεωρεῖται σημαντικὴ δὲν παύουμε νὰ ἔχουμε μόνο λίγα μέλη. Ἐνῶ ἄλλες ὁμάδες πιέσεως, ποὺ κινήτοποιήθηκαν πολὺ ὑστερα ἀπὸ ἐμᾶς, πέτυχαν πολὺ καλύτερα ἀποτελέσματα στὸν τομέα τοῦ διορισμοῦ μελῶν τους στὴ Μέση Ἐκπαίδευσι.

Είναι γι' αυτό, ακριβώς, τὸ λόγο πού πρέπει νὰ εἶμαστε μονιασμένοι. Γιατὶ ὁ ἀγώνας εἶναι κοινός. Εἶναι γι' αὐτὸ πού πρέπει νὰ συμπαριστάμεθα ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Καὶ δυστυχῶς, δὲν εἶμαστε μονιασμένοι παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἴδιο πνεῦμα τῆς Γεωγραφίας συμβάλλει στὴν ἀλληλοκατανόηση καὶ στὴ συνεργασία ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι πράγματι λυπηρό, γιατί βρίσκονται συνάδελφοι γεωγράφοι πού ὑποτιμοῦν τὸ ἔργο ἄλλων συναδέλφων τους ἢ ἀμφισβητοῦν τὰ προσόντα τους καὶ ἀρθρογραφοῦν μάλιστα γι' αὐτὸ στίς ἐφημερίδες!

Ἀγαπητοὶ μου φίλοι,

Μ' αὐτὲς τίς σκέψεις καὶ παρατηρήσεις τὸ ἀπεριχόμενο Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Ὅμιλου παραδίδει τὴ σκυτάλη στὸ Συμβούλιο πού θὰ ἐκλεγεῖ σήμερα. Τοὺς εὐχόμαστε κάθε ἐπιτυχία στὸ ὑπεύθυνο ἔργο πού ἀναλαμβάνουν καὶ τοὺς ὑποσχόμαστε ὅτι μποροῦν νὰ ὑπολογίζουσι σὲ μᾶς ἂν χρειαστεῖ.

Εὐχαριστῶ.

ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Στίς ἀρχαιρεσίες πού ἐγίναν στίς 24.10.1980, ἔχουν ἐκλεγεί καὶ κληρονομήσει σὲ σῶμα, τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Γεωγραφικοῦ Ὅμιλου Κύπρου, οἱ ἀκόλουθοι:

Πρόεδρος: Γιώργος Καδῆς

Ἀντιπρόεδρος Α': Περικλῆς Περικλέους

Ἀντιπρόεδρος Β': Φώτης Ἀναστάση

Γενικὸς Γραμματέας: Εἰρήνη Παναγιώτου

Βοηθὸς Γεν. Γραμματέας: Φίλιππος Φιλιππίδης

Ταμίας: Γιαννάκης Κουμίδης

Εἰσπράκτορας: Παναγιώτης Ἀργυρίδης

Ἐφορος Δημοσίων Σχέσεων: Ἀνδρέας Σοφοκλέους

Ἐφορος Χαρτοθήκης - Βιβλιοθήκης: Ἀνδρέας Μαυρομμάτης

Ἐφορος Τοπικῶν Μελετῶν: Μιχαήλ Θεοδώρου

Ἐφορος Κοινωνικῶν Ἐκδηλώσεων: Φροσούλα Χριστοφίδη

Μέλος: Μίκης Μιχαηλίδης

Ἐλεγκτές: Νίκος Βάκης, Βάσος Παντέλας

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΩΝ ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΙ ΙΟΥΔΗΘ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ
«Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΑΣ»

(Δημοσιεύματα του Κέντρου 'Επιστημονικῶν 'Ερευνῶν, τόμ. 8),
Λευκωσία, 1980.

Θεόδωρου Παπαδόπουλου,
Δ/ντὴ Κέντρου 'Επιστημονικῶν 'Ερευνῶν

Ἡ σπουδαιότης τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα καὶ καθ' ὅλη τὴ μεσαιωνικὴ καὶ μεταγενέστερη περίοδο δὲν περιοριζόταν στὸ πολιτιστικὸ καὶ οἰκονομικὸ ἐνδιαφέρον πού οἱ χῶρες τῆς περιοχῆς παρουσίαζαν. Περαιτέρω σημασία ἀποκοῦσε ὁ χῶρος αὐτός σὰν ἐνδιάμεσος περιοχὴ διὰ τῆς ὁποίας καθίστατο δυνατὴ ἡ ἐπικοινωνία τοῦ εὐρύτερου δυτικογεωγραφικοῦ χώρου μὲ τὸν ἀπέραντο καὶ ποικιλόμορφο ἀσιατικὸ κόσμο, ἐπικοινωνία πού αὐξανόταν καὶ διευρυνόταν συνεχῶς μέχρι τὴν ἐπέμβαση τῶν νεωτέρων τεχνικῶν μεταφορικῶν μέσων. Αὐτὸ ἐξηγεῖ γιατί ἡ χαρτογράφηση τοῦ ἀνατολικομεσογειακοῦ χώρου ἀνέκαθεν ἔτυχε προνομιοῦχου πραγματεύσεως, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπορρέει καὶ τὸ πλούσιο χαρτογραφικὸ ὕλικὸ πού ἀφορᾷ τὸν κυπριακὸ νησιώτικο χῶρον. Ἦδη ἡ Κύπρος καλύπτεται ἀπὸ τὴν ἀρχαιότατη γνωστὴ χαρτογράφηση τοῦ ὀδικοῦ δικτύου τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, γνωστὴ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία *Talula Peutingeriana*, πού ἀνάγεται στὸν Β' ἢ Γ' αἰῶνα μ.Χ. Ἡ χαρτογράφηση αὐτὴ, πρέπει νὰ σημειωθῇ, μᾶς μετεδόθη ἀπὸ ἓνα ὑστερογενὲς ἀντίγραφο πού οἱ εἰδικοί τὸ χρονολογοῦν στὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ πού βρίσκεται στὴν Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη τῆς Αὐστρίας. Ἡ *Talula Peutingeriana* εἶναι οὐσιαστικὰ χαρτογράφηση ὀδικοῦ δικτύου καὶ ὄχι χάρτης γεωγραφικοῦ χώρου μὲ βάση γεωγραφικὲς συντεταγμένες. Τis θεωρητικὲς ἀρχές γιὰ μιὰ ἐπιστημονικὴ χαρτογράφηση διετύπωσε πρῶτος ὁ Ἕλληνας μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος Κλαύδιος Πτολεμαῖος, πού ἐργάστηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια ἀνάμεσα στὰ 127 καὶ 151 μ.Χ. Στὸ θεμελιῶδες ἔργο του «Γεωγραφικὴ ὑφήγησις», ὁ Πτολεμαῖος διετύπωσε τὴ θεωρία τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων μήκους καὶ πλάτους βάσει τῆς ὁποίας κατωρθώθη ἡ χαρτογράφηση οἰουδήποτε σημείου πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Τὸ ἔργο τοῦ Πτολεμαίου ἐπεβλήθηκε στὴ γεωγραφικὴ σκέψη σὲ τέτοια βαθμὸ, πού μπορεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ νεώτερη χαρτογραφικὴ ἐπιστῆμη ἀρχίζει μὲ τὴ λατινικὴ μετάφραση τῆς Γεωγραφίας τοῦ Πτολεμαίου τοῦ ἔτους 1410 καὶ τὴν ἀναβίωση τῆς μελέτης τοῦ ἔργου ἀπὸ τοὺς γεωγράφους τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ νεώτερη χαρτογραφικὴ ἐπιστῆμη ἔχει τὴν ἀφετηρία της στὴν ἀναβίωση αὐτὴ καὶ ἐκφράζεται στὴ χαλκογράφηση τῶν χαρτῶν τοῦ Πτολεμαίου πού προσηρτήθη στὴν ἐκδοση τῆς Γεωγραφικῆς ὑφήγησεως πού ἐγίνε στὴ Βολωνία τὸ 1477.



Στιγμιότυπο από την παρουσίαση του έργου των Άνδρεά και Ίουήθ Στυλιανού «Η Ίστορία της Κυπριακής Χαρτογραφίας».

Σταθμούς στην εξέλιξη της χαρτογραφίας απέτελεσαν οι κατά τον ΙΣΤ΄ αιώνα συμβολές του Φλαμανδού κοσμογράφου Gerhard Mercator, που επενόησε το φερώνυμο σύστημα προβολής, και του Βέλγου Abraham Ortelius, του οποίου το υπό τον τίτλο Theatrum orbis terrarum έργο μπορεί να θεωρηθί σαν ή πρώτη επιστημονική συλλογή χαρτογραφικού υλικού της νεώτερης έποχής. Το έργο αυτό αριθμεί 30 περίπου εκδόσεις πρό του θανάτου του Όρτέλιους (1598) και συνεχή έκδοτική παράδοση μετά το θάνατό του, πράγμα που επιτρέπει να εκτιμήσουμε τη διαμόρφωση μιιάς χαρτογραφικής έντύπου παραδόσεως από την έποχή αυτή. Η χαρτογραφική αυτή παράδοση σημειώνει μεγάλη ανάπτυξη από τον ΙΣΤ΄ αιώνα και όφείλεται σε διάφορους ιστορικούς λόγους. Ανάμεσα σ΄ αυτούς μπορούμε να ξεχωρίσουμε την οικονομική εξέορμηση των εύρωπαϊκών λαών πρός την Άσία και άλλους γεωγραφικούς χώρους, εξέορμηση για την όποια ή γεωγραφική γνώση των χωρών στις όποίες επιχειρείται είτε πολιτική καπάκτηση είτε οικονομική διείσδυση άποτελεί άπαραίτητη προάπόθεση. Η Όθωμανική άυτοκρατορία, που περιλαμβάνει τις έλληνικές χώρες, παραμένει χώρος πολιτικά κλειστός, μά που υπόκειται σε οικονομική διείσδυση ή όποια εκφράζεται με το καθεστώς των διομολο-

γήσεων. Ὁ ἑλληνικός χώρος παρουσιάζει τεράστια ποικιλία ἀκτῶν, νήσων καὶ θαλασσίων δρομολογίων, καθὼς καὶ πλῆθος ἐμπορικῶν λιμανιῶν (Σκάλες), ποὺ καλύπτονται ἀπὸ τὸ καθεστῶς τῶν διομολογήσεων. Εἶναι φυσικό πῶς ἡ γνώση τῶν θαλασσίων δρομολογίων ἀπαιτοῦσε τὴ σύνταξη μεγάλου ἀριθμοῦ χαρτῶν, γνωστῶν κατὰ τὸν ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνα ὑπὸ τὴν ὀνομασία *portolani*. Στὸ εἶδος αὐτὸ τῆς χαρτογραφίας διέπρεψαν οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Γενουάτες, ποὺ εἶχαν κυριαρχήσει κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὶς ἐμπορικές συναλλαγές μετὰ τὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, μὰ καὶ διετήρησαν γιὰ πολὺ χρόνον κτήσεις στὸν ἴδιον ἄκρον.

Ἡ μεγάλη διάδοση χρηστικῶν χαρτογραφικῶν ὁδηγῶν γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῆς ναυσιπλοΐας ἐσήμαινε, παράλληλα μετὰ τὴν ἐπιστημονικὴ τελειοποίησι τῆς χαρτογραφίας τὴν ὁποία προήγαγον κυρίως τὰ στρατιωτικὰ ἐπιτελεῖα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, πληθῶρα τῆς χαρτογραφικῆς βιβλιογραφίας, σὲ βαθμὸ ποὺ σύντομα κατέστη δυσδιάκριτη ἡ πρωτότυπη ἀπὸ τὴν παράγωγη καὶ ἐπαναληπτικὴ χαρτογραφία. Ἡ σύγχυσις αὐτὴ δὲν μισοῦσε νὰ εἶναι ἀνεκτὴ ἀπὸ τὴ σύγχρονη γεωγραφικὴ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία θεωρεῖ τὰ χαρτογραφικὰ ὑλικά ὡς πηγές τῆς ιστορικῆς γεωγραφίας, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο ποὺ ἡ Ἱστορία θεωρεῖ τὰ ἀρχαῖα κείμενα ὡς ἱστορικὰ πηγὰ. Κι' ὅπως ἡ ἱστορικὴ ἐπιστήμη ἀνέπτυξε εἰδικὸ κλάδον κριτικῆς τῶν πηγῶν, γιὰ νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν πρωτοτυπία καὶ γνησιότητα ἢ μὴ τοῦ ἱστορικοῦ ὑλικοῦ, ἔτσι καὶ ἡ Ἱστορικὴ γεωγραφία ἐπιδίδεται στὴν κριτικὴ τοῦ παραδοθέντος χαρτογραφικοῦ ὑλικοῦ γιὰ νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν αὐθεντικότητά του καὶ νὰ τὸ καταστήσῃ χρήσιμον στὴ γεωγραφικὴ καὶ ἱστορικὴ ἐρευνα. Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς χαρτογραφικῆς αὐτῆς κριτικῆς μᾶς παρέχει τὸ κριτήριον ἀξιολογήσεως κάθε σύγχρονου ἔργου σχετικοῦ μετὰ τὴν ἱστορικὴν χαρτογραφίαν.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀνδρέα καὶ Ἰουδήθ Στυλιανοῦ, ποὺ ἔχω τὴν τιμὴ νὰ παρουσιάσω, προσφέρει γιὰ πρώτη φορὰ ἓνα *Corpus* τοῦ Κυπριακοῦ χαρτογραφικοῦ θησαυροῦ, ἀπὸ τὴν Γεωγραφικὴν ὑφήγησιν τοῦ Πτολεμαίου μέχρι τὸν τριγωνομετρικὸν χάρτην τοῦ Kitchener, ποὺ συνετάχθη τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἀγγλοκρατίας. Ἡ συναγωγή τοῦ χαρτογραφικοῦ αὐτοῦ ὑλικοῦ εἰς Σῶμα ἐντυπωσιάζει κατὰ πρῶτον λόγον γιὰ τὴν ποσότητά του, μὰ ἀπὸ καθαρὰ ἐρευνητικὴ πλευρὰ τὸ ὑλικὸν αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ ἀπὸ ποσοτικὴν ἄποψιν, μὰ ὡς ἐργασία διερευνήσεως τῆς χαρτογραφικῆς βιβλιογραφίας καὶ τῶν ἀποθεμάτων ἀνεκδότου χαρτογραφικοῦ ὑλικοῦ. Μόνον μακροχρόνια διερεύνησις τῶν πηγῶν καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ εὐρωπαϊκῶν βιβλιοθηκῶν μποροῦσε νὰ καταστήσῃ δυνατὴ τὴν κατάρτισιν ἑνὸς τέτοιου σώματος. Ἀναπόφευκτα ἡ διερεύνησις αὐτὴ ὑπῆρξε μακροχρόνια καὶ ἀπότησε μεγάλον βαθμὸν ἐπιμονῆς ἐνισχυμένης μετὰ τὸν ζῆλον τῆς ἀφοσιώσεως σ' ἓνα ἰδανικόν. Ἡ προσφορὰ ὅμως τῶν συγγραφέων δὲν σταματᾷ στὸ σημεῖον αὐτό. Τὸ στάδιον τῆς καταρτίσεως τοῦ *Corpus* τῆς κυπριακῆς

χαρτογραφίας είναι τὸ πρῶτο σὲ μιὰ ἀλληλουχία ἐπιστημονικῶν διερευνησέων. Τὸ δεύτερο στάδιο, ὀλιγώτερο ἐντυπωσιακόν, μὰ πολὺ πιὸ περίπλοκο ἀπὸ καθαρὰ ἐπιστημονικὴ ἄπαιση, καλύπτει τὴν μελέτη καὶ κριτικὴ ἀνάλυση τῶν χαρτῶν, μὲ στόχο τὴν ἐξακρίβωση τῆς ἱστορικῆς καὶ φιλολογικῆς ἀξίας τῶν στοιχείων ποὺ περιέχουν. Ἡ ἔκδοση ἐνός χαρτογραφικοῦ μνημείου δὲν συνενάγεται ἀναγκαίως τὴν αὐθεντικότητα τῶν περιεχομένων του. Ἡ αὐθεντικότητα αὐτὴ ὀφείλει νὰ ἐλεγχθῆ βάσει διαφόρων κριτηρίων ποὺ διαμαρφώνει ἡ ἱστορικὴ καὶ φιλολογικὴ κριτικὴ. Τὰ χαρτογραφικὰ μνημεία ἀποτελοῦν οὐσιαστικὰ γεωγραφικὰς πηγὰς τῆς ἱστορίας καὶ σὰν τέτοια ὑπόκεινται ἐστὶ γενικώτερη κριτικὴ τῶν πηγῶν, ποὺ ἀποτελεῖ προϋπόθεση κάθε χρησιμοποίησέως των ἀπὸ τοὺς μελετητές. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ τῶν πηγῶν εἶναι μᾶλλον δύσκολο ἔργο, γιατί, ὅπως εἶπαμε, θὰ μᾶς ἐπιτρέψη νὰ ἀποκαταστήσουμε ἢ νὰ διαφεύσουμε τὴν ἀξιοπιστία καὶ αὐθεντικότητά τῆς γεωγραφικῆς μας τεκμηριώσεως. Στὴν περίπτωση τοῦ προκείμενου ἔργου μπορούμε νὰ ἐντοπίσουμε τὸ οὐσιαστικώτερο μέρος τῆς συμβολῆς τῶν συγγραφέων ἐπὶ ἐπιτυχῆ πραγμάτευση τοῦ δύσκολου αὐτοῦ ἔργου τῆς κριτικῆς τοῦ χαρτογραφικοῦ ὑλικοῦ τοῦ Corpus. Κατόπιν ἀπὸ ἀναλυτικὴ καὶ συγκριτικὴ μελέτη τοῦ ὑλικοῦ οἱ συγγραφεῖς κατῴρθωσαν νὰ ἀποκαλύψουν τὴν ταυτότητα τοῦ κάθε ἀτομικοῦ χάρτου καὶ τὴν συσχέτιση ἢ ἀπλῶς συγγενεία του πρὸς τοὺς προηγηθέντες. Ἡ ἐξακρίβωση αὐτὴ τῆς ταυτότητας μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀξιολογήσουμε τὴν τεκμηρίωση ποὺ περιέχει ὁ κάθε χάρτης, χαρακτηρίζοντάς τὴν σὰν πρωτότυπη ἢ παράγωγη, ἢ μερικῶς πρωτότυπη καὶ μερικῶς παράγωγη. Ἡ διαπίστωση τοῦ βαθμοῦ πρωτοτυπίας ἢ ἐπαναλήψεως εἶναι πάντοτε ἔργο τῆς κριτικῆς ἀναλύσεως. Τὸ συνολικὸ ἀποτέλεσμα τῆς κριτικῆς προσπάθειας τῶν συγγραφέων εἶναι ἡ οἰκοδόμησις ἐνός χαρτογραφικοῦ στέμματος, κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ στέμματος τῶν κωδίκων ποὺ μεθοδεύει ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ. Αὐτὸ τὸ χαρτογραφικὸ στέμμα, δηλαδὴ ἡ ἀποκατάσταση τῆς σχέσεως καὶ τῆς συγγενείας τῶν χαρτῶν ἀνάμεσά τους, ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τῆς ἐρευνητικῆς ἐργασίας τῶν συγγραφέων, γιατί παρέχει τὰ ἐρείσματα ἀξιολογήσεως τοῦ ὑλικοῦ. Χωρὶς τὸ ἐπίπεδο ἔργο τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου τῶν χαρτῶν, τὸ ἔργο θὰ περιοριζόταν σὲ ἀπλὴ συναγωγή ὑλικοῦ. Μὰ ἐπίσης οἱ ἐπὶ μέρος συσχετίσεις καὶ ἀναδρομὴ πρὸς τίς πηγὰς τῆς χαρτογραφίσεως συνθέτουν σὲ τελευταῖο στάδιο τὴν ἱστορικὴ ἀπεικόνιση τῆς κυπριακῆς χαρτογραφίας ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα μέχρι τὸ τέλος τοῦ 19' αἰῶνος. Ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ πραγμάτευσις ἀντικατοπτρίζει ἔμμεσα τὸν ἱστορικὸν ρόλον τῆς νήσου στὸν κρίσιμον αὐτὸν ἄνθρωπον τοῦ δυτικοῦ μὲ τὸν ἀνατολικὸν κόσμον.

Ἐν τῷ σημείῳ αὐτῷ πραγματοποιεῖται ὁ στόχος ποὺ ἔθεσαν οἱ συγγραφεῖς, ἀπὸ μιὰ ἄλλη ἄπαιση τὸ ἔργο ἀποτελεῖ ἀφειρητὴ ἐξερευνησέως

νένων όριζόντων πού διανοίγονται στην κυπριολογική έπιστήμη. Θα έμμείνω μόνο σε μια από τις καινούργιες προοπτικές στις όποιες δίνει λαβή το έργο τών Στυλιανού. Πρόκειται για τή δυνατότητα πού μάς παρέχεται τώρα να έπεξεργασθούμε τήν ιστορική τοπωνυμία τής Κύπρου. Το ζήτημα τής άποκαταστάσεως τής τοπωνυμικής παραδόσεως είναι σοβαρώτατο γιατί είναι αδιάρρηκτα συνδεδεμένο με τήν έθνολογική ύπόστασή και ιστορική έπιβίωση του λαού μας. Τα τοπωνύμια μαζί με τή γλώσσα, ίσως ακόμη πιό πολύ και από τή γλώσσα, αποτελούν τό πιό συντηρητικό στοιχείο ανάμεσα σ' εκείνα πού συνθέτουν τά έθνολογικά χαρακτηριστικά ενός λαού. Οι έπιδράσεις πάνω στον τοπωνυμικό θησαυρό δέν είναι δυνατές παρά όταν ύπάρξη βαθειά κοινωνικοοικονομική και πολιτιστική διεϊσδυση ενός ιστορικού χώρου. "Αν κατορθώσουμε να αναστηλώσουμε αυτό πού στην έπιστημονική τοπωνυμιολογία όρίζεται ως τοπωνυμική στρωματογραφία, θα έχουμε μια θετική εικόνα τής εξέλιξεως τής έθνολογικής ταυτότητος του κυπριακού λαού, και του βαθμού άφομοιώσεων πού κατά καιρούς και υπό τό κράτος τών ξένων κυριαρχιών έπεσυνέβησαν. Μιά τέτοια αναστήλωση τής τοπωνυμικής στρωματογραφίας θα διασαφηνίση τον βαθμό και τό ποσοστό έθνολογικής έπιδράσεως τών ξένων πολιτισμών πάνω στο γηγενές στρώμα. Ταυτόχρονα θα διαπιστωθή ή ύπακειμένη έθνολογική ένότητα του κυπριακού έλληνισμού, ένότητα πού έχει συσκοτισθ ή από τήν ποικιλία τών ξένων πολιτικών καθεστώτων. Για τήν άποκατάσταση αυτή τής τοπωνυμικής στρωματογραφίας μοναδική είναι ή συμβολή τών Στυλιανού πού άποκτά έτσι τον χαρακτήρα πραγματικής έθνικής προσφοράς.

Τά περιορισμένα χρονικά πλαίσια τής παρουσιάσεως αυτής δέν μου έπιτρέπουν να έπεκταθώ σε άλλα συναφή σημεία τής συμβολής τών Στυλιανού. Δέν θα ήθελα όμως να κλείσω τή σύντομη αυτή παρουσίαση χωρίς να άναφερθώ στην έκδοτική εκτέλεση του έργου, πού συνετελέσθη έξ όλοκλήρου στην Κύπρο, και πού σημειώνει, μπορώ να ισχυρισθώ, σταθμό στα χρονικά τής κυπριακής έκδοτικής τεχνικής. Σάν έντεταγμένο στη σειρά τών δημοσιεύσεων του Κέντρου Έπιστημονικών Έρευνών, τό έργο έπρεπε να έκδοθ ή σύμφωνα με τά ύψηλά έκδοτικά πρότυπα πού τό Κέντρο καθιέρωσε για όλες τις έπιστημονικές εκδόσεις του. Για να έπιτευχθ ή έκδοση αυτή άναγκαιοΰσε στενή συνεργασία ανάμεσα στους συγγραφείς και τήν έκδοτική διεύθυνση του Κέντρου άφ' ενός και τις τεχνικές ύπηρεσίες τών τυπογραφείων πού ανέλαβαν τήν εκτύπωση του έργου άφ' έτέρου. Τα παλλά και περίπλοκα προβλήματα πού άνεφύησαν κατά τή διάρκεια τής εκτελέσεως υπερπηδήθηκαν χάρις στη συνεργασία αυτή. Τα Τυπογραφεία άνταπεκρίθησαν στις έπιστημονικές άπαιτήσεις του έργου καταβάλλοντας άνάλογες προσπάθειες στον τεχνικό τομέα με άποτέλεσμα τήν παράλληλη προαγωγή του τεχνικού έπιπέδου τής κυπριακής τυ-

πογραφίας. Θα πρέπει συνεπῶς νὰ ἀποδώσουμε τὴν πρέπουσα ἀναγνώριση στὴ συμβολὴ τοῦ τυπογραφικοῦ ὀργανισμοῦ Ζαβαλλῆ, στὸν ὁποῖο ἀνήκει τὸ ἐπίτευγμα τῆς τεχνικῆς ἐκτελέσεως τοῦ μνημειώδους αὐτοῦ κυριολογικοῦ ἔργου.



Στιγμιότυπο ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Γεωγραφικοῦ Ὁμίλου τῆς Συρίας, τὸ Γενάρη τοῦ 1981, ποὺ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξη στενῶν σχέσεων μεταξὺ τοῦ Γεωγρ. Ὁμίλου Κύπρου καὶ τοῦ Γεωγρ. Ὁμίλου τῆς Συρίας.

Έξοχότατο
Υπουργό Παιδείας
Υπουργείο Παιδείας
Λευκωσία.

Θέμα: Η δημιουργία οργανικής θέσης Γεωγράφου
στην Παιδαγωγική Ακαδημία και στο
Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο.

Έξοχότατε Κύριε Υπουργέ,

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου χαιρετίζοντας τους στόχους, που έχει εξαγγείλει το Υπουργείο Παιδείας, για βελτίωση του εκπαιδευτικού μας οικοδομήματος και επιδιώκοντας μία στενή συνεργασία με το Υπουργείο, υποβάλλει τις πιο κάτω εισηγήσεις:

- α) Να δημιουργηθεί θέση Γεωγράφου στην Παιδαγωγική Ακαδημία.
- β) Να δημιουργηθεί θέση Γεωγράφου στο Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο.

Όπως είναι γνωστό, στις χώρες της Ε.Ο.Κ., στην Αγγλοαμερική και στη Σοβιετική Ένωση, ο δάσκαλος του δημοτικού παίρνει στα χρόνια της διδασκαλικής του εκπαίδευσης τουλάχιστο πέντε θέματα Γεωγραφίας (Φυσική Γεωγραφία, Ανθρωπογεωγραφία, Υπαίθριες Μελέτες, Γεωγραφία της Ιδιαίτερης του πατρίδας και Μέθοδοι Διδασκαλίας της Γεωγραφίας), για να θεωρείται ικανός να διδάξει το μάθημα της Γεωγραφίας (Alan Peter, *International Geog.*, Montreal: Toronto Un. Press, 1977, pp. 7-22).

Η εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από δυναμισμό και συνεχή αλλαγή. Για τουτό και η επιμόρφωση που προσφέρει το Παιδαγωγικό Ίνστιτούτο πρέπει να είναι συνεχής και οι Έπιτροπές Μελέτης και Ανάπτυξης Προγραμμάτων πρέπει να τεθούν πάνω σε μόνιμη βάση.

Με τιμή,
Γιώργος Μ. Καδής
Πρόεδρος

Ειρήνη Παναγιώτου
Γενικός Γραμματέας

Κοινοποίηση:

Τμηματάρχη Άνωτ. και Μέσης Εκπαίδευσης
Τμηματάρχη Στοιχειώδους Εκπαίδευσης
Διευθυντή Παιδαγωγικής Ακαδημίας
Διευθυντή Παιδαγωγικού Ίνστιτούτου

CYPRUS GEOGRAPHICAL ASSOCIATION

PUBLICATIONS

	£	£	\$
PROCEEDINGS:			
International Symposium on Political Geography, Nicosia, 1976	1.500	3.00	7.00
XP. ΖΑΧΑΡΑΚΙ, "Έντυπη Χαρτογράφηση του Έλληνικού Χώρου από τόν ΙΕ' μέχρι τόν ΙΗ' αιώνα, Λευκωσία, 1976	2.000	4.00	8.00
TH. PANTAZIS, An Outline of the Geology and Geomorphology of Cyprus 1971	0.300	0.60	1.50
G. GAROUZIS, Time wasted and distance travelled by the Cypriot farmer in order to visit his scattered and fragmented agricultural holding, 1971	0.300	0.60	1.50
W. DREGHORN, Geomorphology of the coast line east of Kyrenia Castle, 1971.	0.300	0.60	1.50
W. DREGHORN, The Geomorphology of the Troulli Area, 1971.	0.300	0.60	1.50
O. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗ, Κατατικά φαινόμενα εις τήν περιοχήν του αεροδρομίου Λευκωσίας, Λευκωσία, 1972	0.300	0.60	1.50
K. DEMETRIADES, The historical growth of Famagusta and an analysis of its present functions, Nicosia, 1972	0.300	0.60	1.50
W. DREGHORN, Santorini, Nicosia, 1972	0.300	0.60	1.50
Γ. ΚΑΡΟΥΖΗ - Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ, Κυπριακή Γεωγραφική Βιβλιογραφία, Λευκωσία, 1972	0.600	1.00	2.50
G. KAROUZIS - A. SOPHOCLEOUS, Cyprus Geographical Bibliography, Nicosia, 1972	0.600	1.00	2.50
Γ. ΚΑΡΟΥΖΗ - Α. ΣΤΑΣΗ, "Η Γεωγραφία και οί σκοποί της, 1973	0.500	0.90	2.50
G. KAROUZIS, An Outline of the Land Tenure Structure of Cyprus, 1974	0.300	0.60	1.50
A. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ, "Η Συλλογή Κυπριακών Πετρωμάτων	0.300	0.60	1.50
J. MORRIS, Geographical Education in the Council of Europe Countries, 1976	0.300	0.60	1.50
M. A. RAMADY, CYPRUS: Analysis of Greek and Turkish Cypriot Relationships, 1976	0.300	0.60	1.50
O. YIANGOULLIS, The People of the Rural-Urban Fringe, Nicosia: A Case Study, 1977	0.300	0.60	1.50
«ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», "Έξαμηναίον Δελτίον του Γεωγραφικού Όμιλου Κύπρου	0.750	1.00	2.50
"GEOGRAPHICAL CHRONICLES" Bulletin of the Cyprus Geographical Association. Biannual (In English & Greek)	0.750	1.00	2.50

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ:

"Άτομα	1500 μιλς
Όργανισμοί - Βιβλιοθήκαι	2000 μιλς
Έξωτερικού \$8	£3.00 2500 μιλς

ANNUAL SUBSCRIPTION:

Members of C.G.A.	Free of charge
Individuals	1500 mils
Organizations - Libraries	2000 mils
Abroad \$8	£3.00 2500 mils

ORDER FROM THE CYPRUS GEOGRAPHICAL ASSOCIATION

P.O.B. 3656, NICOSIA - CYPRUS

Cash with order. Air mail Postage Free.

ΠΡΩΤΟ

Το SENIOR SERVICE EXTRA MILD
πρώτο στο είδος του τσιγάρου στην
Κύπρο και επί ευρωπαϊκής μεγαλύτερης
εταιρείας καπνικών προϊόντων στον κόσμο
είναι το καθιερωμένο εις το ελαφρότερο
τσιγάρο με τις μεγαλύτερες πωλήσεις.

Και ιδού γιατί:

- Πρωτοπόρος από ΔΙΠΛΟ ΦΙΑΤΡΟ,
που έπληξε τα αποτελέσματα αντίστασης
έρευνας και τελείας, σύγχρονης
τεχνολογίας.

- Προσφέρει γνήσιο χαρμάνι από
εξαιρετικής ποιότητας καπνοβιτάμια.

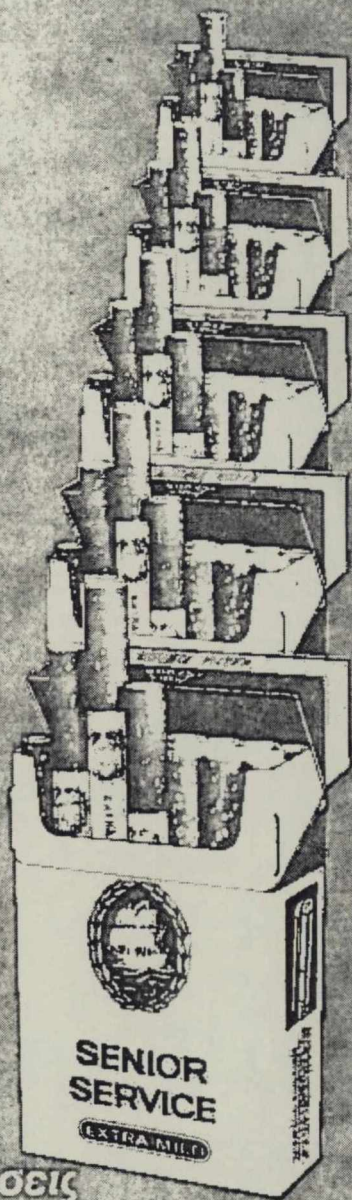
- Ο ειδικός φίλτρος αυτούς τσιγάρου
και καπνού δημιουργεί την απόλυτη
ισορροπία που ζητάει καπνιστής μεταξύ
άπολαυστικού και ελαφρού καπνίσματος.

- Κι ακόμη τα SENIOR SERVICE
EXTRA MILD έχουν την πιο μαυτερή
και υγιεινή συσκευασία σε χαρτί
και αχρήματα.

SENIOR SERVICE

EXTRA MILD

το ελαφρότερο τσιγάρο
με τις μεγαλύτερες πωλήσεις



ΜΠΥΡΑ
ΚΕΟ
Η ΜΠΥΡΑ
ΣΑΣ

